fondată în 1895
bpt
serie nouă

bontempelli

o sirenă la paraggi

bpt
Pentru toți

Ilustrația coperții : *Petre Vulcănescu*

massimo bontempelli

o sirenă la paraggi

PROZĂ, II

TRADUCERE DE
CONSTANȚA TĂNĂSESCU

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Massimo Bontempelli
GALLERIA DEGLI SCHIAVI
A. Mondadori, Milano, 1934

GALERIA SCLAVILOR

Din cameră, bătrînul urlă :

— Nevastă !

Stă pe scaunul de la picioarele patului, gata îmbrăcat cu cămașa de noapte ; și nu-i aduseseră nici paharul cu apă. E aproape întuneric însă, și lui i-e tare frică, dacă nevasta întîrzie prea mult, că va fi nevoit să aprindă lumina. În cele din urmă, apare, o dată cu ultimele bombăneli ale bătrînului. Tocmai la timp. A pus paharul pe noptieră, bătrînul s-a strecurat în așternut ; și n-a mai fost nevoie să aprindă lumina, risipă inutilă, risipă nepermisă.

Camera se umple de întuneric. Se mai vede încă pata mare și albicioasă a patului, lustrul parchetului pe care alunecă și se stinge ultima dîră de lumină. Și silueta soției, care s-a oprit în mijlocul camerei asemenea unui obiect negru și drept.

Atunci el, din pat, o îndeamnă :

— Repede, hai, ce mai aștepți ?

— Mă duc, răspunde soția.

Și se duce să se așeze în fața ferestrei.

Soția se uită cu mare atenție, cînd la dreapta, cînd la stînga, răscolind cu privirea întunericul străzii aceleia singuratice. Casa din față e enormă și mută.

Bătrînul începe să-și piardă răbdarea :

— Nimic ?

— Un moment, îi răspunde soția, iată... trece un muncitor, dar a-nceput să nu se mai vadă nimic. O, un băiat s-a oprit chiar în colțul străzii, s-a întors cu fața la perete, face pipi ; altul, puțin mai mare, se apropie încet-încet pe la spate, îi dă un ghiont și-apoi o ia la goană. Cel mic a scos un țipăt, n-ai auzit ?

— Nu, mai departe.

— ...a început să plîngă. Sărăcuțul !

— Cîți ani să aibă ?

— Șase ani.

— Atunci nu-i un băiat, ci-i un copil, proasto.

— Acum pleacă și el, plînge în hohote. Cel care i-a dat ghiontul nici nu-l cunoaște măcar. S-ar putea ca toată viața lui, copilul ăsta, ori de cîte ori va încerca să facă pipi, să se simtă cuprins de teama nebună că-l înghiontește cineva pe la spate, dar fără să știe cine. Peste douăzeci de ani va fi, să zicem, marinar...

— De ce tocmai marinar ?

— Ai răbdare. Naufragiază, se salvează singur pe-o plută. E noapte. În zori marea s-a calmat cu desăvîrșire, contemplă toată întinderea aceea nemărginită, e singur în mijlocul ei, pe plută. Și face întocmai ce fac întotdeauna naufragiații în cazul ăsta, nu ? Își scoate cămașa și așteaptă să se lumineze ceva mai bine, și vede atunci o navă ce trece în depărtare, și-i face semne disperate cu cămașa. În vremea asta, îi vine să facă pipi, începe, și, dintr-o dată, chiar și acolo, se simte cuprins de teama aceea nebună de-a primi un ghiont pe la spate, Dumnezeu știe de la cine.

— E salvat după aceea ?

Nevasta șovăie un moment, se apleacă să vadă mai bine, apoi, întorcîndu-se din nou către pat, răspunde în grabă :

— Nu, moare de foame.

— De ce ?

— Fiindc-așa... Uite, fiindc-acuma vine un automobil. Se oprește în piață.., de-aici nu se vede bine. Da, coboară din el doi, un bărbat și o femeie. Femeia se îndreaptă spre hotel, dar acuma nu se mai vede. El s-a oprit să plătească... Îl văd din spate. Sînt doi amanți. Doi amanți care-au reușit pentru prima dată să fie singuri, ca să petreacă împreună o noapte întreagă. Ea e nevasta unui prieten de-al lui. L-a iubit încă din copilărie, dar el nu și-a dat niciodată seama de asta ; atunci ea a cedat dorinței părinților și s-a măritat cu altul ; fiindcă acest altul era mai bogat, în vreme

ce ăsta e un artist. Într-o seară, în timp ce ăsta era invitat la masă de cei doi... îl auzi cum se ceartă cu șoferul?... în seara aceea bancherul...

— Care bancher?

— Soțul, bineînțeles, e bancher. În seara aceea l-au chemat la telefon, și el a trebuit să plece în mare grabă de-acasă, i-a spus prietenului „mă întorc numaidecît, așteaptă-mă aici", și a ieșit. Atunci nevastă-sa a început să plîngă, prietenul a încercat s-o consoleze, ca n-a mai putut rezista și, printre lacrimi, i-a mărturisit că-l iubește. Astea s-au întîmplat însă acum o lună. Și-n tot timpul ăsta, cei doi îndrăgostiți au așteptat ocazia să... oh, dar nu, nu, nu, nu!

— Ce s-a întîmplat?

— Dumnezeule, s-a întors cu fața, îl cunoaște-m, e băcanul din colț.

Bătrînul, din pat, începu să răcnească.

— Idioato, de ce mi-ai spus? Ai stricat tot.

— Să zicem că nu-i băcanul; așadar, pictorul...

— Nu, nu, ai stricat tot, de ce mi-ai spus? Acuma s-a terminat cu asta. Fii atentă, cască ochii cum trebuie, n-o mai face pe proasta. Uită-te!

Vocea bătrînului, nemișcat în fundul patului, era poruncitoare și mînioasă. Nevasta prinse să tremure, își reveni cu greu. Începu să se uite din nou, concentrîndu-și toată atenția, cheltuindu-și toată imaginația. Dar era obosită. Nu izbutea să mai descopere nimic demn de-a fi semnalat soțului, descris și sporit cu fantezia pînă la dimensiu-

nile uneia din povestirile acelea înşelătoare care-l amuzau înainte de-a adormi, îi ţineau loc de spectacol, în maniera cea mai economicoasă care se poate închipui. Era sleită, un cerc viclean începea să-i strîngă încetul cu încetul ţeasta. Era gata să cerşească o clipă de repaos. Dar pisălogeala grosolană a bătrînului o rechemă la datorie. Se grăbi să-l potolească :

— Mă uit, mă uit, numai o clipă... O pisică cenuşie a sărit din stradă pe rama ferestrei de la parter... acuma nu se mai vede... nimic. Ai puţină răbdare. Uite, fereastra de la etajul întîi se deschide, se vede o mînă cu un lighean, aruncă apa, apă murdară, bineînţeles. Poate că ea... era o mînă de femeie, sînt sigură că era servitoarea... şi-a spălat mîinile pătate de sînge, probabil că şi-a ucis stăpîna, şi acuma...

— Nu, răcneşte bătrînul, asta mi-ai mai povestit-o şi ieri seara.

Femeia, sfîrşită, îl imploră :

— Lasă pe mîine...

Bătrînul e implacabil :

— Nu. Ştii că altfel nu pot adormi. Ştii că domnii se duc seara la teatru. Hai, dă-i drumu. Încă una, dar frumoasă. În seara asta nu eşti bună de nimic. Numai una. Hai !

În stradă s-a pornit un firicel de vînt.

Femeia îşi concentrează atenţia. Nu se mai uită pe stradă, fiindcă în întunericul acela rarefiat şi

sărăcăcios simte cum i se sufocă orice urmă de imaginație. Stă țeapănă în dreptunghiul ferestrei, asemenea unui obiect lung și negru, pe jumătate întoarsă spre cameră, unde bătrînul, nemișcat, așteaptă. I se pare că simte nerăbdarea bătrînului, c-o simte cu auzul, ca pe un sunet.

Și adevărul e că începu să se-audă un sunet firav, îndepărtat, dar venea din stradă. Cu toate astea, nu se uită pe fereastră, ca să n-aibă vreo deziluzie.

Iar firicelul acela de sunet se oprea, apoi o lua iar de la început. Era așa ca freamătul de teamă al cuiva care se zbate pe caldarîm, cînd ici, cînd colo, apoi se întrerupe, cu atenția încordată. La un moment dat, sunetul se frînse, mai rămăseseră doar două-trei scurte și slabe înfiorări, metalice aproape, care se urmăreau, se ajungeau din urmă, se încăierau înainte de-a se opri, secerate de tăcere, după care reîncepeau, absolut identice. Creștea, așa cum se învolburează apele curgătoare, dar într-un fel mai rigid ; se aduna apoi într-o clipă, și, îndepărtîndu-se iarăși, se stingea.

Femeia, atîtată de oboseală, fără să facă o singură mișcare reîncepu să povestească :

— Ascultă. Auzi ? Pe stradă trece o cavalcadă. Au înfășurat copitele cailor în cîrpe, ca să nu facă zgomot. Și sînt atîția ! Dar sînt niște cai mici, niște căluți dintr-aceia cu care se joacă copiii, cai care-au prins însă viață. Și fiecare căluț are în spinare cîte-un cavaler, care și el, nu de mult,

era tot de tinichea. Și e pentru prima dată c-au devenit adevărați, sînt încă plini de oarecare uimire, se opresc la fiecare pas de teamă c-o să-i audă cineva și c-o să-i închidă în cutiile lor de carton. Sînt fericiți însă. Vin de departe, s-au plimbat pe toate străzile orașului : ascultă...

Zgomotele sacadate care veneau de pe stradă deveniseră mai puternice și mai deslușite.

— La început au călărit răzlețiți, acuma, aici sub fereastra noastră, e adunarea tuturor. Și au dat și-o lovitură grozavă : căpitanul a răpit o prințesă care dormea ; auzi ? alături de zgomotul pe care-l fac picioarele cailor, s-a strecurat și-un strigăt subțirel, dar căpitanul l-a înăbușit numaidecît : era prințesa care s-a trezit tocmai atunci. Acuma însă nu mai încearcă să strige, acuma-i mulțumită. Și sînt fericiți și ceilalți, căpitanul, cavalerii, caii ; și se simt ușori... oh, ascultă numai, se ridică, se lasă din nou cu picioarele pe pămînt, se ridică iarăși, și rămîn așa, rămîn așa. Și-au pus aripi. S-au prefăcut în îngeri. Și zboară sus, acuma s-au adunat cu toții laolaltă și-au alcătuit un nor ca de puf, iar în mijloc e prințesa în brațele căpitanului : și-o duc sus, tot mai sus, mai sus decît acoperișurile, norul se învîrte de trei ori deasupra orașului, au pornit pe drumul care duce spre stele.

Femeia se întoarse către interiorul camerii, ascultînd. Respirația bătrînului devenise egală, puțin greoaie.

Spectacolul se sfîrșise. Femeia simți deodată cum se golește de la cap în jos, cum se golește toată, ca în fiece seară. Se întoarse să închidă fereastra. Aruncă o privire moartă în stradă, unde vîntul ridica de prin colțuri și rostogolea și ducea în goana mare cîteva bucăți vechi de carton. Femeia închise fereastra. Respirația bătrînului se îngroșase, se prefăcuse într-un sforăit adînc. Femeia traversă întunericul camerei, și așa, stinsă și inertă, începu să se dezbrace, și se culcă în tăcere, ca în fiecare seară.

Ruma stătea la fereastră, pieptănîndu-se, cînd începu Sfîrşitul lumii, la ora şapte dimineaţa.

Auzind detunăturile acelea seci şi-apoi rostogolirile pietrelor, ce stîrneau ecouri prelungi, Ruma rămase încremenită, cu braţul şi bărbia în aer, îngheţată de spaimă ; izbuti, cu mare greutate, să se întoarcă puţin şi să se uite în cameră, unde lumina soarelui sălta ici şi colo pe patul nefăcut încă şi pe pereţi.

O văzu pe Paolina sărind din pat, cu o mînă încurcată încă printre cearşafuri, şi uitîndu-se cu mult interes la un vas de sticlă, pîntecos şi albastru, care se bălăbănea în vîrful unei coloane. Paolina are opt ani şi n-avea cum să ştie de ce se bălăbănea vasul şi de ce se cutremura casa.

Atunci Ruma strigă la ea :

— Proasto, e cutremur.

Scotea, strigînd, nişte note lungi, hăulind, ca şi cum fetiţa ar fi fost foarte departe. Paolina tot nu înţelegea nimic, numai că ochii începuseră să i se

umple de spaimă. Mama și fiica se uitau una la alta, prima încremenită în cadrul ferestrei, fetița agățată de barele patului, ca și cum ar fi vrut s-o smulgă cineva de-acolo.

Ruma strigă din nou :

— Paolina, spune de trei ori „Doamne Isuse Cristoase, fie-ți milă de mine", fiindcă ai să mori imediat ; spune de trei ori, repede !

Paolina scoase însă un urlet :

— Nu vreau să mor.

Dinspre fereastră venea un bubuit îngrozitor, de neînțeles. Zvîrcolirea pămîntului se preschimbă numaidecît într-o zguduitură uriașă, vasul de sticlă căzu pe parchet și se făcu țîndări, cu un zgomot mai mare decît cel care intra pe fereastră. Și numaidecît bubuiturile și cutremurul încetară, ca și cum lumea întreagă s-ar fi zguduit din țîțîni numai pentru a putea arunca pe parchet vasul de sticlă, pîntecos și albastru.

Cînd parchetul deveni din nou stabil, Ruma plecă de la fereastră, alergă la ușă.

Paolina însă n-avu curajul să lase din mînă barele de la pat. Urla :

— Mamă, ia-mă de-aici !

Ruma se chinuia să deschidă ușa, care se înțepenise. Repetă, fără să se întoarcă.

— E inutil, acuma murim cu toții. Spune tare de trei ori : „Doamne Isuse Cristoase, ai milă de mine !" De trei ori.

Ușa se deschise cu un scrîșnet. Ruma ieși afară și o zbughi pe scări în jos. Tot golul scării era plin de praf de moloz, în mijlocul căruia se agitau și alți oameni, de la etajele de sus. În piațeta din fața casei era omor de omenire ; toți indivizii aceia strigaseră cît îi ținuseră gura, iar acum suspinau sau gemeau. De pe cîmp, veni în goană mare și Pietro, adică soțul Rumei, care în dimineața aceea plecase de-acasă foarte devreme.

Pietro era singurul om complet îmbrăcat ; toți ceilalți, care veneau din apartamentele lor, erau numai în cămașă sau în izmene. Pe jumătate idiotizat, Pietro începu să se uite la toată mulțimea aceea de oameni, iar mulțimea aceea de oameni își suspendă suspinele ca să se uite la el.

În cele din urmă, o zări pe nevastă-sa și o întrebă, cuprins de-o spaimă subită :

— Și Paolina ?

Ruma se porni ca o mitralieră :

— Te-ai fi putut duce s-o iei, în loc să te fîțîi de colo-colo.

Pietro porni în goană spre casă, toți ceilalți începură să strige : „Nu, nu" ; el însă nu-i luă în seamă, intră în casă și dispăru. În piațetă se auziră din nou gemete ; un ins oarecare începu să vorbească și porni să facă pe organizatorul. La un moment dat, lumina zilei scăzu, deveni roșiatică. Pietro apăru și el, ținîndu-și fetița în brațe.

— Și acuma, porunci unul dintre organizatori,

nu mai are nimeni voie să intre în casă. Așa se procedează întotdeauna în caz de cutremur.

Pe fațada casei apăruseră niște crăpături lungi, care aveau forma fulgerelor de pe cer.

Piața era foarte mare, mărginită, în fund, de un fel de zid scund, cu doi pilaștri mici cu cîte două capete. Ruma stătea jos, lîngă unul din pilaștri. De altfel, toți oamenii stăteau cu spatele rezemat de zid, la o oarecare depărtare de casă. Pietro, ajungînd în mijlocul pieței, puse fetița jos, iar ea alergă numaidecît la maică-sa.

Șeful organizatorilor îl chemă pe Pietro și-i spuse :

— Dumneata, care ești îmbrăcat, ar trebui să te duci în sat și s-aduci cîteva căruțe.

Pietro nu prea părea convins, porni însă, și după scurtă vreme fu înghițit de ceața aceea roșiatică.

Oamenii rămaseră cufundați într-o pasivitate în afară de timp.

Din cînd în cînd, ajungea pînă la ei, din direcții greu de precizat, cîte-un fel de uruit. Și atunci crăpăturile de pe fațadă se ramificau, la un moment dat păreau a fi cursul unui rîu pe-o hartă. Una din uruiturile acelea aduse cu sine un suflu înghețat, și oamenii se înfiorară de frig. Ruma începu să tremure de-a binelea, apoi îi porunci fetiței :

— Du-te sus și adu-mi șalul cel mare.

Se iscă un murmur, din care se desprinse, clar, cîteva monosilabe :

— Nu... Nu...

Dar Ruma, săltîndu-se puțin de la pămînt, se uită, autoritară, la toți cei din jur :

— Ați vrea poate ca o fiică să-și lase mama să moară de frig ?

Între timp, Paolina plecase. Murmurul se stinse, deoarece Ruma era o femeie care știa să se impună.

Paolina se întoarse cu șalul. Ceața devenea din ce în ce mai roșiatică și mai opacă și se lăsa tot mai jos, așa ca cerul, noaptea, deasupra marilor metropole. Pămîntul se mai zvîrcoli, scurt, de cîteva ori, o bucată de cornișă căzu lîngă temelia casei. Din ceață se desprinse la un moment dat Pietro. Rosti cu glasul unuia care se întoarce din mormînt.

— Nu mai există drum. Cred că nu mai e nici sat. La cincizeci de metri de-aici e o groapă adîncă, pe care n-am mai văzut-o pînă acum, plină de apă care bolborosește printre pietre.

Organizatorul încercă să explice :

— Epicentrul...

Dar nu mai știa ce să spună. Căzu încă o bucată din cornișă, și-n cădere rupse niște fire electrice care mergeau paralel cu una din laturile casei. Firele se încurcară, atingîndu-se, pîrîind și scoțînd scîntei.

Printre cei refugiați în piață se afla și o femeie de o sută de ani. În clipa aceea, bătrîna se ridică în picioare și toată lumea tăcu. Bătrîna era un fel de oracol, de multe ori prezisese lucruri cu mult înainte de-a se fi întîmplat.

Ridică o mînă în sus (așa cum se cere unui profet) și spuse :

— Atenție la ce vă spun, ăsta nu-i cutremur, ăsta-i Sfîrșitul lumii.

Ceasurile reîncepură să treacă peste capetele și pe lîngă umerii bărbaților și femeilor, dar nu mai erau făcute din timp, ci dintr-o substanță imuabilă, încremenită, care, din cînd în cînd, se surpa în cîte-o bulboană de tăcere, și fiecare bulboană mai înghițea cîte-o frîntură de conștiință, mai sufla peste vreo luminiță din memorie, căci numai conștiința și memoria supraviețuiseră și, neîndurătoare, această certitudine care stăpînea mințile :

— Așa e peste tot, în toată lumea, iar mîine nu va mai fi nimic.

Certitudine care țîșnea din creierul fiecăruia dintre ei, se împrăștia apoi în aer sub formă de tăcere din ce în ce mai densă, mai tangibilă, mai înghețată ; o tăcere nouă, care supunea lucrurile unui îngrozitor supliciu ; iar din cînd în cînd, firele electrice rupte aruncau prelungi scîntei violacee, fără pîrîituri însă, și din cornișă cădea, fără zgomot, o altă bucată.

Cînd, în mod miraculos, tăcerea fu ruptă de un firişor de voce, vocea Paolinei, care întrebă pe neaşteptate :

— Cît e ceasul ?

Întrebarea sună aşa de ciudat, că valul de uimire izbuti să redea sufletelor acelora muribunde puţină candoare şi puţină viaţă.

Cu toate astea, nu răspunse nimeni. Tăcerea nu mai era însă tot aşa de rigidă ca înainte ; începea să devină mai suplă, se pregătea să facă unele concesii. Sunete îndepărtate ajungeau iarăşi din cele patru zări.

Şi o altă voce se înălţă ; vocea profundă a Rumei, care spuse :

— Mi-e foame.

La auzul acestor cuvinte, simţiră toţi că li-e foame.

Foamea le dădu oarecare certitudine şi vaga conştiinţă a unui viitor posibil. Cel dintîi profită organizatorul, care începu, imediat, să dea dispoziţii.

— Uite, spunea, cum se procedează în caz de cutremur : fiindcă nu se poate găti nimic, fiecare aduce ceea ce poate, se pune totul laolaltă şi-apoi se împarte.

Cineva întrebă :

— Cîţi sîntem ?

— I-am numărat mai înainte, sîntem unsprezece, şi vreau să fiu cel dintîi care să dea exem-

plul cel bun. Am cîteva ouă. Mă duc numaidecît să le iau, și vi le-aduc. Trebuie să intrăm în casă pe rînd, să stăm înăuntru cît mai puțin, fiindcă din cînd în cînd casa se cutremură.

— Eu am puțină carne friptă, rămasă de-aseară, spuse o femeie.

— Foarte bine.

Începuseră să se ia la întrecere, declarîndu-și ofertele. Pietro spuse :

— Am cumpărat un jambon chiar alaltăieri. Vi-l aduc numaidecît.

— Nu, urlă Ruma. Și după numai o clipă de șovăială explică : jambonul nu se poate mînca așa, întreg. Trebuie să-l tai mai întîi în felii. E limpede ? Ai înțeles ?

Pietro nu înțelesese. Spuse :

— Bine.

Organizatorul intră primul, se întoarse în mare viteză cu ouăle și le depuse pe un pietroi care se afla în mijlocul pieței. Făcură întocmai și ceilalți, pătrunzînd în casă și întorcîndu-se, după care-și depuneau ofranda. Mai liniștiți, se îndepărtaseră de zid ; chiar și Ruma, așezată acum lîngă pietroi, orînduia alimentele care, purtate din mînă în mînă, ajungeau pînă la ea.

Veni și rîndul lui Pietro, ultimul.

— Jambonul e în bucătărie, spuse, pornind spre casă.

— Sîntem unsprezece ! îi reaminti Ruma.

Bucătăria era la parter. Pietro intră, și, ca să vadă mai bine, începu să taie jambonul chiar în fereastră. Ruma, de-afară, îl supraveghea. Număra în gînd : „Una, două..." Simțea cum i se sfîșie pieptul, cuțitul acela al lui Pietro, așa de bine ascuțit, părea că-i pătrunde în inimă : „...șapte, opt..." Ajungînd la unsprezece, își făcu socoteala că Pietro are să se oprească. El însă, cu gîndul aiurea, continua. Ruma începu să-i facă semne disperate, semne de mare primejdie. Între timp ochiul și inima ei numărau înnebunite : „...treisprezece, paisprezece, cincisprezece..." Cei din jur așteptau. Ruma se simțea cuprinsă pînă-n adîncul ființei ei de-o cumplită deznădejde. Iar el, cu capul plecat, își continua cu mare atenție lucrul. Ruma nu se mai putu stăpîni. Se uită de jur împrejur. Văzu că toți ceilalați își au privirea ațintită asupra lui Pietro. Avu o străfulgerare. Se ridică, începu să strige cu un glas neomenesc.

— Cutremur ! cutremur ! Dați-vă la o parte. Se dărîmă casa !

Într-un vacarm îngrozitor, se dădură cu toții înapoi, se lipiră de zid, trecură de zid, se împrăștiară pe cîmp.

Ruma alergă în casă : șuieră în urechile soțului :

— Ajunge, idiotule !

Îi smulse jambonul din mînă, alergă și-l puse în dulap, îl încuie cu cheia, se întoarse afară, se duse și-i rechemă pe cei care fugiseră :

— Întoarceți-vă, m-am înșelat.

Se întoarseră, şi acuma mîncau în mare grabă, privind cu groază spre cele patru părţi ale zării care se desfăşurau într-o întunecime de cenuşă.

Bătrîna spuse :

— Lumea mai are de trăit cinci minute.

Ruma începu să-şi facă repede semnul crucii cu mîna dreaptă, în vreme ce în pumnul mîinii stîngi strîngea cheia. Auzind pe cineva murmurînd, se întoarse să vadă cine e : era Paolina, care stătea într-un colţ şi şoptea : „Doamne Isuse Cristoase, fie-ţi milă de mine !“

O SIRENĂ LA PARAGGI

În dimineața asta e cam frig, marea e cam cenușie. Pe plaja de la Paraggi doamnele și domnii sînt tot în costum de baie, dar în apă n-a intrat încă nimeni.

În larg trece un cutter de culoare albă ; a apărut de după capul Caiega și-acum a luat-o spre stînga, aplecîndu-se tare pe-o parte. Deodată, o barcă cu motor, asurzitoare, țîșnește de lîngă debarcaderul de la Niasca, bate rapid apa cu coada-i boantă și dispare într-un delir de spumă, dincolo de Castello.

Apa ajunge la mal istovită și puțin întunecată.

În apă nu e nici un om. Pe fața mării trece o înfiorare, iar domnii și doamnele de pe plajă se scutură și ei ca de-un fior. Excelența-sa își mîngîie barba, e în mijlocul unui grup ; se uită la cer, și se plînge că la hotelul unde stă nu se găsește pește de trei zile.

— Nici în celelalte, excelență ; nu s-a mai prins de cîteva zile nici un pește, pescarii sînt disperați.

Soția excelenței-sale e tînără și are gîtul lung și subțire. Își lasă puțin capul într-o parte și spune cu un glas suav :

— Mi-a spus Daniele că ieri, lîngă stîncile acelea de colo — și face un semn vag cu mîna spre vîntul mării — în timp ce trecea pe-acolo într-o barcă cu pînze, a văzut, pentru o clipă, apărînd din valuri o sirenă, care s-a dat apoi imediat la fund. Cînd vin sirenele, peștii fug.

— O veche superstiție, rostește din grupul din jur un profesor. Homer și Vergiliu nu pomenesc nimic despre asta, dar într-o glosă inedită din *Odiseea,* pe care am descoperit-o într-un papirus din Oxirinco, se spune limpede că pescarii, cînd se întorc cu plasele goale, atribuie fuga peștilor apropierii cîte unei sirene.

Excelența-sa dădu din umeri. Un tinerel spuse :

— Sirenele, iată-le ! și arătă spre doamnele din jur, dar nu-i mulțumi nici una. Soția excelenței-sale se uită peste cuprinsul mării cu ochi visători, gîndindu-se la Daniele, care văzuse sirena.

Cerul, între timp, devenea mai cenușiu ca marea.

Barca cu motor, care se mistuise dincolo de Castello reapăru din aceeași direcție, dar cu o viteză mult mai scăzută. Mergea împotriva vîntului și trecu pe lîngă cutter, care se îndepărta spre larg, după care-și reluă, săltînd ușurel pe valuri, dru-

mul către capul Caiega. Și coada lui boantă bătea în mod inegal fața mării, care începea să se neliniștească, motorul scotea niște păcănituri scurte, în care se ghicea nerăbdarea și care, sufocîndu-se în aerul acela plin de tristețe, mureau.

Și dintr-o dată, soția excelenței-sale sări în picioare cu un strigăt.

Palidă la față, își întindea brațul gol spre largul mării, rostind cu mare greutate :

— E-acolo, uite-o acolo...

Toți cei de pe plajă se uitară la ea, apoi căutară spre larg.

La jumătatea drumului marin, oblic, care se întindea de la capul Caiega la capul Castello, ieșea din apă un cap, și stătea nemișcat.

Era un cap de femeie, și privea.

Aerul, cenușiu aproape, ca și tremurul acela mărunt al undelor din jurul ei, nu-ți îngăduia să distingi cu ușurință trăsăturile înotătoarei, singuratică și temerară. Se vedea bine că e blondă. Și că un nod, bine strîns, de păr, pe care și-l adunase într-o rețea, i se lăsa pe gît. Se uita de jur împrejur cu niște ochi mari și speriați și nu se mișca din loc.

— Sirena... murmură soția excelenței-sale.

— Aiurea. O înotătoare imprudentă ; trebuie să fi venit dinspre Portofino.

— O recunoaște cineva ?

Înotătoarea, surprinsă acum, păru că aude un zgomot spre dreapta, şi se întoarse numaidecît în direcţia bărcii cu motor care se îndrepta încetişor spre ea. Scoase din apă un umăr gol. Ochii ei mari se umplură de-o şi mai mare uimire.

Barca cu motor se apropia tot mai mult, părea să n-o fi zărit nimeni ; în clipa aceea ajunsese chiar lîngă ea, domnii şi doamnele, în picioare pe plajă, strigau care mai de care ca s-o avertizeze.

Ea însă, mirată foarte, privi spre plajă, dar nu se mişcă din loc.

Puntea bărcii îi atinse gîtul, capul femeii dispăru, nu-şi dădu nimeni seama dacă în momentul acela se dăduse ea singură la fund sau o lovise barca. Aceasta trecu şi-şi continuă drumul. Sufletul domnilor şi al doamnelor se strînse de nelinişte, trecură secunde fără sfîrşit, minute pline de deznădejde.

Porniră imediat mai multe bărci, şi sub un cer din ce în ce mai întunecat, făcînd mereu sondaje în apa agitată, căutară îndelung, dar nu găsiră nimic. Se telefonă pe la toate localităţile din vecinătate, dar nu lipsea de nicăieri nici o înotătoare. Tot restul zilei, vilegiaturiştii de la Paraggi nu vorbiră decît de strania apariţie despre care excelenţa-sa susţinea cu tărie că n-a fost decît un caz de „halucinaţie colectivă". Soţia excelenţei-sale, şi aproape toate doamnele şi domnişoarele

de pe plaja de la Paraggi avură în noaptea aceea niște vise ciudate, pline de viziuni.

A doua zi dimineață, cînd se treziră, ploua ; toți vilegiaturiștii rămaseseră în hotelurile, pensiunile și vilele respective, jucînd bridge sau ping-pong.

La douăsprezece și jumătate, cînd se așeză de masă, excelența-sa avu o surpriză plăcută. Oberchelnerul se apropie de masă și-i spuse :

— Excelență, avem, în sfîrșit, pește.

Și imediat după el se prezentă și chelnerul cu un platou imens, pe care se răsfățau cîteva minunate bucăți de pește frumos rumenite.

Oberchelnerul continuă :

— L-au pescuit astă-noapte cu ostia, lîngă San Fruttuoso. Un pește uriaș, după cît se pare. Jumătate ni l-au vîndut nouă, jumătate la „Splendid".

— Ce fel de pește e ?

— Nici pescarii nu știu prea bine, trebuie să fi venit de-aiurea, adus aici întîmplător, tras de vreun curent.

— Adu-mi să-i văd capul, ordonă excelența-sa, după cap recunosc orice pește, indiferent din ce mare provine.

— N-avea cap. Spun pescarii că l-au lovit cu ostia chiar în cap și i l-au sfărîmat. Ni l-au adus tăiat în bucăți.

Soția excelenței-sale nu mîncă pește.

Toți ceilalți găsiră că-i delicios, cu o plăcută savoare exotică.

— O savoare miraculoasă, o defini Daniele, care se afla cu două mese mai departe de aceea a excelenței-sale.

A doua zi, cerul și marea deveniră din nou minunate ; și la masă, în toate hotelurile, pensiunile și vilele, se serviră cele mai gustoase mîncăruri din pește.

FERICIRE DE MAMĂ

Mama stă la fereastra salonașului, cu doi metri mai sus de caldarîmul străzii. Toți cei care trec pe stradă o cunosc și o salută, de jos, plini de melancolie. Ea răspunde mișcîndu-și, amabilă și obosită, capul cenușiu, apoi începe să fixeze din nou capătul străzii, dincolo de piață.

Parte din prăvălii se pregătesc să închidă de îndată ce va bate ora douăsprezece. Chiar și de la ușile acelora ajung pînă la fereastra mamei zîmbete de simpatie. Mama are un aer obosit. În fiecare săptămînă un fir de păr alb în plus. În fiecare lună cîteva riduri în plus. Cu toate astea, soarta pare milostivă cu ea: nu e nevoită să-și cîștige singură existența; are un singur fiu, de cincisprezece ani, care-i foarte ascultător.

Poștașul îi întinde din stradă, zîmbind, un ziar și două scrisori. Se uită distrată la ele și le aruncă înăuntru, pe un scaun oarecare; se întoarce din nou la fereastră.

Colonelul, care iese tocmai atunci din casa de-alături, își ridică ochii și se oprește să mai schimbe cîte-un cuvînt cu Mama.

— Îl așteptați pe Mario, nu-i așa, doamnă ?

— Da, iese de la școală la douăsprezece fără cinci, iar la douăsprezece și zece e-acasă.

— Mai sînt douăsprezece minute.

— Știu și începe să mă îngrijoreze.

— Biata doamnă, spune colonelul, și pleacă ținînd din cap.

Toți, ori de cîte ori trec prin cercul acela de tristețe care izvorăște din casa Mamei, rostesc pe același ton : „biata doamnă." Nu știe nimeni de ce, dar Mamei îi face plăcere, iar pe ei nu-i supără cu nimic. Bate ora douăsprezece.

Una din servitoare vine să-i spună nu știu ce. Mama răspunde scurt „da, da", fără să se întoarcă ; se simte cu adevărat jignită că Giulia a venit s-o tulbure chiar în clipele acelea de mare chin ; chinul pe care-l îndură o mamă atunci cînd își așteaptă fiul care-ar mai putea întîrzia puțin.

Mario nu întîrzie. E ora douăsprezece și șapte, și iată-l apărînd de partea cealaltă a pieței. Nu e singur, vine cu încă doi colegi. Merg destul de repede ; și, cu fiecare pas, siluetele lor devin mai mari. Mama se întunecă la față, văzîndu-l așa, însoțit de colegii săi. Toți sînt foarte veseli, Mario rîde. De ce-o fi rîzînd Mario ? Fața Mamei se întunecă din ce în ce mai mult.

Mama îl întîmpină pe Mario ca și cum s-ar întoarce de peste mări și țări. Și-l întreabă felurite lucruri. El ar vrea să-i spună absolut tot, dar sînt atîtea lucruri de care nu-și mai aduce aminte! Iar Mamei atîtea lucruri îi rămîn nedeslușite și-i inspiră atîta teamă! Și, deodată, îl întreabă:

— De ce rîdeați pe cînd traversați piața?

Mario se uită la ea cu ochi mirați. Habar n-are. Adevărul e că nu-și mai amintește. Mama știe că e sincer. Rîdea însă, și ea nu se afla lîngă el; și nu va ști, nu va cunoaște niciodată clipa aceasta din viața fiului ei. Și atîtea altele ca aceea. Și pe zi ce trece, tot mai multe (au trecut cincisprezece ani; prea mulți, pentru un fiu). Dimineața Mario se duce la școală; ce chin pentru ea.

— Te-a ascultat?

— Da.

Ca să răspundă, Mario trebuie să se fi ridicat, să se fi așezat din nou, și ea n-a văzut nimic, a făcut toate astea singur, fără ajutorul ei, al mamei lui; ce nedreptate; biata de ea!

Au mîncat unul în fața celuilalt la masa cea albă, acuma stau unul în fața celuilalt în cele două fotolii moi, lîngă fereastră. „Cît îl fac de fericit!" își spune Mama. El răsfoiește o carte, ea citește o revistă, iar din cînd în cînd se uită la el.

— Ce citești?

— *Comoara de pe insulă*, dar acuma mă uit la ilustrații.

— Dacă e vreuna care-ţi place, arată-mi-o şi mie.

După un timp, Mario o strigă (dar ea stătea gata) :

— Mamă, asta e foarte frumoasă.

E nava „Ispañola", văzută dintr-o parte, cu o plantaţie de trestie-de-zahăr în ultimul plan. Mama se uită şi oftează.

— De ce oftezi, mamă ? Ea nu răspunde. Un fiu nu poate înţelege.

Deodată, ca şi cum şi-ar fi adus chiar atunci aminte, Mama spune :

— Ai o scrisoare, Mario.

— Oh, de la cine ?

— Nu m-am uitat, am pus-o acolo... nu mă sili să mă scol. am să ţi-o dau mai tîrziu. După puţin însă, fiindu-i teamă că Mario se gîndeşte cu părere de rău la scrisoarea aceea, îşi calcă pe inimă şi adaugă : A, uite-o unde era, Mario, pe scaunul acela.

Mario citeşte scrisoarea, mama aşteaptă cu sufletul la gură. Pe urmă Mario îi întinde scrisoarea ; fără nici un fel de importanţă.

Din sfert în sfert de oră, casa se umple de noi suspine.

Mario abia aşteaptă clipa în care se va putea duce în camera lui ca să-şi facă lecţiile : la două şi jumătate, peste douăzeci de minute. Mario e foarte neliniştit. Se simte vinovat, dar nu ştie care-i pricina. Trăieşte într-o veşnică ruşine de

sine însuși. I se pare că viața lui e o continuă trădare față de maică-sa. E o senzație confuză, n-ar putea să explice de unde vine. Mai mult chiar, Mario știe că e vorba de-o senzație falsă, cu toate astea nu se poate elibera. (Se uită pe furiș la ceasornic.) Sigur, există o seamă de lucruri în mintea lui pe care nu i le va spune mamei niciodată (în fiecare zi unul mai mult); sînt lucrurile acelea pe care ea, mama, le caută în mod sigur în el atunci cînd, pe neașteptate, îl privește pînă-n fundul sufletului, fără să spună nimic. Și cînd îl întreabă: „De ce zîmbești, Mario?", iar el habar n-avea că zîmbește. „Biata doamnă", cum spun toți vorbind despre mama. Și el își dă seama că totul e din vina lui, a lui Mario; e o impresie care face parte integrantă din viața lui, care-i flutură prin preajmă cînd umblă prin casă. Cînd e în afara casei, și stă de vorbă și rîde cu colegii de școală, nu i se mai pare că-i un monstru. Dar în casă da, chiar și în clipa aceea cînd se simte liber fiindcă e două și jumătate, și poate pleca de-acolo ca să-și pregătească lecțiile pentru a doua zi. Mama îl sărută pe frunte și suspină.

Mario e acum dincolo. Mama, în camerele din partea asta a casei, rînduiește toate suspinele cu care le-a întesat, cu care le-a împodobit. E o casă frumoasă, dar oricine pătrunde acolo simte cum îl doboară tristețea și pleacă numaidecît.

După ce-a terminat să pună ordine printre suspine, Mama stă o clipă pe loc și le cercetează.

Unele erau împrăștiate pe perdele și pe stofa mobilelor, ca uitate ; cine se așeza într-unul din fotoliile acelea trebuia să le dea la o parte, pe cîte unul însă îl zdrobea și-l auzea cum geme în timp ce doamna îi oferea o ceașcă de ceai. Altele stau rînduri-rînduri pe console, puțin în umbră. Pe cele mai prețioase le-a pus pe pian, și se răsfrîng pe capacul strălucitor. Pianul acesta e unul din locurile unde se strîng laolaltă amărăciunile Mamei. Cu cîțiva ani în urmă cînta la pian, ba chiar și din gură ; azi însă, cui îi mai vine chef să cînte, cu un băiat care crește, care are cincisprezece ani, va avea apoi șaisprezece, iar pe urmă douăzeci ?... Ce grozăvie ; biata doamnă ! Cu gîndul la lucrurile astea și la altele încă, s-a făcut cinci.

A pus să se pregătească gustarea, într-un colțișor din salonul cel mic ; se duce dincolo, să-l cheme pe Mario.

Mario se scoală și-o urmează. I se pare că-și tîrîie picioarele, așa cum merge în urma ei. Tocmai atunci Mario spune :

— Azi n-am chef de gustare, mamă.

Mama se întoarce, se sperie :

— Ce ai ? Ești bolnav ?

— Nu, dar nu mi-e foame.

L-a împins repede într-un fotoliu, l-a privit pînă-n fundul ochilor, i-a încercat fruntea cu buzele :

E fierbinte !

Îi ia pulsul :

— Să văd... Cam accelerat.

Sună cu energie, cere să i se aducă termometrul.

— Treizeci și șapte cu cinci, ești bolnav, Mario. În pat numaidecît, și-apoi chem doctorul.

Băiatul încearcă să se opună. Zadarnic. Mama se simte pătrunsă de-un suflet nou. Nici urmă de neliniștea aceea subită din primele clipe.

— Giulia ! Maria !

Toată casa e pe picior de război. L-a ținut nemișcat pe Mario în fotoliu, i-a pus pe umeri un șal imens și moale, i-a așezat sub cap vreo zece perne, iar sub picioare douăzeci ; fața lui Mario abia se mai zărește de sub ele, uimită și pierdută. Giulia încălzește cearșafurile de pe patul lui Mario, cu toate că e luna martie. Mama-i spune să se scoale, Mario merge foarte bine și singur, ea îl reține însă, și-l susține de parcă ar fi fost rănit.

— Ți-a încălzit și pijamaua. Dezbracă-te !

Lui Mario i-e rușine să se dezbrace în fața Mamei, dar ea se supără, îi poruncește :

— Imediat !

Între timp, Maria i-a telefonat medicului. Mario e în pat, mama-i încălzește cuverturile, îi trage așternutul pînă la gît.

— Și-acuma nici o mișcare !

În cameră nu mai mișcă nimeni, se așteaptă noi ordine. E o fortăreață ; iar la mijloc stă Mama, dreaptă și inspirată. Intră doctorul, își face vizita, zîmbește.

Se întorc amîndoi în salonul cel mare, cel mai departe de camera bolnavului. Mama îl întreabă pe doctor din nou :

— Mie-mi puteți spune totul, spuneți-mi totul, vă implor.

— Nu-i nimic de spus, doamnă, o foarte ușoară intoxicație (în vremea asta Giulia e în drum spre farmacie, pentru a duce rețetele date de doctor), nu-i nici un motiv de îngrijorare.

— Mai treceți pe la noi, domnule doctor, nu-i așa ?

— Nu e nevoie.

— Oh, mai treceți, totuși, vă rog, treceți în fiecare zi, în fiecare dimineață, e bine-așa, nu ? pînă va fi complet vindecat. De cît timp e nevoie pentru asta ? și se uită la el fix.

Doctorul zîmbește și răspunde :

— Ce vreți să vă spun ? Trei, să zicem patru zile, cel mult.

O umbră neașteptată trece peste energia Mamei, îi întunecă fața, plină de lumină pînă atunci. Devine-apoi insinuantă :

— E mai bine să fim prudenți, domnule doctor, să spunem o săptămînă.

Doctorul pleacă.

L-a condus pînă la ușă. Se întoarce. Respiră adînc. Arde ca o flacără. Merge în vîrful picioarelor pînă-n pragul camerei lui Mario, vede că-i liniștit, gata să aținească.

Umblă prin toată casa, împarte ordine, dă slujnicelor o mină de ajutor. Camera ei e lîngă cea a lui Mario. La o parte cu mescioara aceea, masa cea mare trebuie pusă aici, iar deasupra o față de masă albă, uite-așa ; și-apoi toate doctoriile, paharele, sticluțele, un reșou electric. Un aspect de infirmerie transformă și dă viață camerei mamei lui Mario.

De partea cealaltă e salonul cel mic. Mama a făcut unele schimbări chiar și acolo, a scos, a mutat, a reorganizat. A adus un fotoliu imens, întors spre ușă, unde va sta tot timpul cîte-o servitoare, de gardă, zi și noapte ; schimbă și becul, pune unul albastru. N-a uitat nimic ? Mama intră în budoar, se schimbă, și-a pus o bluză încheiată pînă sub bărbie, iar pe deasupra un șorț mare și alb ; o infirmieră impecabilă. Pune să se lege clopoțelul într-o cîrpă, ca să nu facă prea mult zgomot. Se uită peste tot. E mulțumită.

Mama a stat de veghe toată noaptea. În zori, după ce s-a asigurat că slujnica de serviciu e trează, se duce și ea la culcare. Doarme un ceas, face-apoi o baie și se schimbă. E proaspătă, odihnită, trandafirie. Se duce să-i ia temperatura lui Mario.

A pregătit un tabel ca la spital ; cu loc pentru oră, cu alt loc pentru grade. Se uită la termometru cu mare atenție : treizeci și șapte cu patru. Se

încruntă, se duce să scrie pe tabel. Ezită un moment ; și scrie : 37,6.

Ziua se scurge conform planului. Doctorul a venit la ora hotărîtă, nu a mai adăugat absolut nimic. Cele două servitoare își fac serviciul cu punctualitate, emoționate pînă la lacrimi. Mario e un bolnav exemplar. Doarme aproape tot timpul, cînd nu doarme, tace, și ascultă, și zîmbește. Iar mama are impresia că nu se gîndește la nimic ; e fericită.

— Știi, i-a spus, doctorul spune că-n opt, zece zile ai să fii pe picioare.

Mario i-a surîs și nu s-a revoltat de loc. La prînz a venit poșta.

— E o scrisoare pentru tine, Mario.

— Dă-mi-o, te rog.

— Nu, nu se poate.

— Atunci citește-mi-o.

— Nu, nu trebuie să te obosești, am să ți le pun deoparte pentru cînd te vei însănătoși.

După ce mănîncă, Mario aţipește, iar Mama, de pe scaunul de lîngă pat, îl păzește. Ziua următoare se scurge și ea în același fel. Tabelul se umple de cifre. Mama notează pe tabel chiar și orele la care-și ia Mario doctoriile, deși sînt mereu aceleași.

A treia zi, aproape de ora două, intră un moment colonelul să afle cum îi mai merge lui Mario. Ieșind, îi spune unei vecine :

— Nimic grav. Iar Doamna se simte minunat. Pare întinerită.

Ceva mai trîziu, Mario se trezește. Mama îi propune :

— Vrei să-ți cînt ceva ?

— Da, mamă.

Lasă ușile deschise, se așează la pian, începe să cînte, fredonează. Prin ferestrele larg deschise pătrunde o lumină plăcută, pe mobile și pe scaune n-a mai rămas nici un suspin. Mama se apropie pentru o clipă de fereastră. Librarul de vizavi o salută, iar cînd intră în prăvălie îi spune nevestei-si :

— Azi Doamna arată ca o fetișcană.

În dimineața celei de-a patra zi, doctorul îi spune mamei :

— Azi se poate scula din pat.

— Nu, nu, strigă mama numaidecît, asta-i o imprudență, e prea devreme, și-și ciulește urechile, de teamă să n-o fi auzit, de dincolo, Mario.

Mama a reușit să mai cîștige două zile.

Mîine dimineață Mario se scoală din pat. S-a sfîrșit.

Ultima după-amiază. Aceeași oră ca în ziua aceea cînd Mario spusese : „Nu mi-e foame !"

Suspinele se întorc stoluri din toate ungherele să pună stăpînire pe casa Mamei.

Mario doarme. Mama se mai așază o dată lîngă patul lui. Își trage scaunul lîngă pernă. Puțin mai

aproape. Și-și lasă capul pe perna pe care doarme, atît de liniștit, capul fiului ei, al lui Mario, care mîine se va scula din pat, va începe să-și citească scrisorile, să se ducă la școală, se va ridica din bancă singur atunci cînd îl va striga profesorul, va rîde cu colegii cînd va traversa piața și, cu fiecare zi ce trece, se va apropia de șaisprezece ani, și într-o zi va avea optsprezece, apoi douăzeci, din ce în ce mai mulți ani, din ce în ce mai departe de ea, biata doamnă.

Cînd Mario se trezește, Mama se scoală, pune să se mute masa cea albă din camera care se transformase într-o frumoasă infirmerie, iar din salonaș să se ia fotoliul de gardă de lîngă prag; schimbă din nou becurile, închide pianul. Se apropie un moment de fereastră. Trece colonelul și-o salută dînd din cap. De vizavi, librarul o salută murmurînd: „Biata doamnă!" Mama are ochii plini de lacrimi.

UN REGE LA PLIMBARE

Unui rege — un rege modern însă, dintr-o țară îndepărtată — care citea în fiecare duminică cîteva pagini ca să se mai destindă puțin, treburile regatului fiind deosebit de obositoare, i se întîmplă ca într-o duminică să citească un roman, modern și acesta. Regele citea, fără să dea prea multă importanță celor parcurse, cînd deodată se opri, cu un interes deosebit, asupra unei fraze, deși nu era dintre cele mai importante din carte : adevărul e că autorul nu și-ar fi putut închipui niciodată augustele efecte ale acesteia.

Iată pagina în întregime. În care se descrie cu precizie și simpatie sosirea lui Lucio del Flora, protagonistul, într-o gară :

„Lucio del Flora, după ce cumpărase la chioșcul de lemn din holul cel mare al gării toate ziarele de după-amiază și le pusese în buzunarul drept al elegantului său pardesiu noisette *cu căptușeală de mătase, se uită la ceasul care-i strîngea cu o foarte fină curea de piele încheietura mîinii stîngi. Văzu*

că mai lipseau douăzeci de minute pînă la plecarea trenului. N-avea nici un motiv să se grăbească. Avusese grijă să încredințeze valiza de piele, de culoare deschisă, întărită pe la colțuri, robustului hamal cu numărul 7, și-și cumpărase biletul de clasa întîi din timp. Mai făcu două-trei tururi prin hol, fumînd o țigară ușor impregnată cu opium, și gîndindu-se la Doamna care-l aștepta în orașul acela îndepărtat, adevărat cuib al păcatului lor plin de rafinament și al delirului. Se gîndi și la bunica, cea care, cu șaisprezece ani în urmă, pe cînd avea paisprezece ani și jumătate, îl însoțise pînă la gara tîrgușorului natal: prima plecare din viața lui. Își scutură apoi scrumul țigării și amintirile din suflet, și se îndreptă spre intrare. Extrase, cu două degete de la dreapta, cartonașul verde și dreptunghiular pe care-l pusese în răscroiala mănușii stîngi, lipit de palmă, și i-l întinse controlorului cu chipiu galonat care, cu țăcănitul acela sec al cleștelui său de oțel, i-l perforă și i-l înapoie. Lucio del Flora își luă biletul și intră. Gara..."

Iată punctul la care regele, uimit, își întrerupse lectura. Am redat din dragoste pentru exactitate toată pagina, adevărul e însă că regele nu făcuse prea mult caz de interesantele evenimente care alcătuiau viața lui Lucio del Flora. Ceea ce-i atrăsese atenția regelui fuseseră ultimele rînduri, cînd Lucio îi întinde controlorului biletul.

Deoarece regelui, citindu-le, îi trecu pe neașteptate prin minte următoarele :

— Eu n-am avut niciodată bilet de tren. Am călătorit foarte mult, dar am intrat și-am ieșit din stație fără să întind nimănui vreun bilet.

Și bunul rege dori dintr-o dată, în inima lui plină de nevinovăție, să i se perforeze un bilet de tren într-o gară : să și-l cumpere, să i-l întindă controlorului, să-l ia înapoi, să intre pe peron singur, așa cum fac ceilalți.

La început regele zîmbi de fantezia asta a lui ca de-un vis scurt și nelămurit, și-și apropie din nou cartea de ochi ca să-și continuie lectura.

Fraza aceea însă, tocmai aceea, ca și cum le-ar fi dat la o parte pe toate celelalte și-ar fi rămas singură, mai vie, mai mare, îi sări diabolic în fața ochilor : „Extrase, cu două degete de la dreapta..."

Și regele își dădu seama că între timp gîndul lui mai făcuse o bucată de drum. Deoarece în clipa aceea, lăsînd să-i cadă volumul pe genunchi și ridicîndu-și ochii către peretele tapisat cu damasc din fața lui, își spunea : „Și, la urma urmei, nu-i ceva imposibil".

Nu e nevoie să facem o expunere amănunțită a greutăților pe care le întîmpină cu adevărat, și nici a felului în care le-a învins. Făcu totul cu atîta abilitate, și fu ajutat într-un mod atît de dibaci, că după trei zile, la prînz, plecase la plimbare, singur, prin oraș, cu patru sau cinci ore de libertate deplină, de viață cotidiană obișnuită, dar

total necunoscută. Gulerul hainei ridicat, pălăria cu borurile lăsate, o ușoară modificare la bucla mustăților (pe care, de obicei, le purta în jos, iar acuma erau întoarse în sus) îi garantau anonimatul, și regele — care era o persoană inteligentă, așa după cum o demonstrează însăși dorința aceasta a lui — se cufundă în anonimat și obișnuit, cele două însușiri elementare ale libertății practice.

Ieși, printr-o portiță tăiată în zidul care împrejmuia grădinile regale, într-o străduță îngustă, scurtă și solitară ; de-acolo se ajunge într-una din străzile cele mai largi și mai frumoase ale capitalei.

Și cădea lumina aceea crudă, specifică amiezilor citadine, pe zidurile caselor, pe obloanele magazinelor și pe tramvaiele galbene : artificială, intempestivă și iritantă. Pe străzile marilor orașe (cu excepția Romei) aștepți toată ziua lumina soarelui.

Regele se opri la colțul pe care-l făcea strada cea scurtă cu strada cea mare, și la început se simți cam nesigur. Solul orașului — capitala regatului său, capitala lui — nu i se păru îndeajuns de tare, ci oarecum tremurător și nesigur ; își dădu totuși foarte repede seama că șovăiala era în el, și zimbi. Și surprinzîndu-se surîzînd, își recăpătă siguranța ; se îngrozi după aceea la gîndul că trecătorii s-ar fi putut mira văzîndu-l rîzînd singur.

Și, pentru o clipă, regelui îi veni un chef nebun să se întoarcă acasă.

Trecu un grup de oameni ce strigau într-un mod asurzitor. Ca să-i evite, regele mai făcu vreo cîțiva pași, lipit aproape de zid. Își aduse aminte de felul în care, odată, se dăduse jos din pat, după o boală mai lungă.

Între timp însă, mai făcu vreo cîțiva pași, înaintînd, cu regularitate, de-a lungul zidului. Lumina aceea falsă și zgomotele acelea încîlcite îi dădeau o impresie de gol. Încercă să se uite la oameni.

Unii se duceau într-o direcție, alții veneau dintr-alta, cîte unul traversa strada cu niște gesturi în care simțeai un fel de spaimă frînată; și se grăbeau cu toții din cale-afară. Regele nu reușea însă să se uite la ei pe rînd; erau niște frînturi de umanitate neprecizată încă. Începu să se amuze. Își dădu seama că surîde din nou; învățase însă, și încă foarte repede, că unui om oarecare îi trebuia cu totul altceva ca să atragă atenția celorlalți asupra lui. În clipa aceea i se părea că lumina, amestecată cu zgomotele, alcătuiește un tot compact care-l învăluia ca un nor pentru a-i proteja noua libertate, îl împingea înainte, facilitîndu-i planul de-a merge înainte ca un om oarecare.

La un moment dat, norul acela de zgomote fu sfîșiat de un strigăt care-l răni în mod deosebit;

mai mult încă, simți o lovitură serioasă care-l aruncă, brutal, cu cîțiva metri mai departe. Se întoarse brusc și zări un automobil care țîșnea tocmai de pe-o stradă laterală ; din automobil o voce urla la el :

— Nu vezi că vii sub mașină ? Și mai adăugă încă altele.

— Scuzați, spuse regele, nu mă gîndisem la asta.

Datorită ajutorului aceluia robust, traversase între timp periculoasa stradă laterală ; își reveni, și iarăși îi veni chef să se întoarcă acasă.

Ridicîndu-și ochii, văzu o firmă scrisă cu litere mari : CAFENEA.

Își spuse cu violență :

— Vreau să mă duc la cafenea.

După care își ticlui un program :

— Am să stau puțin la cafenea, care-i un local public ; am să iau apoi o mașină publică (știa că există și de astea) și-am să spun să mă ducă la gară.

Traversă strada — deoarece acuma învățase că trebuie să aștepte momentul potrivit — cu destulă ușurință. Mai complicată era — complicație de ordin subiectiv și moral — intrarea în acel local public. Regele, cum era și natural, nu mai fusese niciodată într-o cafenea.

Ezită, așadar, și încă destul de mult, în fața ușii de sticlă.

Care ușă era întredeschisă. De-acolo se zărea o zonă de întunecime. În timp ce regele, uluit încă, mai zăbovea, un domn gros și cu aerul unui om practic, care cunoaște bine viața, intră. Regele porni numaidecît în urma lui, hotărît să-l imite întru totul.

Dar, întunericul aproape total din sală îl opri din nou. Ochii lui erau încă plini de lumina aceea atroce a străzii ; nu era sigur dacă trebuie să închidă sau nu în urma lui ușa pe care omul cel practic o lăsase dată de perete ; se împiedică însă de piciorul unui scaun.

În vremea asta vedea desenîndu-se încetul cu încetul o pădure de mese de marmură, care veneau spre el. Un alt om i-o luă înainte, se apropie de pădure și pătrunse înăuntru. Acuma regele putea să vadă aproape tot : găsi astfel, cu privirea, pe cel dintîi client care intrase de-o bună bucată de vreme în pădure și care stătea acuma la o măsuță din stînga, cu multă siguranță, ca și cum i-ar fi fost destinată anume. Iată-l și pe al doilea client luîndu-i-o înainte, dar care coti, fără vreo rațiune vizibilă, spre dreapta, așezîndu-se apoi cu aceeași egală nepăsare. Și, pentru o clipă, pe rege îl încercă bănuiala că fiecare client își avea locul lui bine stabilit. Și oricine trecea pe lîngă el îl înghiontea. Văzu cîteva locuri libere. Regele simți, așa cum stătea nemișcat și în picioare pe cîmp deschis, că se află în pericol, și-și luă inima-n

dinți. Se așeză numaidecît pe un scaun neocupat, la prima masă de lîngă intrare. Și constată că scaunul era foarte tare. De-acolo se uită iarăși la cei doi oameni siguri de ei : stăteau pe un divan care mărginea întreg peretele sălii, dar nu avu curajul să-și schimbe locul.

Ici și colo, feluriți bărbați și femei.

Și abia începuse regele să-i cerceteze în voie, cînd, pe neașteptate, cîmpul său vizual fu barat de un obstacol de proporții uriașe, care i se interpusese, în imediata apropiere a ochilor lui, alb înconjurat de negru. Se trase înapoi și, parcurgînd cu privirea albul acela, întîlni o cravată mică, ajunse apoi la o față plecată spre el. Fața îl întrebă :

— Ce servește domnul ?

(Cuvintele fuseseră rostite pe un ton politicos și imperios totodată, cu totul inedit pentru urechile regelui.)

Întrebarea îi paraliză toate facultățile.

Era cu desăvîrșire nepregătit pentru a face față unui asemenea asalt. Simți nevoia stringentă de a da un răspuns. Îl căută cu disperare în jurul lui. Și în fața ochilor lui apărură, ici și colo pe mesele de marmură, în pahare și cești, felurite și nedefinite lichide. Ce se comandă de obicei într-o cafenea ? Chelnerul deveni arogant :

— Serviți ceva ?

Regele rosti dezolat :

— Cafea...

Dispariția plastronului alb îl ușură nespus de mult. Respiră adînc. Încercă să-și găsească o poziție mai comodă pe scaunul acela vitreg. Se uită din nou în jur. La o mică distanță de el, un tînăr cu ochelari scria o scrisoare. Regelui îi veni o vagă poftă de scris, imediat, chiar pe măsuța aceea de marmură, o scrisoare, indiferent cui ; dar renunță numaidecît, înainte de-a fi precizat toate amănuntele acelei noi inițiative. Simțise fixîndu-se asupra lui o privire.

Identifică numaidecît punotul de plecare, care era o făptură feminină, trei sau patru mese mai departe. Și cum privirea lui i-o întîlni pe-a ei, aceasta își schimbă direcția, în schimb, pe gura femeii apăru umbra unui surîs, și rămase fixat acolo, ca oprit de-un mecanism. Gura era trandafirie, femeia era tînără : lîngă ea mai era una, foarte bătrînă, cu o pălărie foarte viu colorată, de sub care ieșeau cîteva șuvițe de păr galben. Bătrîna vorbea și privea de jur împrejur cu un aer binevoitor și amenințător în același timp.

Cu cine seamănă bătrîna aceea ? se întrebă regele.

Și-și spuse numaidecît că seamănă nemaipomenit de mult cu o anumită doamnă de la curte pe care-o văzuse cu cîteva zile înainte, cu prilejul unei solemnități.

Încercă să-și alunge din gînd asemenea observație ireverențioasă, și-și întoarse ochii de la bă-

trînă, dar nu-şi putu ascunde şi surisul. Între timp, privirea i se întoarse în mod cu totul întîmplător spre cea tînără. Şi ea se uita iarăşi la el şi, văzîndu-l că-i zîmbeşte, adăugă propriului ei surîs — care-i rămăsese tot timpul agăţat de buze — un uşor semn din cap.

Regele înţelese despre ce era vorba şi simţi că roşeşte ; şi, ca să evite orice complicaţie, îşi plimbă privirile asupra măsuţei. Şi băgă de seamă că i se adusese cafeaua.

Sorbi din ea. Era mizerabilă. Regele îşi aminti că mai băuse una tot aşa de proastă, cu cîţiva ani înainte, cu ocazia unui prînz de gală la curtea Portugaliei.

Amintirea aceasta inoportună îl angajă în mod viclean într-o serie vertiginoasă de alte imagini privind viaţa lui regească, dar se scuturâ de ele.

— Atunci, îşi spuse, totul e perfect inutil. Vina n-o poartă decît locul ăsta stupid. Trebuie să ies numaidecît de-aici.

Înainte de-a pleca, vru să-şi bea toată cafeaua, din teama de a nu comite vreun act de nemaiauzită grosolănie sau prost gust în caz c-ar lăsa-o aşa. Problema plăţii prezenta grave dificultăţi. Regele ştia cu siguranţă că trebuia să plătească. Cum însă ? Unde ? Cui ? Cît ? Clienţii ceilalţi continuau să discute fără nici o grabă, sau să fumeze, sau să citească ziarele, fără ca vreunul din ei să dea semne c-ar dori să plece. Regele nu vroia să-şi

piardă acolo prea mult din puținul lui timp de libertate. Chelnerul trecu de două ori, în mare grabă, purtînd triumfător o tavă. Era potrivit să-i ceară tocmai acestuia informația de care avea nevoie ? Cum să-l strige ? Tocmai atunci intră, făcînd o gălăgie nemaipomenită, un domn foarte tînăr, se așeză la masa de-alături, în coasta lui aproape.

Și spuse :

— Frumoasă vreme, cred însă că mîine vîntul o să-și schimbe direcția.

Regele se uită la el înmărmurit. Cuvintele acelea i se părură neobișnuit de stranii. Căută zadarnic un răspuns, propria-i tăcere îl umplu de nerăbdare, îl cuprinse teama de vreo imprevizibilă complicație. Celălalt însă nu-i cerea nici un fel de răspuns, continua :

— Anul trecut pe vremea asta nu era așa de cald.

Regele era în culmea mirării văzînd insistența cu care revenea tînărul asupra acelui ciudat subiect : și-i trecură prin cap felurite bănuieli, vagi și tulburătoare. Se uită în jur. Și, concomitent, urechea lui percepu un zgomot ascuțit și curios ; se stinse, apoi se repetă, mai puternic și vădind nerăbdare. Regele observă că zgomotul îl făcea un individ care bătea cu linguriță în tavă, și că chelnerul se îndrepta spre el ; atunci clientul îl întrebă :

— Cît face ?

Regele se adaptă imediat obiceiului casei, ca orice om care călătorește în țări necunoscute. Și în vreme ce vecinul continua să-i vorbească despre timp, bătu tare cu linguriţa în tavă şi-l întrebă pe chelner, care veni numaidecît :

— Cît face ?

Plăti, schiță un neîncrezător gest de salut, se ridică, ieşi, surîzînd pînă şi chelnerului ; acesta însă nu răspunse, ci dimpotrivă, cu tava în mînă, ridicată cît mai sus, îşi luă o ţinută glacială. Regele nu ştia că se lasă de obicei un bacşiş, iar chelnerul nu ştia că acela e regele.

După ce făcu vreo cîţiva paşi pe stradă, ajuns în punctul cel mai aglomerat al trotuarului, regele se pregătea tocmai să se avînte în larg, cînd un om nemaipomenit de mobil şi de vioi, cu o tichie multicoloră pe cap, îi tăie drumul, spunîndu-i pe un ton plin de cordialitate :

— Intraţi, domnule ! peste cinci minute începe al doilea spectacol !

Regele intră printr-o uşă împodobită cu mii de becuri strălucitoare şi, luat de valul unei mulţimi care se îndrepta spre un loc anume, se pomeni înghesuit în faţa unui ghişeu : şi, conformîndu-se indicaţiilor mai mult decît clare de deasupra ghişeului, cumpără un bilet, şi cîteva clipe după aceea se pomeni şezînd într-un fotoliu din sala unui cinematograf.

Spectacolul nu era prea amuzant. Femei îndurerate ce se sfîrşeau în amoruri nefericite pentru tineri în excelente fracuri şi ochi efeminaţi, bărbaţi ivindu-se din umbră şi conversînd enervaţi cu revolverul în mînă.

Publicul urmărea totul cu atenţie. Între un act şi altul, se aprindea lumina, regele admira înflăcărarea poporului său cînd era vorba să cucerească vreun loc : de fiecare dată izbucneau ici şi colo hohote de ris, înghiţite imediat de întunericul care se lăsa după stingerea luminii. În timpul celui de-al treilea act, pe ecran apăru, legănîndu-se pe valurile tremurătoare sub o rază de lumină, o barcă, în care se afla diva, copleşită de durere, şi junele prim cu gene de odaliscă.

Aici regele, fără să mai ţină seama de nimic, se sculă şi, luîndu-se după un şir de spectatori care plecau, se pomeni în stradă. Văzu, trecînd spre dreapta, un tramvai pe care stătea scris : *Gara centrală ;* şi imediat apăru un alt tramvai, care mergea în sens contrar, dar şi pe acesta stătea scris : *Gara centrală.*

Atunci regele alungă tentaţia tramvaiului, asta şi pentru că intuia marile dificultăţi pe care le-ar fi întîmpinat din pricina lipsei lui de experienţă. Văzînd o maşină care staţiona chiar acolo, se urcă în ea, poruncind cu hotărîre : „*La gara centrală !*“ Avea un excelent spirit de observaţie, şi

descoperi singur, pe parcurs, existența și rațiunea aparatului de taxat.

În holul cel mare al gării, umanitatea îi apăru iarăși ca un șir nesfîrșit de persoane al cărui capăt stătea plecat în fața unui ghișeu.

Regele se așeză și el la rînd, la fel ca toată lumea. Văzu însă venind o doamnă și-i ceda numaidecît locul, spre marea mirare a acesteia. Mai veniră alți doi, care se așezară în spatele lui. Regele își avea planul lui bine stabilit : să cumpere un bilet pentru un oraș (al cărui nume stătea scris acolo sus, deasupra ghișeului) și, cu biletul în mînă, să intre pe peron : după care s-ar fi întors înapoi, sub pretext că nu avusese timp să se urce în tren. Din cînd în cînd, coada mai înainta cu vreo cîțiva centimetri ; regele abia își dădea seama de faptul că avansa atît de greu. Căuta să prindă cîte ceva din ceea ce se vorbea în jurul lui, dar convorbirile n-aveau nici o legătură între ele și erau lipsite de orice interes. Își aminti de-o străveche poveste în care un rege, travestit, se amestecă printre supușii săi ca să afle ce gîndesc despre el. Înțelese că lucruri de felul acesta se puteau întîmpla numai în vremurile de demult. Între timp, venise un tînăr robust, care, stînd alături de cei așezați la coadă, începuse să vorbească cu doamna din fața regelui.

Și tot vorbind el așa, plin de indiferență, la un moment dat se strecură în rînd între doamnă și rege. Acesta nu spuse nimic. Dar cei din spatele

lui începură să protesteze și, deoarece tînărul cel robust părea că nu bagă de seamă, se adresară, indignați, regelui :

— Dacă lăsați să vi se ia locul, spuseră în cele din urmă, n-are nici un rost să ne păgubiți pe noi.

Și trecură înaintea lui. Regele ajunsese acuma ultimul. Ora era înaintată, oamenii tropăiau, nervoși ; coada înainta mai repede ; o voce din spatele ghișeului îi admonesta cu asprime pe cei care nu aveau bani potriviți :

— Peste două minute închid !

Ultimii călători căpătaseră bilete în mare viteză. Și în timp ce plătea și penultimul, iar regele se pregătea să treacă în fața ghișeului, sosi în goană o doamnă în vîrstă, gîfîind, și trăgînd după ea o valiză arhiplină. Se prăvăli aproape pe spinarea regelui, care fu nevoit să se dea la o parte. Valiza căzu ; doamna se plecă s-o ridice, regele i-o luă înainte ; și în vreme ce stăteau amîndoi așa, aplecați, se auzi un zgomot sec ; cînd cei doi se ridicară, ghișeul era închis. Doamna smulse valiza arhiplină din mîinile regelui și începu să se vaiete. Un hamal care trecea pe-acolo le spuse :

— Luați un bilet de peron, cel de călătorie îl puteți lua în tren.

Bătrîna se năpusti asupra mașinii automate pentru bilete de peron. Regele rămase o clipă nedumerit. Bătrîna, după ce-și luă biletul, se întoarse spre el :

— Grăbește-te și să intrăm împreună.

— Nu mă mai interesează, răspunse regele, mulțumesc.

Ieși, se urcă într-o mașină care-l duse pînă-n strada aceea singuratică de lîngă zidul grădinilor regești, ajunse, după o seamă de precauții, fixate dinainte, în apartamentele sale : și nici eu singur n-aș ști să spun dac-a fost mulțumit sau dezamăgit de aventura sa de om obișnuit ; dar nici nu reiese de undeva c-ar mai fi repetat-o vreodată.

VIAȚA ACTIVĂ

Massimo Bontempelli : *VITA OPEROSA*
Din volumul : AVVENTURE
(1919—1921)
A. Mondadori, Milano, 1938

...Mediolani mira omnia : copia rerum, innumerae cultaeque domus, facunda virorum ingenia[1]...

Ausonius

CAPITOLUL ÎNTÎI

CÎMP DESCHIS

1. CATEHISMUL

La școala de ofițeri de rezervă, eu și camarazii mei studiam nenumăratele și războinicele materii pe niște caiete care ni se transmiteau, asemeni dinastiilor, din curs de studiu în curs de studiu.

Și deoarece cursurile durau două luni, succesiunea generațiilor noastre se făcea cu rapiditate. Studenții plecau : rămînea însă, inepuizabil ca soarele și ca gîndirea, Caietul. Pe mulți dintre studenți îi răpi de-acolo războiul ; caietele le distruse pacea, pentru că omul e un animal neprevăzător, și probabil că nimeni nu s-a gîndit să păstreze, pentru un eventual război cu curs rapid, chintesențele acelea în manuscris ale disciplinelor lui Marte și ale Bellonei.

Mi-aduc aminte că unul dintre caiete, care cuprindea o materie mai puțin omicidă, topografia, era alcătuită din întrebări și răspunsuri, asemeni

[1] ...toate mă uimesc în Mediolanum : mulțimea locuitorilor, nenumăratele case-mpodobite, talentele grăitoare ale bărbaților... (Ital.)

catehismelor doctrinei creştine şi opusculelor propagandei socialiste ; această triplă coincidenţă ar putea depune mărturie că, în esenţa ei, omenirea e în mod fundamental dialogică.

Capitolul privitor la orientarea în cîmp deschis se încheie cu aceste locuri comune :

Î. — Cum se face pentru a se orienta în cîmp deschis ?

R. — Se întrebuinţează busola care e un instrument etc., etc.

Î. — Şi cînd nu ai busolă ?

R. — Se foloseşte ceasul, care se expune orizontal la soare, avînd grijă ca etc., etc.

Î. — Dar în timpul nopţii ?

R. — Cu ajutorul stelelor, dintre care una se numeşte steaua polară, şi-o găseşti trăgînd o linie imaginară etc., etc.

Î. — Şi dacă e ziuă şi nu ai ceas ?

R. — După soare.

Î. — Şi dacă e înnourat ?

R. — Cercetînd trunchiul arborilor : partea acoperită cu muşchi, deoarece e partea unde nu bate niciodată soarele, indică nordul : partea opusă, cum e şi firesc, e sudul.

Capitolul se termina în locul acesta, şi începea un alt subiect.

În locul acesta însă, simţeam un gol neaşteptat. L-au simţit poate, ca şi mine, unii dintre cititori. Sper să fie puţini la număr ; îi avertizez că e un

fenomen morbid, pe care ni-l provoacă o nesănătoasă tendință spre nemărginire.

Trebuie să mărturisesc că am putut face, atunci, unele observații asupra reacțiilor pe care le aveau colegii mei cînd ajungeau la acest punct final. Cea mai mare parte dintre ei nu încercau nici o impresie și nu manifestau nici un fel de curiozitate specială, studiau noțiunile expuse fără dorința de-a mai afla și altele. Cîte unul, de-o inteligență vădit precisă, dedusese, din toate cunoștințele primite, că războiul se poartă întotdeauna și în mod exclusiv în locuri unde se găsesc cel puțin arbori. Foarte puțini observau că tratatul ereditar de topografie militară lăsa fără soluție o problemă gravă : cum faci să te orientezi în cîmp deschis cînd ai pierdut busola, ți-ai spart ceasul, soarele e acoperit de nouri și nu sînt nici arbori.

Acei foarte puțini sfîrșiau prin a trage concluzia că în acel caz fiecare face ce poate : care e, de fapt, singura învățătură sigură și fundamentală pentru toate disciplinile practice ale războiului și păcii.

2. EXTAZ

Cînd, două luni după armistițiu, reintrai (cum spuneam pe atunci) în Italia, m-am pomenit în orașul Milano, cîmp deschis pentru cele mai mari bătălii ale vieții ; m-am pomenit în cîmpul des-

chis Milano fără busolă, fără ceas, fără soare, fără stele.

Am hoinărit, așadar, prin oraș, aspirînd viața și căutînd cu desperare un copac pentru a vedea în ce parte se află nordul.

Cît de mult îmi plăceau, în ziua aceea, barurile cu sticle atît de variat colorate ! Culorile barurilor, oglinzile cafenelelor, cristalurile vitrinelor, femeile care se urcă în trăsură sau chiar în tramvai, atîtea bunuri pămînteşti la care soldatul se gîndeşte cu cea mai adîncă nostalgie.

Licbiorurile colorate, oglinzile, vitrinele și femeile tulburară pînă la exaltare fantezia mea care, în timpul acelei îndelungi lipsuri a plăcerilor lumești, recăzuse într-o desăvîrșită inocență.

Și astfel, plimbîndu-mi privirea lacomă pe numeroasele exemplare ale fiecăreia din acele binefăcătoare specii, mi-o oprii la un moment dat, cu deosebită stăruință, asupra unei femei care nu se urca în tramvai, ci se îndrepta plină de grație spre nu știu ce vis sau fascinantă realitate, dar dispăru imediat și făptura ei nu avu niciodată nume pentru mine ; era foarte frumoasă și avea o blană scurtă și groasă și ciorapii lungi și străvezii și doi ochi de cărbune și de lumină.

Și cum se îndepărta, mă surprinsei murmurînd o frază de extatică admirație, în felul următor :

— La dracu, aici trebuie să afli secretul de-a cîștiga bani, nu glumă.

Şi deoarece femeia dispăruse, între timp, cu totul din cîmpul meu vizual, Geniul sau Demonul meu păzitor, care e logic şi ironic din fire, mă întrebă :

— Care raport direct şi imediat presupui, aşadar, că l-ar fi pus zeii între frumuseţe şi bani ?

Dar, împotriva Demonului, am stăruit, din instinct, prin a susţine că raportul respectiv e real, dacă nu chiar fundamental şi etern. Poate că atunci cînd divina Afrodita s-a întrupat din mare şi-a apărut pe malul pămîntean îmbrăcată după ultima modă, cu puţină spumă, Tritonii şi muritorii îşi şopteau unii altora admirînd-o :

— Pe Zeus, aici trebuie să afli secretul de-a cîştiga mulţi talanţi.

3. FRIVOLITATE

Cerul era acoperit de nori, aşa cum se cuvine să fie într-un oraş cu o viaţă activă. Văzduhul întindea în jurul caselor un văl cenuşiu, aşa cum trebuie să facă în cîmpul deschis al bătăliilor vieţii.

Cerul era acoperit, şi văzduhul — un văl cenuşiu ; din cînd în cînd însă, străzile erau iluminate de lungi fulgere strălucitoare, fiindcă cerul era invadat de repezi şuvoaie de aur, ce se insinuau printre crestele acoperişurilor, zburau peste stră-

zile orașului cu rumoarea unui aeroplan proaspăt ieșit din fabrică. Iar șuvoaiele acelea de aur, lovindu-se în fiecare clipă de marginile acoperișurilor, se spărgeau și cădeau pe trotuare, sub privirea trecătorilor, în lungi jerbe de-un roșu strălucitor.

Femeile nu se aplecau să culeagă aurul acela; îl culegeau bărbații pentru ele.

Șuvoaiele și jerbele se îndepărtau, se stingeau, începeau apoi să strălucească din nou ici și colo, în mod bizar.

La un moment dat, mi-am pus întrebarea de ce nu m-am aplecat și eu ca și ceilalți. Era ușor. Oricine putea să se aplece și să culeagă.

E ușor să te apleci, dar nu e ușor să te gîndești la asta. Anumiți bărbați, cînd vine momentul să se aplece, continuă să contemple blana cea scurtă care se îndepărtează, și nu au timp să culeagă aur pentru ea. Iată care-i diferența între unii și alții.

Nu-mi făcui reproșuri prea amare. Totul era încă nou pentru mine, care nu aveam nici busolă, nici ceas, nici soare și nici stele în acel plin cîmp deschis al vieții celei noi. Înainte de toate trebuie să te orientezi. Și continuai să cercetez orașul, în căutarea copacilor care să-mi indice nordul și răsăritul. Era ceasul în care Milano se arată în toată splendoarea lui : cînd văzduhul ia hotărîrea să se întunece complet și se aprind luminile străzilor și ale caselor.

Ca să mă acord cu ora, m-am dus la cafenea. Am intrat într-o cafenea cu faimă de local elegant.

Mi-aduc aminte — sînt mulți ani de-atunci — că ori de cîte ori veneam pentru cîtva timp la Milano dintr-un oraș de provincie unde văzuseră lumina zilei Dante și Machiavelli, obișnuiam să intru în cafeneaua aceea cu un fel de temător respect. Mi se părea că toți cei de față se întorc și se uită la mine cu severitate, în timp ce eu intram și mă grăbeam să ocup un loc. Mă așteptam, de fiecare dată, ca, înainte de-a mă servi, chelnerul să mă întrebe :

— Domnul are legitimație ?

Chelnerul nu mi-a cerut-o niciodată ; cu siguranță însă că toți domnii și doamnele acelea aveau o legitimație care le atesta calitatea de intelectuali citadini, ceea ce le acorda și dreptul de-a frecventa localul, public, dar de elită, și se ghicea numaidecît, privindu-i de departe cum discută, că vorbesc despre artă, și în mod special despre teatru, și că erau bărbații și femeile cele mai inteligente din oraș.

Mai tîrziu — tot înainte de război însă — mă stabilisem și eu la Milano, și într-o bună zi, scotocind din întîmplare prin buzunarele pardesiului, mi-am găsit și eu legitimația mea de intelectual milanez. Nu abuzai însă de ea ; nu mă mai dusei

decît extrem de rar în acel local public, dar de elită, şi fără să-mi arăt vreodată legitimaţia.

Acolo m-am întors, aşadar, în ziua aceea în care rătăceam în căutarea unui copac orientativ.

Erau multe persoane, şi-o culoare complet deosebită de cea de odinioară.

Nu ştiu dacă persoanele care se aflau acolo reprezentau încă floarea intelectualităţii citadine. Sigur e însă că nu toate grupurile discutau despre artă, teatru şi alte lucruri absolute.

Abia intrat, şi fără să-mi dau numaidecît seama de cauză, mi se înfăţişă o amintire de pe front: revăzui, ca într-o străfulgerare, aşternîndu-mi-se dinainte Valdirose, între Tarnova şi San Marco, o vale blîndă, învăluită într-o lumină tomnatică, tăiată cu violenţă de o reţea de sîrmă ghimpată care urca pe o coastă pieptişă.

Cu toate acestea, mă aflam într-o cafenea cu faimă de local elegant.

Uitîndu-mă prin perdeaua de fum şi sunetul viorilor, văzui în fundul sălii celei mici, în jurul unei măsuţe, un grup compus din patru gentilomi şi două doamne. Cele două doamne se uitau la cei patru gentilomi, şi cei patru gentilomi jucau: jucau *alla morra*.

Atunci îmi explicai şi amintirea care mă întîmpinase chiar de la intrare. Într-o vreme, chiar la observatorul din Core în Valdirose, un sergent de infanterie începuse să mă înveţe jocul numit *alla morra*.

Era un profesor plin de amabilitate, şi sub conducerea lui ajunsesem la un grad de mare admiraţie pentru acel joc atît de specific italian şi plin de nebănuite subtilităţi. Sergentul, un jucător excelent, vădea şi unele aptitudini în ceea ce priveşte tratarea ştiinţific metodică a jocului respectiv. Îmi explicase, aşadar, că nu poţi ajunge la stăpînirea perfectă a jocului decît cucerind, în mod succesiv, cele trei grade :

primul grad constă în a învăţa să variezi la infinit ritmul propriilor aruncături în aşa fel, încît adversarul să nu le poată ghici niciodată ;

al doilea grad te învăţa să descoperi care e ritmul caracteristic al variaţiilor adversarului.

Cei profani pot avea impresia că obţinerea uniunii acestor două grade epuizează întru totul abilitatea unui jucător desăvîrşit. Dar lucrurile stau altfel. Un jucător, îmi explica magistrul, nu se poate prevala de asemenea titlu dacă nu ajunge la

al treilea grad, care nu mai e, ca primele două, exclusiv cerebral, ci reclamă şi abilitatea tehnică a mîinii şi a degetelor : consistă, cu alte cuvinte, în a-ţi marca propriul punct cu o frîntură de secundă mai tîrziu decît adversarul, dar aceea infinitezimală întîrziere trebuie să fie suficientă pentru a modifica, dacă e necesar, propria-ţi aruncătură după aceea a adversarului.

Nu ştiu dacă cei patru gentilomi ajunseseră la gradul al treilea. Jucau, cîte doi în fiecare tură,

plini de calm și fără să ridice prea mult vocea, așa cum se cere unor gentilomi dintr-un local elegant. Doamnele urmăreau jocul cu un aer de pașnică plictiseală, cum se cade din partea unor doamne, și mîncau c-o poftă de nedescris prăjituri, tartine cu șuncă și alte lucruri gingașe. Eu simțeam mai mult ca oricînd lipsa unei busole. După puțin, mă ridicai, trecui, încercînd oarecare sfială, prin fața măsuței lor și intrai în cealaltă sală să văd cum se dansează fox-trot și alte dansuri în același idiom. Dansatoarele făceau parte, toate, din cea mai avută societate; toate extrem de tinere, de la paisprezece la optsprezece ani: aveau glezne dăltuite la perfecție, umeri candizi sub pletele lăsate în voie, așa cum se obișnuia la vîrsta lor, și brațe catifelate. Divina inconștiență a copilăriei.

Sala, sub ploaia de lumină, numai mișcări pline de farmec.

Contemplai, de lîngă fereastră, acea nouă societate născută din activitatea modernă și din victorie; cuprinsei apoi într-o ultimă privire acele alese și inocente făpturi, și mă oprii o dată mai mult asupra gîndului aceluia de extatică contemplație:

— Pentru Dumnezeu, aici trebuie să afli secretul de-a cîștiga bani, nu glumă.

Așa că ieșii în mare grabă să văd dacă nu reîncepuseră să cadă, pe străzi, jerbele și cascadele

de aur : mă hotărîsem să culeg cu amîndouă mîinile şi să-mi umplu bine buzunarele înainte de-a mă întoarce în locurile unde Voinţa şi Puterea de-a trăi mi se prezentaseră sub o formă neaşteptată şi nemaipomenit de imperioasă.

5. NOUA ÎNCARNARE A VERBULUI

Afară însă, între timp, Voinţa de-a trăi aruncase peste tot mănunchiuri de lumină, care se lipiseră de uşile magazinelor, se agăţaseră de cornişele acoperişurilor ; lumina se împrăştiase pe jos, şerpuia sub picioare, prin aer, peste tot. Voinţa de-a trăi striga din roţile automobilelor şi din clopoţeii de la tramvaie. Era comentată de vînzătorii de ziare şi de crainicii din faţa uşilor cinematografelor. Unul dintre aceştia asalta atît de violent pe trecători, încît l-am ocolit pe departe, deoarece n-aş fi avut curajul să-i spun nu.

Din cînd în cînd, mă opream, plin de extaz, în mijlocul urletelor mulţimii şi făceam mari eforturi ca să-mi înăbuş în piept strigătul meu de admiraţie pentru om.

Din toate micile flăcărui stăruitoare pe care resemnarea morţii le ţinuse aprinse timp de patru ani prin tranşee nenorocite, din flăcăruile acelea fulgerase, deci, în lumea care supravieţuise, toată lumina de pe trotuarele oraşului peste care călcam eu acuma ?

— Toți oamenii aceștia, îmi spusei, au fost la război ; toate femeile acestea au așteptat în timpul războiului, lîngă un foc sărac, întoarcerea cuiva ; acuma, și ei și ele celebrează, plini de entuziasm, saturnalele victoriei.

Îngerul sau Demonul meu personal mă trase de mînecă.

— Nu te grăbi, îmi spuse, cu interpretările tale. Te afli aici ca să te orientezi, nu ca să faci istorie sau filozofie. Și prima orientare e aceea de colo.

Și-mi arătă niște afișe care acopereau o vastă și caducă schelărie pe scînduri, în spatele căreia îmi imaginai munca plină de avînt a reconstrucției în folosul societății celei noi.

Primul cuvînt de pe aproape toate afișele — cel mai mare și mai vizibil — era acesta :

AZI.

Încetul cu încetul, continuînd să-mi plimb privirea pe afișele acelea, nu reușii să disting alt cuvînt în afară de acesta :

AZI.

Restul se amesteca și se ștergea în fața ochilor mei.

Verbul e etern, dar incarnațiile lui sînt caduce ca și scîndurile schelăriei, se succed ca și dinastiile monarhilor muritori. Lui Zeus i-a urmat Prometeu, iar lui Adonai i-au urmat Cristos și Alah. Dar tuturor zeilor celor mai rezistenți, lui Brahma,

lui Alah și lui Crist însuși, le urmează acum, pe toate meridianele, noul zeu care se numește :

AZI.

AZI e numele Voinței de-a trăi, care-a luat naștere din resemnarea morții.

— Ăsta-i atunci motivul pentru care nota cea mai constantă și mai izbitoare a lumii celei noi e ciorapul de mătase și decolteul imens al fetelor și al femeilor, de la paisprezece la patruzeci și cinci de ani ? E, așadar, voința fermă de a reface Italiei cei cinci sute de mii de soldați mîncați de viermi la Piave și la Carso ?

Ajuns aci, Demonul mă opri încă o dată pe panta periculoasă a interpretărilor istorice, și mă opri lîngă două fete care se extaziau în fața unei vitrine cu bijuterii. Erau lipite una de alta, ca o pereche de amanți, și se priveau adesea în ochi cu un surîs sălbatic. Cercetai coapsele celor două fete, și nu izbutii să mi le închipui fremătînd decît pradă unor spasme lipsite de durere.

— Și atunci ? întrebai. Voința asta de-a trăi nu-i cumva efortul muribundului de-a nu se sufoca ? Și brusca generozitate a jucătorului ajuns la capătul puterilor care aruncă pe masa verde suma cea mai mare din tot cursul nopții, dar suma aceea e ultima, după care, dacă pierde, nu-i va mai rămîne decît fuga sau moartea ?

Démonul murmură :

— Cînd nu ai busolă, nici ceas, nici soare și nici stele, cercetezi trunchiurile arborilor.

— Iar dacă nu se găsesc nici arbori, continuai, face fiecare ce poate.

— Întocmai.

Atunci, tăind de-a dreptul, mă conduse de pe Corso în piața Belgioioso, de la lumina cea mai violentă în umbra cea mai deasă; și de lîngă chipurile acelea atinse de fermentul nebuniei, mă împinse dinaintea unei umbre religioase.

În fața casei lui Alessandro Manzoni mă simțeam mult mai puțin sfios decît în prezența gentilomilor de la Cova sau a omului care făcea reclamă pentru filmul de la cinematograful de sub Portici-Settentrionali.

Îi simții de îndată prezența și-l întrebai cu respect:

— Dacă domnia-voastră, întrebai, dacă domnia-voastră, care-a fost un sacerdot al Echilibrului Profund, dacă domnia-voastră ar trăi astăzi printre noi și laolaltă cu domnia-voastră ar trăi astăzi printre noi Rafael și Sfîntul Francisc, Machiavelli și Giuseppe Verdi, spuneți-mi, vă rog, cum ați face ca să includeți în cadrul vieții acesteia *Schimbarea la față*, *Cîntecul Creaturilor*, *Discursurile asupra Decadelor*, *Logodnicii*, *Trubadurul* sau *Falstaff*?

Cu un fel de ironică bîlbîială, sacerdotul rosti:

— Capitolul opt: „Așa se întîmplă adesea în lume... vreau să spun, așa se întîmpla în secolul al XVIII-lea."

— Am înțeles, răspunsei, domnia-voastră, ca de obicei, nu vrea să se compromită.

6. OBLONUL

Eu, în schimb, m-am compromis întotdeauna. N-am cunoscut niciodată darul prudenței. Spre dauna și spre suferința mea. Mă îndepărtai, problema în legătură cu Rafael și cu tovarășii săi rămînînd nesoluționată. Un oblon, căzînd cu mare zgomot metalic ca să închidă un magazin, îmi strigă:

— Atita pagubă!

Chiar și pe străzile pe care mergeam acuma cu un fel de aprinsă și nemărturisită mînie, chiar și pe străzile acelea de umbră și de tăcere ajungea din cînd în cînd ecoul omagiilor pe care i le aducea poporul zeului Astăzi. Jurai să i le aduc și eu pe ale mele. Jurai să mă aplec ori de cîte ori vor trece pe străzile orașului activ șuvoaiele de aur. Ca să te apleci, n-ai nevoie nici de busolă, nici de ceas, nici de soare, nici de stele, nici de arbori. În templul zeului Astăzi nu există puncte cardinale. N-ai nevoie să te orientezi. E de ajuns concluzia celor mai inteligenți dintre tovarășii mei de la școala de Artilerie: „Fiecare va face ceea ce va

putea." *Schimbarea la față și Discursurile asupra Decadelor* să se gîndească singure la cazurile lor. Acuma eu trăgeam după mine, furios, Demonul. Îl scosei la lumină, îl dusei să mănînce într-un restaurant splendid.

— Mîine, îi spusei, începem să cîștigăm bani.

— Mîine nu, îmi răspunse, fiindcă mîine e vineri. O să începem lunea viitoare.

CAPITOLUL AL DOILEA

STATUIA LUI BARTOLO

1. SFATUL LUI CAVOUR

, Sînt în piaţa Cavour, fără ocupaţie şi nedumerit. Lipsa mea de ocupaţie e fiica soarelui, ca Circe. Azi e soare. A ţîşnit deodată în plină zi cenuşie în timp ce mă pregăteam să aştern pe hîrtie, pentru urmaşi, nici eu nu mai ştiu ce gînduri de-ale mele sau născociri ; lumina aceea neaşteptată mi-a revelat durata posterităţii şi, în consecinţă, minima urgenţă a operei mele.

Ajungînd însă în piaţa Cavour, lipsei mele de ocupaţie i se adaugă şi nedumerirea. De o parte se silesc să înfrunzească grădinile, de cealaltă, dincolo de solidele portaluri, vuieşte strada Alessandro Manzoni. La stînga voi găsi cîţiva arbori, apă, şi o seamă de păsărele ca pe timbrele din colecţii ; azi e soare, aşa că va fi un adevărat du-te-vino ; vor fi şi copii cu guvernantele respective.

— Guvernante, sigur că da, ba chiar şi valeţi, rosteşte Demonul, vei putea studia progresele demobilizării.

La stînga însă, viața : celor două vieți : Viața intensă și Viața activă. Demonul continuă :

— Viața Intensă, viața celor ce nu fac nimic, și Viața Activă, viața celor care se fac că au mult de lucru.

Mă revolt văzînd scepticismul Demonului. Războiul s-a terminat, sînt două luni de-atunci, și e soare, la Milano, în luna ianuarie. Trebuie să profiți de aceste două excelente ocazii, ca să fii optimist.

— Mă revolt, iubite Demon ; pînă astăzi am fost mult prea ascultător, m-ai dus cu vorba ca și cum aș fi fost un ciine (dacă mă pot sluji de o străveche figură de stil a cărei origine n-am știut-o niciodată), dar de azi încolo, viața îmi va fi o continuă revoltă împotriva instinctelor tale, sofistice și sterile. Să pornim spre cele două, spre miile acelea de vieți : chiar și Camillo Benso, conte di Cavour, ne face semn să pornim în direcția aceea.

2. HERCULE ȘI SCUFIȚA ROȘIE

E cu neputință să-ți imaginezi cu oarecare probabilitate care ar fi fost cursul vieții noastre dacă, într-un anumit moment din trecut, am fi înfăptuit un lucru diferit de cel pe care l-am înfăptuit. Ori de cîte ori un om, chiar în cursul celei mai fără de țintă hoinăreli, o ia spre stînga în loc s-o ia spre dreapta, poate produce o incalculabilă schimbare în propriul său destin, și va ignora

veşnic, spre marea-i durere, importanţa acestei schimbări. De aici se trage slaba eficacitate a povestioarelor morale. Li se povesteşte copiilor că Hercule, fiul Alcmenei, alegînd, o dată ajuns în faţa cunoscutei incertitudini, calea cea grea şi obositoare, a atins, din cauza aceasta, după ce-a biruit cele mai bine de douăsprezece munci, măreaţa sinecură de semi-zeu. Nu putem însă spune, cu deplină siguranţă, unde ar fi ajuns Hercule dacă ar fi ales calea cea uşoară şi plăcută. Poate c-ar fi ajuns tot semi-zeu, chiar şi fără cele douăsprezece munci ; poate c-ar fi ajuns şi mai mult decît atîta, ar fi devenit de-a dreptul zeu ; şi nu numai în India şi în Siria, unde, ca zeu, trebuie să-ţi schimbi numele şi să te cheme Rama şi Baal, ci i-ar fi urmat direct lui Zeus, în locul lui Cristos, în toată lumea occidentală ; cine ştie ?

Toate fabulele, din toate timpurile, sînt la fel de puţin convingătoare. Scufiţa Roşie, fiindc-a pornit pe drumul cel mai lung din pădure, a fost, pînă la urmă, mîncată de lup. Cît se poate de adevărat. Dacă ar fi pornit însă pe calea cea mai scurtă, putem afirma noi oare că nu i s-ar fi întîmplat ceva şi mai rău ? Să fie, de pildă, necinstită de-un ticălos, şi să alunece, din pricina asta, pe panta desfrîului, care e, după cum fiecare ştie, mai rău decît moartea ?

Trebuie să se aibă în vedere şi faptul că viţile oamenilor celebri, ca să poată deveni exemplu moral, sînt supuse adesea unor readaptări care le

modifică în mod considerabil însemnătatea. La fel trebuie să se fi întîmplat și cu viața lui Hercule, care era omul cel mai cunoscut al timpului său. Povestea cu răscrucea vieții e pomenită pentru prima dată în Prodicus Sofistul, care a trăit în secolul al cincilea înainte de Cristos, adică cu circa una mie două sute de ani după Hercule. Dar mai există o versiune în legătură cu aceasta, într-un text puțin cunoscut și anterior celui datorat lui Prodicus, versiune uitată după aceea, întunecată de cea nouă, poate deoarece prima pare un pic cinică. Iată legenda puțin cunoscută: Hercule, încă de copil, o auzise de multe ori pe Alcmena spunînd că virtutea e minunată și viciul îngrozitor. Ajungînd la Răspîntie, și văzînd un drum urît și prost mirositor, porni numaidecît pe el, convins c-a intrat pe calea viciului. Cînd își dădu seama de greșeală, nu mai avu timp să se întoarcă înapoi; ceea ce, de altfel, li s-a întîmplat și li se întîmplă mereu chiar și oamenilor obișnuiți, care, începîndu-și, datorită împrejurărilor sau unei timidități naturale, cariera de persoane cumsecade, se căiesc de-atîta ori după aceea, aflîndu-se astfel încurcați în viața cea onestă și nemaiputînd scăpa de ea, resemnîndu-se la virtute pentru tot restul vieții lor.

Nu e nevoie să vă aduc la cunoștință că această din urmă divagație e opera Diavolului, cu care am hotărît s-o rup în toate privințele. Eu m-am mulțumit să mă opresc un moment pentru a contem-

pla severele portice pe sub care sînt obligat să trec ca să mă pot aventura spre centrul viu al orașului. Cine poate ști vreodată pe cine aș fi întîlnit, și ce curs ar fi luat faptele mele, dacă aș fi intrat în Grădini? Pornind pe strada Alessandro Manzoni, m-am întîlnit cu un locotenent de mitraliori.

3. IMPROVIZAȚIE

L-am cunoscut cu un an în urmă, nu mai știu unde, sigur însă că dincolo de Brenta și dincoace de Piave. E tot în uniformă, în timp ce eu nu mai sînt; cu toate acestea, la început, el mă recunoaște pe mine, dar eu pe el nu. Nu-l las însă să bage de seamă și răspund cu entuziasm avîntatei lui îmbrățișări.

— Nu m-au demobilizat încă, mă încredințează, dar sînt liber și am început să lucrez.

Între timp, îmi reamintesc, nu de numele lui, ci de el, și fac caz de asta.

— Dacă-mi aduc bine aminte, erai inginer, abia-ți luaseși diploma.

— Exact.

— Și aveai de gînd să intri la calea ferată.

— Ai o memorie excelentă. Dar nici gînd de cale ferată. Crezi că te plătesc cum trebuie? Fac publicitate.

De cînd m-am întors am întîlnit mai bine de zece inși, cu studii și profesiuni dintre cele mai

diferite, care mi-au spus : „Fac publicitate !" N-am o idee prea limpede despre ceea ce fac şi nu mi-am îngăduit niciodată să cer lămuriri precise.

— Şi tu, întrebă prietenul, ce faci ? Te ocupi tot cu scrisul ?

— Eu ?... Nu ştiu încă... poate c-am să încep să fac şi eu publicitate.

Răspunsul pe el nu-l miră de loc, mă miră însă pe mine, care nu m-aşteptam de loc la aşa ceva. Locotenentul (nu-mi venise încă în minte numele lui, aşteptam prilejul să-l fac pe el să-l rostească, fără să am aerul însă), locotenentul aprobă :

— Bravo. De ce nu vii atunci cu noi ?

— Unde ?

— La B.A.I.A.

4. DE LA DOMNUL A. LA DOMNUL Z.

A fost o vreme cînd îi frecventam pe literaţi. Uneori se întîmpla ca unul dintre aceştia să rostească, în timpul conversaţiei, fraze de felul acesta :

— E ceva, ştii, ca în episodul cu Aladin din romanul meu *Suprema Salvezza.*

Sau :

— N-ai decît să te gîndeşti la finalul actului al doilea din *Libagioni.*

Îi frecventam pe numiţii literaţi, dar nu citisem *Suprema Salvezza* şi nici nu văzusem *Libagioni.* Autorii însă citau aceste opere cu o atît de

candidă și de nestrămutată convingere, încît nu îndrăzneam să cer amănunte în privința lor.

Asta se întîmpla înainte de război. Asta s-a întîmplat și cînd, după război, într-o zi din luna ianuarie a anului 1918, un locotenent dintr-o unitate de mitraliere pronunță pe neașteptate numele B.A.I.A., de care nu știam absolut nimic.

Am spus doar : Ah !, după care el continuă, mulțumit :

— Nu știi poate că o conduce fratele meu.

— Nu eram prea sigur de asta.

— Da, da. O să punem la cale o întîlnire. De altfel, pe fratele meu îl cunoști.

— N-am impresia.

— Cum ? Mi-a spus că v-ați cunoscut, nu știu bine unde, într-un oraș din Italia Centrală, cu mulți ani în urmă...

— Poate... Cum îl cheamă ?

— Luigi.

— Nu, numele de familie.

— Cum vrei să-l cheme ? Gattoni, ca și pe mine.

— Bineînțeles. Da, acuma mi-aduc aminte. Avocatul Gattoni.

— El e. Ascultă, așteaptă-mă acolo în Galerii. Mă reped la birou să-l întreb cînd te poate primi, și mă întorc să-ți spun. Dacă poate imediat, cu atît mai bine.

Fiindcă era luni, vînzătorii de ziare anunțau cu glas tare apariția *Gazetei Sportului,* la auzul căreia noul tineret alerga care mai de care.

În vreme ce așteptam în Galerii, am citit cu mare grijă toate titlurile cărților expuse în vitrinele librăriilor Treves, Baldini și Castoldi ; cu ocazia aceasta m-am pus în mare viteză, dar temeinic, la curent cu spiritul și forma literaturii noastre contemporane. Și mă dusei cu gîndul la vremurile în care, șase sau șapte ani în urmă, îl cunoscusem pe avocatul Luigi Gattoni, judecător de tribunal într-un oraș de provincie. Îmi aminteam foarte bine de el, ca de un om placid : dublă barbă cenușie à la Palmerston, din mijlocul căreia se ivea, rasă, bărbia ; pasionat jucător de cărți ; un judecător cumsecade ; un ins oarecare ; Gattoni. Nu înțelegeam nimic din neașteptata aventură care-l lega acum pe judecătorul acela oarecare, uitat atît amar de vreme, cu propria-mi persoană, prin mijlocirea binevoitoare a unui mitralior cunoscut între Piave și Brenta, pe fondul misterios al acelei B.A.I.A.

Aceste patru litere mi se prezentară puțin mai tîrziu, mereu mai misterioase, negre pe o placă albă emailată, deasupra ușii unui mezanin oarecare de pe o stradă activă și zgomotoasă. Mitraliorul mi-o luă înainte într-o anticameră întunecoasă și-mi spuse :

— Așteaptă aici.

În timp ce aşteptam, Demonul începu să mă dăscălească :

— Ai grijă să nu te compromiţi.

— Nu mă plictisi, îi răspunsei.

După o jumătate de oră, mitraliorul reapăru :

— Hai !

Surîdea cu ochii şi cu gura, strălucirea albă a surîsului lui împrăştia norii supărători care se adunaseră în spiritul meu în aceea jumătate de oră.

Mă introduse într-un birou amplu şi scund, luminat cu electricitate, deşi ne aflam în primele ceasuri ale după-amiezii.

Căutam, plin de tulburare, barba à la Palmerston a unei persoane oarecare ; în loc de asta, îmi ieşi în întîmpinare un personaj important, împodobit de o elegantă şi reţinută obezitate, şi ras complet : o faţă pătrată, o bărbie pătrată : chiar şi capul îi era pătrat, deoarece totala-i calviţie scotea la iveală forma turtită a craniului.

— Eu sînt, îmi spuse cu amabilitate, am impresia că nu m-aţi fi recunoscut ? Dumneavoastră, în schimb, aţi rămas acelaşi. Luaţi loc. Îmi permiteţi ?

Înainte de-a mă dumiri ce lucru ar fi trebuit să-i permită, formase un număr la telefon şi dăduse, cu puţine cuvinte, o întîlnire misterioasă.

În timpul acesta, Demonul mă trase de mînecă şi-mi arătă două lucruri interesante. Primul din aceste două era atitudinea plină de un măgulitor

și radios respect cu care stătea locotenentul — în picioare, rezemat de-o bibliotecă de nuc — dinaintea fratelui său. Al doilea era un bust de marmură, pe un înalt piedestal cilindric, care ocupa colțul cel mai îndepărtat al camerei : un bust sever, cu togă, al cărui model însă nu-l recunoscui.

— Știi cine-i acela de-acolo ? rosti personajul. E Bartolo, Bartolo de Sassoferrato, acel nemuritor jurisconsult, adnotatorul cunoscutului *Corpus juris*. L-am comandat eu însumi, și l-am pus aici, în amintirea propriului meu trecut. Mie nu mi-e rușine c-am fost magistrat. O știe toată lumea, o spun tuturor. Sînt un om simplu și sincer.

Răstimp de cîteva minute, după cuvintele acelea pilduitoare, încăperea se umplu de-o respectuoasă tăcere.

— Să revenim însă la domnia-voastră. Cu ce vă ocupați ?

Răspunzîndu-i, simții că roșesc :

— Scriu...

Se arătă indulgent ; se mulțumi să coboare vocea cu o jumătate de ton ca să-mi spună :

— Mi-aduc aminte, sigur că mi-aduc, că aveați veleități literare...

— Mai bine zis, continuai eu recăpătîndu-mi încrederea, scriam.

— Da, da : se înțelege. Timpuri noi. Nici dumneavoastră însă, ca și mine de altfel, ca toți oamenii cinstiți, nu vă rușinați de trecutul dumneavoastră. Și veți reuși și dumneavoastră. O pre-

simt. Pot să vă asigur de asta. Aveţi vreun proiect ?

Reîncepui să improvizez :

— Puneam la punct unele invenţii...

— Nu-i momentul, mă întrerupse. Inventatorul are de întîmpinat prea multe pericole : pericole în ceea ce priveşte punerea în practică a invenţiilor, pericole în ceea ce priveşte lipsa de înţelegere a celorlalţi... Şi chiar şi în cel mai fericit dintre cazuri, o invenţie merge încet. Iar astăzi se cere rapiditate. Astăzi nu e nevoie să inventezi, e necesar să produci. Chiar şi din punct de vedere individual, luaţi aminte la ceea ce vă spun, e mai bine să produci decît să inventezi, mai bine să vinzi decît să produci, şi mai bine să mijloceşti vînzarea decît să vinzi. Şi iată-ne astfel în inima societăţii B.A.I.A. ; B.A.I.A. e creierul publicităţii. Aveţi idei ?

— Uneori.

— Vindeţi-le. Vă înlesnesc vînzarea lor. Să vă explic acum despre ce e vorba. Domnul A., să presupunem, deschide un magazin de oglinjoare pentru bărbierit, domnul B, inventează un aperitiv, domnul C. pune bazele unui teatru de varietăţi, sau creează o cravată care se leagă într-un mod aparte, sau Dumnezeu mai ştie ce. Şi vor ca lumea să afle lucrurile astea. Trebuie să se ducă la un grafician, ca să-i dea ceva idei ; la un poet, ca să-i dea subiect pentru o poezie care să fie inserată în cele patru pagini ale cotidienelor, şi aşa

mai departe. Numai că domnilor A.B.C. etc. le lipsesc ideile, le lipsesc subiectele. Nu sînt în stare nici măcar să găsească un titlu potrivit pentru întreprinderea lor. Se adresează unuia sau altuia, absolut la întîmplare. Și nu numai atît : chiar și după ce-au găsit, indiferent unde, tot ceea ce le trebuie, își vor da seama că n-au la îndemînă decît o publicitate neorganică, dezordonată, superficială, care nu răspunde intereselor lor ; și, luați seama, interesele acestea cer ca toată atenția, toate simțurile trecătorului aș spune, a tuturor trecătorilor să se concentreze și să se convingă de faptul că lichiorul, oglinjoara, spectacolul sau cravata aceea îi sînt absolut indispensabile, lui, trecătorului, întocmai ca și pîinea de toate zilele.

Revăzui și resimții, într-o clipă, tot vălmășagul de lumini și de strigăte care mă învăluise în timpul primei mele plimbări prin orașul cel nou ; în timpul acesta, personajul continua :

— Domnul A. vine la B.A.I.A. și-și expune cazul. B.A.I.A. îi dă titlul, un moto, o marcă, ideile pentru afișe, subiectele pentru versuri, cele mai amănunțite indicații pentru publicitatea cea mai eficace. Idei. Luați seama, aici nu se desenează, aici nu se scrie : idei, numai idei, pentru toată lumea. Și vin o mulțime, știți ? I-am citat pe domnii A., B., C., dar ajung pînă la Z, și-apoi o iau de la capăt. Și domnii A., B., C., A.1, B.1, C.1 etc. plătesc, plătesc, plătesc ideile, și-apoi pleacă. B.A.I.A. e oficina cea mare, prăvălie, magazin uni-

versal, bazar, caravanseraiul ideilor pentru tot alfabetul oamenilor care inventă, produc, vînd, sau cred că inventă, produc și vînd : a tuturor oamenilor care-au înțeles ce înseamnă viața cea nouă, a tuturor oamenilor care sînt pe cale de-a construi marele nostru viitor, a oamenilor, domnule, Italiei lui Vittorio Veneto.

Observai că, tot perorînd astfel, se ridicase în picioare și stătea drept, cu mîna înfiptă de nădejde în răscroitura jiletcii. Rămase așa o clipă, uitîndu-se țintă la mine, imobil ca statuia lui Bartolo care-i ținea loc de fundal.

5. LINA ȘI „LOTUS"-UL

În minuscula încăpere care-mi fu atribuită, primii vizita a două doamne : una bătrînă și una tînără.

Luară loc. Tînăra surîse : ca să nu mint, își deschise gura într-un surîs și-apoi își păstră surîsul acela acolo, fix și neschimbat, tot timpul cît vorbi bătrîna.

Primele cuvinte ale bătrînei sunară astfel :

— Aceasta e fiică-mea, eu sînt mama ei. Tatăl ei, soțul meu, nu mai e.

— Foarte bine.

— Da, aveți toată dreptatea să spuneți foarte bine. Fiindcă soțul meu, tatăl ei, era un om lipsit de principii morale ; pe cînd trăia, mă bătea în

fiecare zi, iar pe ea a încercat de mai multe ori s-o violeze, pe vremea cînd era încă minoră.

— Dumnezeule !

— Să nu mai vorbim de asta, căci pînă la urmă a fost un adevărat noroc pentru mine, fiindcă n-am mai fost nevoită să-mi bat capul cu educaţia ei morală. Sigur că da. După incidentele acelea fata a rămas, chiar şi după ce-a devenit majoră, cu o repulsie de neînvins faţă de bărbaţi, aşa că nu mi-am dat nici un fel de osteneală ca s-o menţin, mă înţelegeţi cred, pe calea cea bună.

— Totul e cît se poate de simplu.

— Bineînţeles ; în acelaşi timp însă, urmarea e că fata, care are acuma douăzeci şi patru de ani, trebuie să lucreze ca să-şi cîştige existenţa. I-am cerut sfatul domnului Gianni : ştiu că nu-l cunoaşteţi, dar n-are importanţă. Domnul Gianni spune foarte bine ; spune : „Ce vrei ? Cu ciudăţenia asta a Linei — o cheamă Lina — nu e cazul s-o sileşti să se facă nici cîntăreaţă, nici actriţă, nici altceva de felul ăsta." „Fără să pui la socoteală, spun eu, că, pentru a deveni cîntăreaţă n-are voce, iar pentru a se face actriţă e prea timidă din naştere." „Asta n-ar conta cine ştie ce", răspunde el. În concluzie, ceea ce conta era numai faptul că trebuia să alegem o profesiune cu totul, ca să zicem aşa, imaculată.

— Şi pe bună dreptate.

— Ascultaţi acuma la ce s-a gîndit domnul Gianni ; spune : Ascultă-mă pe mine, care-am trăit

atîta vreme la Paris şi-am avut un birou pentru pariuri la cursele de cai, ascultă-mă pe mine : în Italia nu se ştie nici azi ce va să zică să trăieşti. Dac-ar fi fost cu cinci sau şase ani în urmă, ţi-aş fi spus : dă-mi-o pe Lina şi ţi-o duc la Paris. Acuma însă Parisul e departe, foarte departe. Şi e momentul să facem şi noi ceva, aici în Italia. Ca să fiu drept, uită-te în jurul dumitale, şi-ai să vezi c-am început să trăim şi noi. Dar la nimereală, ca nişte provinciali. Să luăm, de pildă, cocaina : toată lumea vorbeşte de cocaină ; sînt şi oameni care iau, cîteva cocote, unii dramaturgi, vreo midinetă ; dar aşa, fără nici un criteriu, mulţi se scîrbesc numaidecît, fiindcă în Italia nu există un adevărat geniu pentru lucrurile astea, nu există organizare. Şi-apoi oamenii nu cunosc decît cocaina, de celelalte nici n-au auzit măcar. Deci : cu un foarte mic capital, care se poate găsi, Lina poate deschide un soi de bar, cu o firmă frumoasă care să sune cam în genul ăsta : „Specialităţile adevăratului Orient", sau pe-aproape. Luaţi seama, domnule, că repet întocmai cuvintele domnului Gianni, un om cu experienţă. Un mic bar şi destul de retras de altfel : prima încăpere aşa ca în toate barurile, cu tot ceea ce se obişnuieşte în asemenea localuri, în plus cu băuturi, fructe şi dulciuri orientale ; apoi, două sau trei cămăruţe rezervate pentru acei *habitués* siguri, unde se vor servi specialităţile cele mai secrete ale adevăratului orient. Lina, care e o fată frumoasă, îmbrăcată în nişte

haine pe jumătate orientale, umblînd de colo-colo, dirijînd şi ţinînd socotelile. Cît se poate de simplu.

— Genial.

— Aşa, genial, întocmai cum a spus domnul Gianni. Care mi-a mai spus : „E nevoie de publicitate, de reclamă ; o reclamă uriaşă, dar discretă ; despre ceea ce e mai important nu trebuie să se amintească nimic. Dumneata, spune, du-te la B.A.I.A. şi cere-le să-ţi dea cîteva idei pentru reclamă. Restul va veni de la sine." Uite, domnule, am aici lista cîtorva specialităţi orientale, fiindcă altfel nu le-aş fi putut ţine minte. Dumneata, cu meseria dumitale, trebuie să cunoşti bine lucrurile astea.

Îmi întinse o hîrtie, pe care citii :

— „Haşiş, dawameş, opium, eter, cocaină" şi alte nume mai puţin cunoscute.

(— Nu mai lipseşte, îmi şopti Demonul, decît un pic de coprofagie.)

Răspunsei cu toată gravitatea :

— Am înţeles, doamnă. Fiindcă-mi cereţi un lucru cu totul ieşit din comun, îngăduiţi-mi cîteva zile. Treceţi exact peste o săptămînă, la aceeaşi oră.

O salutai. Frumoasa Lina făcu o plecăciune de şcolăriţă şi surîsul i se şterse de pe buze ; era ca şi cum şi-ar fi scos placa dentară şi şi-ar fi pus-o în poşetă. Plecară.

Pornii să studiez planul de publicitate pentru „Specialităţile adevăratului Orient". Luai hotărîrea să mă obişnuiesc puţin cu materia, şi studiai pe bază de texte modul cum se extrage haşişul din *canapa indiana,* mă informai asupra ingredientelor care preschimbă verdele haşiş în cel mai palid dawameş, nu neglijai să consult referirile clasice şi literare asupra acestor lucruri de la Herodot şi Plinius la Baudelaire ; făcui şi o cursă, îndrumat de călătoriile lui Marco Polo, în legenda Bătrînului din Munţi şi a Haşişinilor sau Asasinilor săi, mă interesai asupra celor trei grade ale beţiei şi a variatelor posibilităţi ale acestora. Cu o identică minuţie mă ocupai şi de opium, atît sub aspect poetic prin citirea *Confesiunilor* lui De Quincey, cît şi sub cel ştiinţific, cercetînd într-o farmacopee diferenţa între opiumul japonez mai parfumat şi cel european mai tare, trecînd prin opiumul indian, care se înfăşoară în staniol sub formă de seminţe mici de culoare brun-roşcată. Crezui, pentru o clipă, că mă voi inspira, pentru reclama respectivă, din ciudata informaţie precum că japonezii recoltează opiumul în a doua noapte de lună plină din iunie, după ce-au făcut incizia cu douăzeci şi patru de ore mai înainte, la căderea serii. Mi-amintii însă la timp că publicitatea trebuia să dea dovadă de prudenţă şi discreţie. Mă întorsei atunci la Homer ; mă gîndii la băutura aceea excitantă pe care i-o dăduse Elenei o egipteancă, la lotusul care-i făcea pe tovarăşii

lui Ulise să nu se mai gîndească la ţărmul natal şi la întoarcere. Aşa că barul Linei trebuia să poarte homericul nume de „Lotus". Era nevoie de-o publicitate indirectă şi sugestivă care să pregătească sufletul publicului să viziteze „Lotusul", fără să se mai recurgă la ieftina vulgaritate a afişelor sau a ziarelor, chiar şi fără să-l numeşti. Capul mi-era plin de idei simple şi pline de eficacitate. Aşa că în dimineaţa celei de-a şaptea zile, mă prezentai în spaţiosul birou al avocatului Gattoni, patronul meu ; îi expusei pe scurt dorinţele bătrînei (în timp ce el mă însoţea cu un straniu şi profund bombănit), apoi îi întinsei, foaia pe care consemnasem rezultatele cercetărilor mele.

Avocatul luă cu oarecare neîncredere documentul, conceput după cum urmează :

PROIECT PENTRU RECLAMA (AMPLĂ, DAR DISCRETĂ) A BARULUI „LOTUS"

1. *Să se facă în localul Universităţii Populare, de către un doct elenist, lectura şi comentariul cărţii a IX-lea din Odiseea, unde se vorbeşte de lotus.*

2. *Să se comande unui comediograf din Roma compunerea unei comedii în care personajul comic să fie un pasionat consumator de haşiş.*

3. *Să se comande unui prozator milanez un roman în care să fie descrisă viaţa dintr-un bar de tipul celui pentru care facem reclamă.*

NOTA : *Aceste acțiuni trebuie să aibă loc în mod simultan și să preceadă cu puțin deschiderea localului „Lotus".*

Avocatul Gattoni citi, cu un murmur plin de neliniște, proiectul meu ; îl aruncă apoi pe masă spunînd :

— Sînteți nebun.

6. FORȚE MAJORE

— Sînteți nebun, repetă, și-am să vă explic și de ce. În primul rînd, cînd ți se prezintă oameni de felul acesta îi trimiți la plimbare, sau, cel puțin, cel puțin... în fine, trebuie să știi cu cea mai mare precizie dacă ai de-a face cu niște oameni serioși, înainte de-a te compromite.

(— Ți-am spus-o întotdeauna ! mormăi Demonul.)

— În al doilea rînd, lăsînd la o parte oportunitatea, planul acesta-i absurd : mă face să-mi dau seama că n-ați intrat în spiritul societății noastre, B.A.I.A., în spiritul vremii, în spiritul Italiei celei noi. Pe lîngă faptul că e un plan irealizabil, gîndiți-vă și la timpul pe care l-ar cere, nu vă dați seama cît de tare miroase a literatură ? A școală și a literatură, a profesorași și a scriitori de mîna a șaptea. Numai unui fost profesor putea să-i treacă prin cap să se gîndească la Homer, la Lotus și la Universitate, fie chiar și populară. Și numai un scriitor putea să se gîndească la comedii și la

romane. Nimic, nimic. Cînd doamna va reveni, o veți trimite la plimbare cu o scuză. Și-acum să mai facem o încercare. Atenție, deci : există cineva, o persoană serioasă, luați seama, fost colonel în armată, torpilat chiar de la începutul campaniei noastre în Isonzo, care a inventat o tapițerie luminoasă de pus în apartamente în locul obișnuitului tapet de hîrtie. Tapițeria aceasta, spune el, e impregnată cu o substanță chimică fosforescentă, care nu se vede absolut de loc în timpul zilei ; dar e compusă în așa fel, că, spre seară, pe măsură ce lumina zilei scade, din tapet se răspîndește treptat-treptat lumină. Așa că încăperea continuă să fie tot luminată, și cu aceeași intensitate. Nu mai e nevoie de nici un fel de iluminație. E adevărat ? Nu-i adevărat ? Pe noi nu ne interesează. Dumneata trebuie să găsești o idee prin care să aducem invenția la cunoștința publicului. Dar o idee care să poată fi pusă în practică numaidecît, simplă, rapidă, convingătoare și, pentru numele lui Dumnezeu, fără romane și fără universități. Ai înțeles ?

— Perfect.

Pornii spre biroul cel mic, ca să mă pot gîndi la tapițeria luminoasă și ca să aștept venirea celor două doamne : bătrîna și tînăra. Găsii însă un bilet de la bătrînă, care se scuza că nu poate veni : *„Cu toată nenorocirea noastră,* scria, *sîntem persoane cu educație, și, avînd întîlnire cu dumneavoastră, trebuie să vă anunț că nu pot veni din*

cauză de forță majoră, găsindu-mă în momentul de față în închisoare, împreună cu domnul Gianni și cu Lina, în urma unui incident. Pe curînd." Habar n-aveam ce-ar fi trebuit să imaginez pentru tapițeria autofogenă a ex-colonelului. Minuscula mea mescioară era așezată în golul unei ferestre ; de dincolo de geamuri, strada mă distrăgea și-mi excita în același timp imaginația. Printre căruțașii care urlau și negustorii ambulanți de la răscruce, descoperii dintr-o dată coșul, plin de garoafe palide și de mimoze, al unei florărese ; și de la florile acelea urca pînă la mine, prin geamuri și ceață, o undă de neînțeleasă melancolie. Numai că melancolia nu intră în spiritul timpurilor celor noi. La mezaninul casei de vizavi vedeam două dactilografe cu capetele aplecate pe mașina de scris. Mă gîndii la Lina, care se afla la închisoare. Aș fi vrut să fiu și eu la închisoare, ca să nu mai fiu nevoit să mă gîndesc la tapițeriile luminoase ale colonelului torpilat. În închisoare cu Lina; Lina, cu surîsul ei demontabil și cu defectul ei de pronunție încă de pe cînd era fetiță și cu repulsia ei pentru bărbați. Și eu am unele defecte, irremediabile, încă din copilărie, și cîteva repulsii de neînvins. Ce dracu să inventez pentru invenția colonelului ? Celor care s-ar fi îmbătat cu opium și cu hașiș în barul Linei li s-ar fi părut luminoase chiar și închisorile cele mai întunecate, fără să aibă nevoie de tapete fosforescente. Cine dracu l-o fi pus pe colonel să invente asemenea lucruri ?

Dacă nu l-ar fi torpilat, la ora asta ar fi fost mort, sau ar fi fost general, cine știe ? Întocmai ca și Hercule, dacă ar fi pornit pe drumul cel plăcut. Ca și mine, dacă în ziua aceea m-aș fi dus la Grădini.

— Ai tot timpul să încerci, spuse Demonul.

— Știi bine că astăzi e cu totul altceva decît atunci, decît ieri, decît acum o oră, obiectai. .

— Nimeni însă nu te împiedică să încerci, și chiar numaidecît.

— Și comendatorul Gattoni, ex-magistrat și patronul meu ?

— Habar n-are ce să facă cu tine, și-ar fi fericit să te piardă

— Știu. Dar, ca procedeu, e puțin civilizat. Ar trebui să-i scriu cel puțin un bilet.

— Scrie. Ai în fața ta un model excelent. Cu cîteva mici retușări, ni se potrivește destul de bine și nouă : *„Cu toată calitatea noastră de oameni de litere, sîntem persoane cu educație, și, avînd un angajament, trebue să vă anunț că nu pot exercita această profesiune în continuare, din cauză de forță majoră. Pe curînd.“*

CAPITOLUL AL TREILEA

RECHINUL

1. CINCI SPECTATORI ÎN TREI FOTOLII

În epoca locuințelor palustre, mai precis, un an înainte de izbucnirea războiului european, cunoscusem la Florența o fată.

Venise de la Valdarno ca să-mi aducă o traducere din Rimbaud și voia să afle ce părere am despre această lucrare. Cred că asemenea evenimente nu mai au loc în epoca de față. Începuse să citească : *„În anotimpul acela, piscina cu cele cinci galerii era un loc de plictiseală. Părea un spălător sinistru...“* În vreme ce citea, eu o priveam. Cînd termină, nu-mi dădusem încă seama dacă domnișoara era frumoasă sau urîtă ; înclinam să cred că-i frumoasă. Nu-mi dădusem seama nici chiar dacă traducerea era urîtă sau frumoasă ; înclinam să cred că-i urîtă. Apoi fata plecă, lăsîndu-mi manuscrisul.

Despre manuscris nu mai întîlnim nici cea mai mică urmă sau amintire în povestirile și legendele timpurilor care vor urma. Pe fată am regăsit-o după șase ani, la Milano.

Într-o seară, coborîsem într-un anumit local subteran şi şedeam acolo între cîteva şiruri de oameni, care şedeau şi ei, şi beau, fumau şi citeau ziarele. Pe una din laturile barului se afla o scenă, iar pe scenă, o trupă de actori care se căznea să joace o comedie ultramodernă. În fotoliul de lîngă mine era o fată, fata aceea din Valdarno, domnişoara Giovanna.

Între ea şi mine, Demonul meu, invizibil şi tăcut. De cealaltă parte a Giovannei stătea o prietenă de-a ei, de asemenea tăcută, şi atît de nesărată, că putea fi socotită chiar şi ea invizibilă. Într-un punct neprecizat, dar în cuprinsul cercului alcătuit de cele patru prezenţe ale noastre, era de faţă şi a cincea, adică Destinul, care adunase laolaltă într-un mod atît de neprevăzut, pentru scopurile sale ascunse, acele entităţi diverse.

La sfîrşitul primului act, domnişoara Giovanna mă recunoscu. Şi în vreme ce prietena ei citea c-o înverşunată atenţie programul spectacolului, şi Demonul, placid, dormea, Destinul ţesu între mine şi traducătoarea valdernesă un dialog scurt, dar dens de viitor. Dădui dovadă de-un gust execrabil amintindu-i de acea preistorică traducere din *Un anotimp în infern*. Ea avu bunul gust de-a începe să rîdă.

— Nu mai traduc, adăugă redevenind serioasă, acuma stau la Milano şi studiez canto.

Ştiu că atunci cînd o femeie afirmă că „studiază canto", şi cînd un bărbat declară că „mă

ocup de afaceri", nu e tocmai potrivit să ceri amănunte mai precise, dacă doamna sau bărbatul nu ți le servesc în mod spontan. Așa că nu întrebai nimic, începu al doilea act al comediei, iar după cîtva timp, în mod fatal, se termină. Giovanna reîncepu conversația exact de-acolo de unde o întrerupsese, anulînd astfel, într-o singură clipă, toată acțiunea care se desfășurase, în prezența noastră, cu atîta trudă pe scenă.

— Știam că sînteți la Milano, am vorbit despre dumneavoastră chiar ieri... oh, nu-mi aduc aminte cu cine, dar n-are importanță.

De ce, vorbind cu mine, întrebuința pluralul? Există o castă întreagă de femei care au renunțat la „dumneavoastră", și, cu acestea, la primul din gradele unei posibile scări de intimitate. E un fenomen care indică tendința către rapiditate, ca atîtea alte fenomene de-ale timpului nostru.

— Și mi-a spus, cred, că vă ocupați de afaceri.

— Eu? Da. E adevărat.

— Ce fel de afaceri?

— Dumnezeule! Cu cîteva zile în urmă mă ocupam cu publicitatea. În momentul de față am unele idei...

— Faceți foarte bine.

Asentimentul ei fu o mare mîngîiere pentru mine. Era de altfel mai elegantă decît atunci cînd venise la Florența de la Valdarno. Atunci începu actul al treilea al comediei.

Spre sfîrșitul piesei, îmi făcu o invitație :

— Veniți mîine să luați ceaiul la mine ? Promit că nu voi cînta. Și-o să vă prezint doi buni prieteni. Di Malco și Valacarda : îi cunoașteți ?

— Nu.

— V-ar putea fi de folos. Unul e profesor de merceologie.

— Ce e asta ?

— Nu știu. Un lucru foarte important. Așa cum era altădată un profesor de filozofie. Celălalt e un rechin.

— Minunat. N-am văzut pînă acuma nici măcar unul.

— Veniți atunci, și împrieteniți-vă cu rechinul.

În drum spre casă, mă gîndeam la acea nemaipomenită Giovanna care, în urmă cu șase ani, îl traducea pe Rimbaud la Valdarno și mi-l aducea mie la Florența, iar acuma studia canto la Milano și-mi oferea la ceai un rechin. Ceea ce e ultramodern. O femeie ca ea nu poate fi găsită în comediile lui Goldoni. Nici chiar în *Satyriconul* lui Petronius. Și nici măcar mai tîrziu, în Romantism sau în al Doilea Imperiu. Au apărut după Karl Marx și Max Stirner.

Nu reușisem nici de data aceasta să-mi dau seama dacă era mai curînd frumoasă sau mai curînd urîtă. Lucru oare nu avu, de altfel, nici o importanță în viața mea, cum nu are nici în desfășurarea povestirii acesteia.

Stătea la pian, dar, cum mă văzu intrînd, se întoarse și părăsi claviatura, exclamînd :

— Bravo, v-ați ținut promisiunea, mi-o țin și eu pe-a mea.

Apoi făcu prezentările.

Îmi ilustră numele cu cuvintele „un vechi prieten, aproape compatriot", la care nu făcui nici un fel de opoziție. Numele celorlalți doi rămaseseră fără comentarii.

— Domnul e di Malco ; iar domnul, Valacarda.

— Încîntat...

— ...încîntat.

— Încîntat...

— ...încîntat...

— Și fiți încredințat că e purul adevăr, adăugă imediat cel pe care-l chema Valacarda. Există puritani care afirmă : „fraza este o curată ipocrizie". Nu. Ești totdeauna încîntat să cunoști un om nou. E o speranță care renaște peste un pumn de cenușă în perpetuă creștere. Fiecare om nou pe care-l cunoaștem e încă o posibilitate care ni se oferă de-a justifica acel credit nelimitat pe care-l acordăm tot timpul dragostei pentru umanitate.

— Valacarda, explică domnișoara, o cam ia de obicei razna și-i place să despice întotdeauna firu-n patru, ceea ce nu se împacă de loc cu profesiunea lui.

Adevărul e că Valacarda ne plăcuse — şi mie şi Demonului. De statură acceptabilă, mustăţi mici şi negre, avea înfăţişarea unui om cu spirit larg şi plin de subtilitate. Simţeam în el un frate, şi tocmai acolo unde încercasem teama aceea ascunsă că ne vom afla între străini. În celălalt, nu.

Celălalt, di Malco, tăcea. Recunoscui în el, din prima clipă, formula estetică şi morală a rechinului-tip, aşa cum fusese surprins şi popularizat de caricaturişti : înalt şi masiv, cu faţa rasă şi grăsuţă, îmbrăcăminte şi gesturi de-o severitate plină de pompă ; un inel gros la degetul mijlociu, ochelari cu ramă de aur ; îşi purta capul puţin dat pe spate, în dublul scop : de a-şi pune în valoare pomeniţii ochelari şi de a scruta umanitatea prin cele două barbacane ale genelor lui întredeschise.

În vreme ce mă uitam la el, aşa cum te uiţi la un tablou agăţat pe perete, el, ca şi cum ar fi vrut să recompună dinainte-mi imaginea populară a rechinului clasic, scoase o cutie elegantă de piele, iar din cutie, o havană pîntecoasă : o aprinse şi începu să fumeze cu elocvenţă.

Di Malco observase că mă uitam la el, şi încercă să-mi cîştige simpatia întrebîndu-mă :

— Aţi văzut ultima operă a lui Puccini ?

— Eu ? exclamai pălind ; eu n-am văzut-o nici măcar pe prima.

Imediat ce-auzii ieşindu-mi din gură asemenea răspuns nepotrivit, mă uitai spre gazda noastră,

fata aceea binevoitoare care mă sfătuise să mă împrietenesc cu rechinul.

Gazda însă stătea pe taburet și nu ne dădea nici o atenție.

Cu spatele către pian, cu brațele deschise, sprijinindu-se cu palmele de extremitățile claviaturii, se balansa pe cele două picioare ale taburetului și, cu privirea ațintită într-o insesizabilă depărtare, își încrețea fruntea cu o vagă solicitudine ; în cele din urmă, Valacarda o întrebă :

— La ce vă gîndiți ?

— Mă gîndesc, răspunse voalîndu-și vocea, că luna asta n-am primit untul de pe cartelă.

O blîndă mireasmă de lăptărie elvețiană, de bucătărie olandeză și de frigare biblică se răspîndi prin salonul semimonden la rostirea acelui cuvînt domestic. Și aspirarăm toți patru în tăcere, răstimp de cîteva clipe, mirosul ogoarelor bătute de soare, a vetrei strămoșilor noștri, a motanului care se întinde alene lîngă foc. Auzeam, dincolo de gardul de mărăcini, clopoțelul unui ied poznaș. Se lăsă apoi un nor care învălui molatic colțul acela de lume și ne aduse încet-încet prin văzduh la un al treilea etaj de pe strada Monte Napoleone, depunîndu-ne în fața a patru cești de ceai. Aburul ceaiului se ridică pînă sus, unindu-se cu fumul de la havana rechinului. Mă ridicai să mă uit la o gravură.

— Vă place ? mă întrebă Giovanna.

— Nu știu, nu mă pricep la pictură.

— Să nu spuneți „nu mă pricep la pictură", mă dojeni Valacarda. Faceți-vă rost de cinci sau șase fraze și-o să vă pricepeți. Veți începe prin a le folosi oarecum la întîmplare : apoi cele cinci sau șase fraze vor genera în mod spontan altele, și vă veți afla astfel în posesia unui lexic. Iar cînd veți stăpîni un lexic critic, vă vor veni în mod necesar și idei critice.

— O specie de improvizație aplicată la critică ? Deocmadată însă gravura respectivă nu-mi spune nimic.

— Gravura respectivă e alcătuită din linii negre ; în cazul acesta dai dovadă de-un mare rafinament afirmînd : „cît simț al culoríi se află aici înăuntru !"

— Cît simț al culorii se află aici înăuntru, aici înăuntru, aici înăuuuntru... solfegie eleva de la canto pe un motiv rossinian.

Rechinul își scoase havana din gură, fixă o clipă, de departe, gravura, apoi rosti :

— E un porc cu doi purcelușI.

— Atenție, continuă Valacarda, fiindcă de fiecare dată e nevoie de-o nouă provizie de substantive și de adjective. Înainte de război erau la modă cuvinte ca „sensibilitate", „dinamic", „muzical" ; acuma însă, pietrele de boltă ale vocabularului critic sînt „construit", „dens", „arhitectură". Un vocabular de felul acesta poate dura de la trei la cinci ani. Același lucru e valabil și pentru conți-

nut. Pînă nu de mult slujea destul de mult „bucuria de-a trăi". Astăzi...

— Dumneavoastră, îl întrerupse cîntăreața, sînteți mulțumit că trăiți ?

Ne uitarăm la ea toți trei în speranța de-a afla căruia dintre noi i se adresa întrebarea. Dar ea nu se uita la nimeni. Urmărindu-i privirea, băgarăm de seamă că se oprise asupra unei mici console de alamă, fixată în perete, dintr-acelea care servesc de suport pentru pipe. Nu se vedea însă nici o pipă. Oricum însă, nu părea probabil ca fata să i se adreseze unei mici console de alamă cu „dumneavoastră", și nici să-i pună o întrebarea de felul acesta. Nici unul dintre noi nu răspunse pe dată. Cel dintîi care se mărturisi fu rechinul.

— Eu aș fi mulțumit să trăiesc, rosti, dar sufăr de neurastenie.

— Un doctor, spuse fata, a recomandat unui prieten de-al meu neurastenic să se plimbe cu avionul.

Valacarda se opuse :

— Avionul, ca divertisment, e unul dintre cele mai insipide lucruri pe care le poate recomanda retorica modernă. Am fost și eu cu avionul. Dacă nu ți-e frică, ai senzația unei desăvîrșite idiotenii.

— Și dacă ți-e frică ?

— Dacă ți-e frică nu te sui în avion.

Hotărît lucru, acest Valacarda e un personaj remarcabil. Profeor de merceologie ! Ce e merceologia ? Între timp, eu începeam să mă întreb cu

oarecare uimire de ce oare Destinul, după ce-mi trimisese o dată, cu şase ani în urmă, o traducătoare la Florenţa, şi-apoi, depunîndu-mă, cu o seară înainte, într-un teatru, alături de-aceeaşi — înnoită însă cu totul — de ce oare lucrase Destinul atîta ca să producă acea întîlnire eterogenă în jurul a patru cești goale cu peisaj de pian cu coadă ?

„Să nu ne mai gîndim la lucrurile astea, îmi revenii eu lăuntric, mă aflu aici pentru afaceri."

Chiar şi atunci cînd, puţin mai tîrziu, mi se năzări, aşa dintr-o dată, să mă întreb ce legătură poate exista între Giovanna şi cel puţin unul din cele două personaje pe care mi le prezentase, sfîrşii prin a mă mustra o dată în plus :

„Ce importanţă are ? Nu mă aflu aici ca să fac psihologie, nici din raţiuni mondene măcar. Mă aflu aici din raţiuni serioase. Trebuie să mă împrietenesc cu rechinul."

3. TRĂSNETUL

În vreme ce căutam modalitatea de-a pune în practică acest proiect plin de înţelepciune, Giovanna se ridică deodată în picioare şi ne anunţă :

— Mă duc să-mi pun pălăria.

Se duse şi se întoarse după foarte puţină vreme, cu pălăria şi blana, înainte ca eu să fi găsit o frază potrivită pentru a mă apropia, a intra în vorbă şi a pune mîna pe voluminosul di Malco.

Ieşirăm.

— Facem o plimbare ? ne propuse cînd ajunserăm sub portal ; cine-i amator de plimbare ?

— Eu nu, răspunsei. Lui Nietzsche îi plăcea să se plimbe, şi-a murit nebun.

— Hai la „Savini" s-auzim puţină muzică, propuse Valacarda.

— Eu simt nevoia să mă plimb, declară di Malco.

— Atunci, hotărî femeia, noi doi ne ducem la plimbare, iar voi doi duceţi-vă la cafenea. Poate-o să venim şi noi acolo ; dacă n-o să venim, ne întîlnim iarăşi aici, în seara asta. Libertate deplină.

Şi spunînd acestea, plecă, mai înainte să fi putut răspunde vreunul ceva. Oh, femeile ! mă sfătuise să mă împrietenesc cu rechinul, iar acuma îl luase cu ea şi mă lăsase singur cu celălalt. Din fericire, celălalt îmi era simpatic. Şi poate că şi eu lui.

Simpatia noastră se dezvoltă în linişte pînă ce ajunserăm şi intrarăm pe Corso.

Pe Corso ne oprirăm în faţa unei frumoase vitrine vieneze. Valacarda îmi arătă o păpuşă cu păr de mătase, şi rosti :

— Seamănă cu prietena noastră.

— Adevărat, răspunsei. Şi după o pauză scurtă, în timp ce porneam din nou, cuprins de curiozitate frivolă, insinuai : Prietena noastră şi-a luat rechinul cu ea...

Valacarda se opri iarăşi brusc, mă privi şi-mi spuse cu blîndeţe :

— V-ați înșelat, domnule : rechinul sînt eu.

Eu mă sprijinii de zidul unei case, să nu mă prăbușesc.

4. ZOOLOGIE

Rămăsei cîtva timp uluit din pricina greșelii comise și a gafei care-i urmase, în timp ce ne făceam loc printre ghionții mulțimii, iar el vorbea.

El vorbea, iar eu îmi repetam : „celălalt, așadar, cel cu burtă și havană, era merceologul ! Iar înțeleptul acesta rafinat și iscoditor... N-am să mai deschid în viața mea o revistă umoristică".

Valacarda vorbea, eu însă eram tot pierdut. Așa că nici nu știu cum ne-am așezat la măsuța unui minuscul bar cristalin ; comandai două cocktailuri. Abia în clipa aceea reîncepui să aud cuvintele seducătorului meu tovarăș, care vorbea cu o simplitate ușor voalată de melancolie.

— Și ce decurge din toate astea ? continuă Valacarda.

Să decurgă din ce ? Să-l lăsăm să vorbească.

— Ce decurge din toate acestea ? În ceea ce mă privește, un dispreț temător care-mi dăunează, dispreț care ne învăluie...

— E un lucru care nici n-ar trebui să vă intereseze, reluai căpătîndu-mi, în sfîrșit, prezența de spirit ; sînteți un om de spirit și mă înțelegeți. Neîncrederea pe care-o inspiră așa-numitul rechin, în afară de cazurile de pură invidie, se datorește

faptului că acțiunile acestuia sînt un adevărat pericol pentru viața socială, chiar în momentul în care aceasta e gata să atingă acel echilibru uman spre care tinde de secole, și în timp ce...

M-am întrerupt auzind un puternic hohot de rîs lîngă mine. M-am întors. N-am văzut însă pe nimeni care să aibă aerul c-ar fi rîs. Abia atunci am înțeles că fusese Demonul, de care uitasem. Între timp, rechinul-filozof se încurcase într-unul din răspunsurile lui complicate :

— Care pericol ? Astăzi se luptă două mari energii : ceea ce se numește burghezia și proletariatul, ceea ce se numește energia înnoitoare și energia conservatoare. Luptă care-a rămas pentru multă vreme fragmentată în lupte parțiale și multiforme de guerilă, dar care acuma s-a simplificat și a luat proporție. E o bătălie uriașă între două armate, care antrenează întreaga societate. Din fiecare fenomen istoric care se produce sau se reproduce în lume, fiecare dintre cele două armate caută să-și facă un instrument de luptă. Așa s-a întîmplat în timpul războiului. Așa se întîmplă acum, în timp de pace. Același lucru se va întîmpla și cu edificiile noastre. Noi, rechinii, mari și mici, calmi sau plini de draci, știți ce sîntem pe cale să acumulăm ? Enorme rezerve de forțe : bani, muncă, grupări întregi de oameni : ceea ce se cheamă în mod obișnuit forțe ; și într-o bună zi, cît de devreme sau de tîrziu nu știu, într-o bună zi, ori vor pune stăpînire pe ele masele con-

servatoare pentru a încerca o ultimă lovitură, sau, dacă acestea vor fi învinse, le vor lua ceilalți, imediat după victorie.

— Nu sînteți, așadar, expresia culminantă a burgheziei ?

— Nu, nu, nu. Sîntem (nu noi, ca persoane, se-nțelege de la sine, ci energia pe care-o acumulăm) sîntem un fel de rezervă neutră. S-ar putea întîmpla ca nouă rechinilor să ne fie destinat — așa cum ne-a mai fost — de-a face să dureze războiul pînă la victorie, să salvăm în momentul de față burghezia sau cel puțin să-i prelungim existența ; pe de altă parte, ne-ar putea fi destinat să facem în așa fel, încît să moară de anevrism sau de aflux ; e o dilemă din care nu se poate ieși prea ușor. Dar, sînt sigur de asta, nici burghezul, în primul caz, nici noul învingător din al doilea, nu vor ridica drept recunoștință vreun monument în memoria rechinului, așa cum ridică națiunile în memoria soldatului care le-a salvat. Nu știm cine-și va împărți prada noastră, dar destinul nostru inevitabil e acela de-a fi pradă.

— Pradă bogată, rostii.

— Da, bogată ; ăsta-i motivul pentru care voi, scriitorii, și acoliții voștri, graficienii, ați avut oarecare dreptate să vă reprezentați rechinul (sau așa-zisul rechin, cum spuneți dumneavoastră, din politețe) ca o persoană corpolentă și greoaie. Dar, după cum bine vedeți, e o simplă alegorie.

— Iar colegii dumneavoastră, gîndesc şi ei tot aşa ?

— Nici gînd de-aşa ceva. Nu poţi găsi nici măcar unul din cincizeci care să spună „noi, rechinii" ; cel care vorbeşte în felul acesta o face pentru a simula dezinvoltura şi ca să-şi apere propria-i persoană. Curios e faptul că nici eu singur n-am înţeles dacă-şi închipuie că sînt nemuritori şi construiesc eternitate, sau dacă-şi dau seama că trăiesc de azi pe mîine, asemeni rîndunelei atunci cînd zboară cu ciocul deschis la ceasul asfinţitului.

— Şi asfinţitul e o alegorie ?

— S-ar putea. De altfel, chiar dacă există unul, aşa ca mine, care să înţeleagă acest fenomen, credeţi că-i foloseşte la ceva ? Fiecare din noi e purtat de propriul lui spirit, a spus Lucreţiu. Lucreţiu spune *voluptas*. E acelaşi lucru. Dumneavoastră scrieţi, şi veţi scrie mereu...

L-am lăsat să continue.

— ...chiar şi atunci cînd, întocmai ca şi astăzi, vă veţi convinge de cîtă josnicie şi prost-gust e impulsionată arta dumneavoastră. Veţi scrie chiar şi cînd veţi şti că lucrurile care v-au cerut cea mai mare cantitate de muncă vor trebui să rămînă închise într-un sertar.

— Dar scriu pentru posteritate, rostii, încercînd să-l fac să creadă că glumesc.

— Chiar şi rechinul lucrează de fapt pentru un viitor ; n-are nici o importanţă dacă viitorul ăsta

al lui începe mîine sau la noapte, în loc de-a începe peste un secol. Adevărul e că dumneavoastră nu lucrați pentru posteritate, ci pentru dumneavoastră ; iar rechinul lucrează tot pentru sine ; pentru propria lui *voluptas*, care nu-i de disprețuit chiar întotdeauna. Toate astea vi se par, bineînțeles, stranii. Spuneți că sînt un om cult, deoarece am citit douăzeci sau treizeci de cărți și fiindcă discut despre o seamă de lucruri în loc să mă reped ca un taur, cu coarnele cine știe cărei prejudecăți învechite. Și chiar și asta vi se pare ciudat. Fiindcă dumneavoastră sînteți un scriitor, și scriitorii, ca să fie citiți, au nevoie de reprezentări precise : demonul, îngerul, rechinul gras și lacom, soldatul slab și plin de avînt. Mai cu seamă astăzi, cînd toată lumea se grăbește ; se grăbește să înțeleagă imediat, și fără pic de efort, cu ce fel de personaj are de-a face. Dumneavoastră, scriitorii, trebuie să fiți ori sentimentali, ori cinici, altfel publicul își pierde busola. Așa cum trebuie să fii cînd vorbești țăranilor despre politică : ori vorbești în calitate de creștin, ori în calitate de revoluționar. Ceea ce v-am spus eu nu vă va servi niciodată ca material pentru operele dumneavoastră. N-ați putea prezenta cititorilor un personaj ca mine ; aș apare de neînțeles și monstruos ; mult mai monstruos decît dacă rechinul ar fi fost bunul nostru prieten di Malco, prieten care, la ora asta, mai mult și mai puțin înțelept decît noi, ia masa cu buna noastră prietenă

Giovanna în vreun restaurant la modă. Dacă le-am urma și noi exemplul ?

— Cu plăcere.

Plătii cele două cocktailuri, și filozoful, ridicîndu-se, îmi făgădui :

— Vă voi face cunoștință, sau vă voi arăta, în caz că țineți, cîțiva colegi de-ai mei.

5. APOCALIPS

Într-adevăr, la restaurant întîlnii — mi-l prezentă drept asociat și-l invită la masa noastră — un bărbat mai mult blond și destul de prost făcut, cu două mustăți groase de focă și o haină de culoarea tutunului care-i atîrna pe trup. Rîdea și vorbea tot timpul : povestea adică felurite întîmplări obscene și-apoi rîdea el singur în gura mare de ceea ce spunea, și-n timp ce rîdea, lovea cu furculița în farfurie. Și acesta era asociatul lui Valacarda. Cum era cu putință ? Oh, nelipsita *voluptas !*

Noul nostru tovarăș începu să povestească ceea i se întîmplase în cursul unei călătorii cu două femei de serviciu de la un hotel. Valacarda însă, observînd că mă uitam la o altă masă, mă întrebă :

— Vă place bruna aceea ?

— Da ; are un aer aristocratic ; frumusețe imperială și delicată în același timp, și o ținută demnă de Olimp. Aș îndrăzni să afirm că e o doamnă.

— Ați ghicit, e o doamnă, doamna celui cu care ia masa. Mai înainte făcea parte dintr-o trupă de saltimbanci de la Trianon, și-l întreținea pe el. Acuma el a reușit să iasă la suprafață, și a luat-o de nevastă. Mai există în lume și recunoștință, ca și alte virtuți de altfel.

Prietenul nostru de culoarea tutunului se întoarse ca să-i privească. Văzu astfel intrînd un tinerel plin de sine și-l salută de departe cu o voce puternică. Se aplecă apoi spre mine, anunțîndu-mă :

— Capse pentru șrapnele.

— Și cel din partea dreaptă, întrebai, arătînd spre cel mai elegant bărbat din sală. Ce fabrică ? Raniță ? Fulmicoton ?

Se uitară amîndoi într-acolo și izbucniră într-un hohot de rîs lipsit de orice respect.

— De data asta v-ați înșelat, spuse Valacarda, acela-i un pictor.

— Pictor ?

— Da ; trăiește pe spinarea individului aceluia de lîngă el : prețuri și reclamă pentru împrumuturi. L-a convins să-i înființeze o revistă ilustrată. Aștia sînt paraziții rechinului.

Mă trecu un fior.

Lumea aceea strălucea toată și mi se părea că debordează de-o nobilă veselie. Avui, pentru o clipă, iluzia că iau parte la furinalii, sărbători pe care romanii, spirite largi, le dădeau în cinstea hoților.

Îmi revenii, și, împins de-un vechi obicei, întrebai :

— Cum se numește revista ilustrată ?

— Să lăsăm porcăriile, mă povățui omul de culoarea tutunului. Uită-te mai bine la blonda aceea de-acolo. Într-o dimineață, în anticamera biroului meu, am...

Nu mai auzii urmarea. Nu le mai auzeam cuvintele. Mintea mi se întunecase cu totul.

Mă aflam, așadar, în centrul acelui de-al treilea Babilon, asupra căruia Valacarda profetizase că va cădea curînd de tot nu știu ce ploaie de foc divină sau socială. Nu mă mai gîndeam însă la profețiile lui. Imaginile din jur puseseră stăpînire pe mine. Aerul care mă înconjura deveni lichid și verde asemeni fundului unui ocean, ocean străbătut de niște imense animale de pradă care-și deschideau boturile diavolești, își ascuțeau dinții de stîncile subacvatice și, ca la un semn, veneau toate pieziș, leviatani amenințători, din abisul înghețat în sus, spre vîlvătaia uriașă a unui îndepărtat incendiu care-i atrăgea ca un magnet ; iar procesiunea nu avea sfîrșit, mereu mai mari și mai negri, cu strîmbătura unui mormăit care nu se auzea, bătînd cu cozile în lichidul cel mut, tot mai sus, către suprafață. În cele din urmă, un chelner traversă cu eleganță mulțimea de monștri și se aplecă asupra mesei noastre prezentîndu-ne nota.

Valacarda găsi în notă o greșeală și-o corectă. Împărți apoi totul la trei, fiecare dintre noi își plăti partea, și amicul cel jovial ne părăsi. Noi ne îndreptarăm spre strada Monte Napoleone, dar o dată ajunși în fața casei Giovannei, Valacarda se opri :

— Nu urc, mi-e somn și mîine trebuie să plec dis-de-dimineață ; da, am să lipsesc din oraș cîtva timp. O să-l găsiți pe di Malco, și poate că și pe alții. Mă veți scuza față de domnișoara. Mulțumesc.

Sus, veni să-mi deschidă domnișoara în persoană. Di Malco nu era. Nu era nimeni.

— Nu m-am purtat bine ? strigă imediat. V-am lăsat cu rechinul. Ce-ați făcut ?

I-am ascuns cît am putut mai bine greșeala aceea de la început. Și i-am răspuns :

— Ne-am despărțit chiar acum, în fața casei ; am luat masa împreună.

— Și n-ați pus la cale nici o afacere ?

— Ca să fiu sincer, nu... Pentru cel dintîi rechin pe care-l întîlnesc, era așa de rafinat, de subtil... și-apoi mi-a spus de vreo două-trei ori „dumneavoastră care scrieți și veți continua să scrieți". Nu-l puteam dezamăgi.

Prietena își ridică ochii spre cer.

— Ce fel de om de acțiune sînteți, Dumnezeule !

Și cînd mă gîndesc că-i spusesem că vreți să vă apucați de afaceri, și c-ar trebui să vă ajute...

— Îi spuseseți ?...

— Nu veți fi niciodată bun de nimic.

(— Nu vei fi niciodată bun de nimic, îngînă Demonul, dar cu mai puțină forță.)

— Și ce frumos a procedat ca să scape de dumneavoastră !

Era, într-adevăr, amărîtă.

(— Stai liniștit, să nu facem atîta caz de noi, îi șoptii Demonului, care nu-și mai găsea locul.)

Giovanna își urmărea un anumit gînd al ei. Clătină apoi din cap și se uită la mine. Și încheie cu un glas consolator :

— Veți găsi ceva mai bun, puțină răbdare. Ați cîștigat, dacă nu altceva, o invitație la masă.

N-am vrut s-o dezamăgesc. Era o fată bună, ca toate fetele acelea care, după ce-au tradus Rimbaud la Valdarno, vin la Milano să studieze canto. Acuma tăcea, și pentru cîtva timp între noi tăcu totul. Mă fulgeră gîndul că biata fată își imagina că-mi datora cine știe ce plăcută compensație pentru plăpînda reușită a zilei mele.

Aici însă e vorba despre afaceri, despre lucruri serioase ; nu trebuie să ne ocupăm de frivolități.

CAPITOLUL AL PATRULEA

PENTRU BELLOVESO

1. PRELUDIU MINUNAT

Platforma tramvaiului e glanda pineală a lumii moderne. Aflîndu-mă într-o zi pe platforma unui tramvai din Milano, un individ cu barba cenușie și cu o pălărie verde à la calabrese mă străpunse cu doi ochi aproape albi, de om posedat de diavol, și-apoi îmi spuse :

— Iertați-mă, domnule...

Nu mi-aș fi închipuit niciodată că ochii aceia ar putea pronunța o frază atît de politicoasă. Rămăsei însă la prima impresie, vecină oarecum cu spaima.

— Iertați-mă, domnule ; nu știți cumva unde e strada Belloveso ?

— Nu, nu știu, răspunsei cît mai politicos cu putință. Știți, adăugai împins de nu știu ce nevoie de-a mă justifica, nu sînt din Milano.

— Ah !

Numai că acest „ah" nu fu un „ah" dintr-acelea grase, așezate, liniștitoare, care semnifică, în dialogurile obișnuite dintre oameni, un sfîrșit satisfă-

cător şi te lasă cu sufletul împăcat : fu un „ah“ sec, îmbibat de sarcasm. Romancierii n-au descoperit încă modalitatea de-a face distincţie între ele scriindu-le, şi pun „ah“ pur şi simplu, în amîndouă pomenitele cazuri, ba chiar şi în infinitele lor intermediare şi colaterale : ceea ce înseamnă o lipsă, şi nu de mică importanţă, în arta noastră.

Simţeam înlăuntrul meu o surdă şi prudentă nemulţumire, în timp ce tramvaiul îşi continua zgomotoasă-i cursă pe străzile drepte şi curbe ale oraşului activ.

Într-adevăr, omul reluă :

— Şi dac-aţi fi fost din Milano ?

— Dac-aş fi fost din Milano, răspunsei numaidecît, ar fi oarecum probabil, dar nu sigur, c-aş şti unde se află strada Belloveso.

Claritatea răspunsului dat mă mulţumi şi mă linişti : crezui, pentru o clipă, c-am scăpat de neaşteptatul personaj, pentru că se întorsese spre cel mai apropiat dintre călători, un om obişnuit cu pălărie tare şi ac la cravată. Cu aceiaşi ochi şi cu aceeaşi voce îl întrebă şi pe el :

— Iertaţi-mă, domnule, sînteţi din Milano ?

— Da, răspunse amabil domnul cu pălărie tare, sînt chiar din Milano.

— Şi dumneavoastră, care sînteţi chiar din Milano, mi-aţi putea spune unde e strada Belloveso ?

— Nu, nici măcar de nume n-am auzit vreodată.

— Dar dacă i-aţi fi auzit numele, continuă, neîndurător, nemulţumitul personaj, mi-aţi fi putut spune de ce se cheamă strada Belloveso ?

Omul obişnuit se ridică :

— Ce-aţi spus ?

— Dacă ştiţi, domnule din Milano, dacă ştiţi cine-a fost Belloveso ?

Celălalt îl privi un moment, se uită apoi la mine, după aceea la călătorii din jur, aruncă o privire ceva mai lungă spre strada care alerga sub ochii noştri ; şi deodată, cum tramvaiul încetinea, coborî în mare viteză şi, fără să se mai uite în urmă, dispăru în cea dintîi stradă transversală.

Tramvaiul se opri în cele din urmă de-a binelea. Amabilul energumen se întoarse spre mine :

— Dumneavoastră, domnule, care cel puţin nu sînteţi din Milano, vă rog : coborîţi cu mine.

Nu ştiu ce forţă mă îndemnă să-i dau ascultare.

La un colţ, dădurăm de-un agent de stradă, care moţăia cu capul plecat. Prietenul îl trezi :

— Domnule agent, ai putea să-mi spui unde-i strada Belloveso ?

Agentul, trezit din toropeală, mormăi :

— Pellevese, Pellevese... *nun saccio* [1].

— Ai putea să te uiţi în ghid.

Atunci bietul napolitan surghiunit la Milano scoase cu un gest blajin un fel de carnet şi începu să-l răsfoiască :

---

[1] Nu ştiu.

— Cum ați spus ? Pellurese ?

— Nu : Bel-lo-ve-so : cu b.

Funcționarul public silabisi cu scrupuloasă rîvnă cîteva nume din indicele său alfabetic :

— Bec-ca-ria ; Bel-fio-re ; Bel-gio-io-so.. ăsta e, Belgioioso ?

— Nu : Bel-lo-ve-so.

— Bel-lez-za ; Bel-li-ni ; Bel-lot-ti... nu-i... Bena-co... nu : excelență, nu există nici un Bellevese.

Îl lăsarăm, căci era complet epuizat. Mă țineam destul de greu, dar mînat de-un interes nemaipomenit, de neobosita mea călăuză. Îl văzui precipitîndu-se asupra unei trăsuri goale care venea hurducîndu-se alene spre noi. O oprirăm, puserăm mîna pe ea, ne instalarăm pe banchetă. Și abia cînd ne simțirăm siguri pe poziție, prietenul meu porunci cu un aer degajat :

— Du-ne pe strada Belloveso.

Atunci, spre suprema mea mirare, se întîmplă acest nemaipomenit lucru : birjarul nu scoase nici un cuvînt, nici nu se întoarse spre noi măcar ; plesni cu biciul prin aer, șopti ceva calului, și porni : și o dată cu el pornirăm toți.

2. CĂLĂTORIE FATALĂ

Și trăsura străbătu resemnată și fatidică străzi aglomerate, piețe ilustre și răscruci periculoase, prin mulțimea tumultoasă de unde orașul Milano își extrage eternul îndemn spre muncă și beție,

spre Viață Intensă și Viață Activă. Tovarășul meu se închisese într-o demnă tăcere ; își trăsese pe frunte borul verde al pălăriei lui calabreze și-și contempla, pierdut, virfurile pătrate ale ghetelor. Îi respectai tăcerea și contemplația. Eram atent la fazele drumului nostru și la peisajul urban prin care treceam. Dar pieţele și străzile deveneau tot mai puțin aglomerate și mai puțin ilustre. Aspectul prăvăliilor și al caselor trecea cu mare repeziciune de la metropolă la suburbie. Intram în necunoscut. Atinsesem autohtonul. Ori de cîte ori trăsura, împinsă de nu știu ce raţiuni ascunse, în loc să meargă pe șoseaua principală se abătea într-unele laterale, aproape la fiecare din schimbările acestea de direcție, culoarea zidurilor și a pavajului devenea tot mai ștearsă și mai bolnavă. Șirul zidurilor cenușii prezentau numai rare întreruperi a vreunei frizerii donchijotești sau a vreunei prăvălioare murdare înviorată de adaosul unui bar romantic.

După baruri urmară brusc cîrciumile, în timp ce trăsura se hurduca și mai mult, cu o tot mai hohotitoare nostalgie a îndepărtatelor pavaje.

Ea își continua drumu-i fatal, iar sufletul meu începuse să se învăluie într-o ușoară melancolie : dar iată că, după o nesigură cursă printre străzi fantomatice, de-o culoare ambiguă și umbre crepusculare, și după două sau trei cotituri dintre cele mai neașteptate, iată că, după puțin, băgai de seamă că lumina devenea mai limpede, că bă-

căniile dispăruseră și că reapăruseră romanticile baruri cu foarte îngălatele lor prăvălioare ; simții apropierea unor adieri cunoscute, pe linia mobilă a orizontului se iviră tot mai multe magazine, apoi vitrine uriașe. Auzeam din nou, ici și colo, larmă omenească : și, încetul cu încetul, regăsind surîsul străzilor și al piețelor cunoscute, prinsei din nou curaj, iar după ce trecurăm de ultimele răspîntii, îmi dădui seama că ne-am întors aproape de inima acelui imens organism, ale cărui îndepărtate membre le vizitasem, în mare viteză, cu puțin înainte.

La punctul acesta, fără vreo anume poruncă emisă de sus, și nici datorită altor rațiuni vizibile, calul încremeni cu capul plecat, trăsura se opri, și noi toți, cu ea și din ea, rămaserăm pe loc.

Abia în clipa aceea puse capăt amicul meu contemplației, și, de la vîrfurile pătrate ale ghetelor, își înălță privirea către cei doi nasturi argintii care împodobeau partea posterioară a vizitiului. Tăceam cu toții. Apoi vizitiul se întoarse și se plecă solemn spre noi, întrebîndu-ne plin de nevinovăție :

— Cred că n-am înțeles bine : ce strad-ați spus ?

— Strada Belloveso.

— Acuma am înțeles : numai că la Milano nu există asemenea stradă.

Nemaipomenitul meu tovarăș se întoarse spre mine și-mi spuse :

— Știam că nu e.

— Și atunci, îndrăznii, de ce-o căutați ?

— Fiindcă nu e.

Toți, calul, birjarul, trăsura, personajul și cu mine rămaserăm muți și nemișcați ; numai prestigiosul mecanism al aparatului de taxat continuă să funcționeze și scoase, o dată cu zvîcnetul lui, un zgomot subțiratic. Îmi întorsei privirea de la el.

— De unde sînteți, domnule ?

Am întotdeauna, gata pregătite, diverse orașe natale, potrivit cu diferitele necesități ale vieții. Avui excelenta inspirație de-a răspunde :

— Din Roma.

— Știți, domnule, cine-au fost Romus și Remus ?

Revăzui în minte într-o clipă școala copilăriei mele și rostii :

— Romus și Remus, domnule, au fost întemeietorii Romei, capitala Italiei.

— Și ce-ați spune dumneavoastră, domnule, de un roman care n-ar ști să spună cine-au fost Romus și Remus ?

— Aș spune, domnule, că e surdo-mut.

— Surdo-mut : fiți binecuvîntat, acum și totdeauna, pentru asemenea cuvînt. Milanezii... — și arătă cu mîna întinsă spre spatele birjarului, coada calului, pavaj, casa din fața noastră, mulțimea trecătorilor — milanezii sînt toți niște surdo-muți. Nu știu cine-a fost Belloveso. Belloveso a fost Romus și Remus al orașului Milano. Galul Belloveso, domnule, care era nepotul unui rege de-al bituri-

gilor, a trecut Alpii, cu aproape șase sute de ani înainte de Cristos, și oprindu-se aici, întemeie Milano, capitala morală a Italiei. Și la Milano nimeni, nimeni, nimeni nu știe lucrul acesta. La Milano nu există o singură stradă, o piață, un bulevard, o străduță, un bastion, un monument, o fundătură, un portic, o cafenea, o școală, un bordel, care să fie închinat lui Belloveso. Să ne dăm jos, domnule. Trăsura o plătesc eu sau o plătiți dumneavoastră ?

— Plătiți-o dumneavoastră, i-am propus.

— Bine.

Plăti, și coborî, iar eu în urma lui ; în timp ce mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la el, văzui că dispăruse, dispăruse ca prin farmec, chiar sub ochii mei, fie că unduirea mulțimii îl ascunsese dintr-o dată, fie că, așa cum mi se păru mai probabil, evaporîndu-se în văzduh, se ridicase definitiv sau în mod provizoriu la cer.

3. STRADA BELLOVESO

El dispăruse ; dar eu, ajungînd din cîțiva pași acolo unde văzusem întotdeauna că e piața Domului, descoperii acum că nu mai văd Domul, nici frivolul postament de bronz al monumentului lui Vittorio Emanuele și nici, în jurul acestuia, hora aceea de tramvaie cu troleiele lor rigide îndreptate spre cer ; și nici nu se mai întindea, dincolo de ele, panorama porticelor de la miazănoapte și nici fundalul piezîș al Palatului Regal : toată în-

tinderea era ocupată numai de niște bordeie scunde, și se auzea pretutindeni zornăit de fiare, căci printre bordeie se învîrteau de colo-colo o seamă de războinici uriași și mustăcioși, rîzînd grosolan. Și-mi trebui cîtva timp și oarecare efort din partea fanteziei mele înainte de-a izbuti să retransform, dinaintea ochilor mei, primitiva tabără a galilor lui Belloveso în inima civilizată și limbută a capitalei morale.

Obsesia aceasta mă urmări mai multe zile. Sub chipul fiecărui contabil milanez vedeam strălucind cîte-un superb biturig, fiecare dactilografă mi se părea o preoteasă grăbindu-se să aprindă flacăra unui rug omenesc ; văzui chiar, în plin Corso, ivindu-se și înălțîndu-se deodată enorme fantoșe din nuiele, cît turnurile de înalte, cubagii umplîndu-le de oameni vii și dîndu-le foc în cinstea lui Hesus, sîngerosul zeu înarmat cu securi. Și dinăuntru, în înțepătorul miros al flăcării, un druid le vorbea milanezilor despre reîncarnarea sufletelor într-o altă formă muritoare. Văzui sub ochii mei chiar coloana lui San Babila, umflîndu-se și acoperindu-se cu o scoarță aspră, ramificîndu-se și transformîndu-se în stejar ; războinici care se ocupau cu vînătoarea numeau stejarul acela Teutates și-i aduceau jertfe de ciini arși de vii.

Nu reușeam să mă sustrag sugestiei aceleia bolnăvicioase. Deși îmi dădeam perfect seama de originea gîndului, îmi spuneam că trecătorul cel ce-

nușiu care mi se înfățișase la un moment dat pe platforma tramvaiului fusese o reîncarnare a Bătrînului Diavol care-și pusese niște enorme ghete cu botul pătrat ca să-și ascundă copitele. „Sau și mai simplu, îmi spusei, fusese spiritul lui Belloveso care nu-și găsește liniștea, acolo în lumea celor care au viață veșnică, gîndindu-se la nerecunoștința de neconceput a douăzeci și cinci de secole de posteritate."

Trebuia, pentru a-mi recăpăta libertatea, să împac spiritul lui Belloveso. Dar cum ?

Poate că într-o vreme, pe cînd eram cufundat în studiul clasicilor, m-aș fi gîndit să fac din Belloveso personajul unei furtunoase și pedante tragedii. Mai tîrziu, cînd schimbătoarea soartă mă atinsese cu hibridele pene ale jurnalismului — stranie himeră biformă ținînd și de artă și de viața practică — aș fi încercat să împac spiritul lui Belloveso și al meu printr-o serie de articole în care aș fi agitat ideea unui monument : toți sculptorii și vînătorii de Comitete ar fi fost de partea mea.

Acestea se petreceau însă în zilele în care, străfulgerat de înfățișarea unor noi vremuri, luasem hotărîrea să mă pun la unison cu acestea și să mă ocup de afaceri. Și iată că din obsesia mea germină ideea unei vaste și minunate afaceri.

Lui Belloveso nu-i putem oferi un monument inutil sau o tragedie caducă.

Numele lui Belloveso, primul animator al Orașului Activ, trebuie readus în memoria oamenilor botezîndu-se cu el o stradă din însuși orașul acesta. El în persoană, în acea zi și în acea fatală trăsură, mi-a sugerat asemenea lucru.

Dar care stradă ? El, fondatorul vechiului și grosolanului nucleu al orașului, trebuie să aibă strada cea mai modernă și mai desăvîrșită ; și cît mai deosebită de străzile acelea prost finisate : o stradă definitivă.

Trebuia construită anume. Și trebuia să fie cu atît mai mare și mai nouă față de cele existente, cu cît locuințele existente sînt mai mari, mai stabile și mai solemne față de bordeiele biturigilor de acum două mii cinci sute de ani. Ultimul cuvînt al artei moderne. Ceva nevăzut încă pe meleagurile noastre. O stradă mărginită în întregime, da, în întregime, de zgîrie-nori, de imenși zgîrie-nori, de zgîrie-nori din beton armat : strada Belloveso.

4. ÎN LINII FOARTE MARI

La lucru, creatorule, animatorule, organizatorule ; asta înseamnă speculație, în sensul cel mai adînc și mai bun al cuvîntului. La lucru deci, speculatorule.

Programul privind realizarea acestei idei era simplu : un proiect edilitar, un deviz estimativ în vederea constituirii unui capital, un plan pentru a lansa și populariza inițiativa.

Lansarea ar fi fost un lucru foarte uşor : era de ajuns înfiinţarea unei reviste de artă, dedicată în mod special modernizării arhitecturii. După care s-ar fi iniţiat numaidecît o viguroasă campanie, de natură estetică, privind casele cu mai multe etaje : fabricile de ciment şi de ascensoare vor acoperi din plin cheltuielile revistei.

Mişcarea generală începută, va fi expusă imediat, în înseşi paginile revistei, ideea străzii celei noi ; dar propunerea votivă a acesteia în memoria conducătorului gal (adevărat şi intim mobil al proiectului meu) va apare în ultima clipă, un rafinament de cultură adăugat ideii originare, un ornament aproape.

Lipsa de locuinţe, care constituia încă de pe atunci o problemă aproape insolubilă a vieţii urbane, ar fi favorizat într-un mod de necrezut proiectul meu.

Aşa că, după lansarea planului, ar fi venit numaidecît şi restul ; iar desenele şi devizele vor fi realizate de persoane competente.

Mai înainte însă de-a cere sfatul persoanelor competente şi de a-mi expune ideile faţă de oricine, aşternui şi eu pe hîrtie un plan în linii generale, atîta cît ar fi fost necesar ca să-mi impun ideea, atît de simplă, capitaliştilor, care, pentru a o realiza, ar fi trebuit să se constituiască într-o societate. Căci oamenii aceştia au nevoie de cifre. Aşa că vor exista şi cifre. Vor fi de ajuns şi nişte cifre aproximative, pentru moment, atîta cît e ne-

voie pentru a le dovedi că e vorba de o afacere. Fiecare clădire, calculai, va avea două sute douăzeci de metri înălțime și o suprafață de o sută cincizeci : strada va avea treizeci și șase de zgîrienori, cîte optsprezece de fiecare parte, întrucît numărul 9 și multiplii lui mi-au fost întotdeauna favorabili. Așadar, o stradă cu mici intervale între un bloc și altul, lungă de circa trei kilometri. Și cu desăvîrșire dreaptă. Treizeci și șase de blocuri, cu cîte cincizeci de etaje fiecare.

Să presupunem că fiecare bloc costă două sau trei milioane : o cheltuială globală de circa o sută de milioane ; aceasta constituie pasivul.

Și activul : treizeci și șase de blocuri, cu cîte cincizeci de etaje fiecare, însumează în total o mie și opt sute de etaje. Să socotim că fiecare etaj va cuprinde șase apartamente : în total zece mii și opt sute de apartamente. Dacă fiecare dintre acestea aduce, de exemplu, zece mii de lire anual, asta înseamnă o sută opt milioane cîștig anual : și pentru că în lucrările de felul acesta trebuie să fim prevăzători, în loc de o sută opt să spunem numai o sută de milioane venit anual. E ca și cum ai spune că în primul an, numai în primul an, douăsprezece repezi luni din această atît de trecătoare viață, va acoperi capitalul inițial. Și imediat după aceea, societatea, societatea mea, va avea un venit anual de o sută de milioane.

Una din cifrele acestea va fi, fără îndoială, inexactă, poate că voi fi greșit la vreo înmulțire, asta

n-are nici o importanță, totul se va corecta, se va mări, dacă e nevoie, numărul etajelor. Imperturbabila persoană competentă va furniza cifrele precise, eu eram pătruns cu totul de căldura construcției mele ideale. Pînă și spiritul lui Belloveso aveam impresia că începe, în fața acestor simple cifre, să se calmeze.

Să nu se uite că pentru a se face o sută de milioane e nevoie de zece persoane care să pună la bătaie cîte zece milioane fiecare, sau cinci persoane care să pună la bătaie cîte douăzeci : aici nu există nici o îndoială c-aș fi greșit cumva operația aritmetică. Și iată strada Belloveso.

Transpusei planul acesta într-un îngrijit memoriu. Nu mă putui opri să nu adaug și o anumită considerație care mi se ivise în minte chiar în clipa în care începusem să transcriu planul. Considerația următoare : cînd, cu douăzeci și cinci de secole în urmă, ca urmare a invaziei kymurilor în Aquitania regele biturig Ambigate îl trimise peste Alpi pe Belloveso (iar acesta își făcuse tabără acolo unde avea să se ridice orașul Milano), în același timp fratele lui (investit și acesta cu un nume la fel de îndrăzneț, Sigoveso) trecu Rinul și se stabili în Ercinia, o regiune din Germania. Ce au întemeiat taberele acestuia, nu știu ; mi se pare însă probabil că din acestea să se fi tras, ca și Milano din ale lui Belloveso, orașul german Baden, bine cunoscut de către romani. S-ar fi putut căuta în scrierile istoricilor o confirmare a

acestei supoziții ale mele, cu toate acestea însă eram sigur că într-o provincie germană trebuie să se fi ivit pe vremea aceea o cetate soră, sau cel puțin verișoară, cu Milano : că, așadar, o acțiune identică cu a mea de aici putea să se nască geamănă acolo, în onoarea lui Sigoveso : și poate că ambele acțiuni puteau genera în același timp din aceeași societate și același capital. În orice caz, lucrul acesta putea sta la baza unui îndrăzneț și util punct de vedere politic, sugerînd o alianță franco-italo-germanică mult mai solid fundamentată decît cea întrevăzută de Caillaux, și bogată în consecințe.

Terminînd elaborarea acestui complex memoriu artistico-istorico-financiaro-politic, îl înmînai unei dactilografe de încredere pentru a-l bate în douăsprezece exemplare : cheltuii cu copierea acestuia șaizeci de lire, sumă pe care-o trecui pe un caiet imaculat, drept primă cheltuială și, totodată, drept cel dintîi act efectiv al creației mele.

5. LOCUINȚA MEA

După ce-am recitit și corectat memoriul, am zăbovit puțin cu gîndul asupra cîtorva probleme domestice.

Hotărîi să-mi aleg, în centrul străzii, la numărul 18, propria-mi locuință. Era și drept. Aveam să-mi comand cărți de vizită, primele din viața mea, cu adresa : „Via Belloveso, 18, Milano". Și să locuiesc

la etajul elitelor, al cincizecilea. Voi avea un ascensor particular, care în treizeci de secunde, fără să se mai oprească la etajele intermediare, mă va duce direct sus, pe mine, familia mea și pe prietenii mei. Deoarece, ca și acuma, vor veni să mă vadă feluriți prieteni. Dacă vor veni însă după zece seara, nu vor mai putea, așa cum fac acuma, să mă strige din stradă ca să le arunc cheia de la intrare. Vom duce, așadar, o campanie în paginile revistei noastre pentru ca ușile de la intrare să fie prevăzute cu cîte-o sonerie pentru fiecare apartament și cu cîte un dispozitiv special pentru ca ușa respectivă să se poată deschide de sus, în mod automat, ca la Florența, care în privința asta, cel puțin, e mult mai civilizată decît Milano. Fiecare ușă de la intrare va avea, așadar, trei sute de butoane electrice, cîte o sută cincizeci de fiecare parte : din care se vor putea alcătui ultramoderne motive decorative. Dar ce mană cerească pentru acei noctambuli iubitori ai nevinovatului și amuzantului joc de-a suna la sonerii străine și de-a lua-o apoi, copilărește, la fugă !

6. CREPUSCUL

Iată trei zile de cînd exemplarele sublimului meu plan ardeau de dorința de-a fi trimise la destinație. Eu eram mai puțin nerăbdător. Opera era mult prea mare ca să fiu nevoit să fac economie de cîteva zile sau de cîteva ore și să mă grăbesc

a îndeplini acel neînsemnat act : constituirea societății ; dimpotrivă, îmi plăcea să-mi mai păstrez puțin întreprinderea în lumea pură a lucrurilor gîndite și nerealizate încă. Să se adauge și faptul că, pentru moment, nu știam bine cui i-aș fi putut încredința sau expedia acele planuri. Dar asta n-are cine știe ce importanță : la Milano, toată lumea spune, e de ajuns să umbli pe străzi, ca să vezi cum răsare aurul din toate părțile. Alții spun : „e deajuns să bați cu piciorul în pămînt". Gîndiți-vă atunci cît aur ar agonisi cel care ar umbla pe străzi și la fiecare pas ar bate tare cu piciorul în pămînt. Să n-o luăm însă razna după nălucirile imaginilor și ale imaginației, cum era, într-o vreme, deplorabilul nostru obicei. Acuma timpurile s-au înnoit, chiar și pentru mine. Și tot gîndindu-mă așa, ajunsei la limita aceea nedefinită unde orașul cu treisprezece porți stă gata să se piardă în cuprinsul cîmpiei.

Mă îndreptam spre casă. Iarba era prăfuită și părea cenușie, deoarece Milano e un oraș sever.

Deodată, auzii un zgomot plăcut și neașteptat : simții, alături de mine, prezența Demonului, și-mi dădui chiar și atunci seama că de cîteva zile nu-l mai auzisem și că pînă-n clipa aceea acționasem de unul singur.

— Demone, îi spusei, m-ai părăsit poate ? nu știi, așadar, că pun la cale o operă nouă, simplă și măreață ?

— Ştiu.

— Poate c-am imaginat-o fără ajutorul tău, dar pentru asta nu trebuie s-o priveşti cu dispreţ: dimpotrivă, de-acum încolo o vei urmări cu dragoste, aşa cum ai urmărit întotdeauna toate acţiunile vieţii mele, chiar şi atunci cînd procedam altfel de cum mă îndemnai tu.

— Mergi înainte, murmură, dacă asta-ţi face plăcere.

Indiferenţa lui mă indispuse. Nu-i mai adresai nici un cuvînt, dar îl simţeam lîngă mine, urmîndu-mă şi supraveghindu-mă. Mi se păru bănuitor, şi-atunci devenii şi eu bănuitor faţă de bănuiala lui, şi faţă de el însuşi, faţă de Demonul meu, sau geniu personal. Mă chinuiam să-l uit, dar adîncul spiritului meu era tulburat de-o indispoziţie inexplicabilă.

Mă aşezai pe malul unui canal puţin atrăgător la înfăţişare, dar de-o durabilă şi solidă faimă: canalul Naviglio della Martesana, umanistică speculaţie a condotierului Francesco Sforza. Ici şi colo, cîte-o clădire plină de ciudăţenie, care-şi dă aer de vilă, cîţiva neînsemnaţi rechini, stîngaci şi plini de afectare. Cîmpia se pierdea într-un cenuşiu fără margini, punctată de-o mulţime de stîlpi rigizi de fier şi de cîţiva arbori scunzi şi uscaţi, fără nici o frunză, fără nici un ram. „Aici, strigai în gîndul meu, acesta e locul!"

Şi atît de puternic şi de nemaipomenit fu strigătul meu interior, că acele puţine vile preten-

țioase, înspăimîntate fără veste, se smulseră rînd pe rînd de la locul lor și, luîndu-și cu ele turnulețele trandafirii și gărduleţele de fier forjat, o luară la goană și se făcură nevăzute ; și o dată cu acestea, stîlpii de fier și arborii de lemn se mistuiră și ei ; apoi, din solul acela cenușiu începură să se ivească fișii de-o albime tulbure și rece, care, chiar sub ochii mei și cu o nemaipomenită repeziciune, împietreau aliniindu-se într-o dublă și paralelă fugă, schițînd pentru o clipă șerpuitorul ritm al unui dans ; apoi se opreau, imobile și foarte înalte, dar pline de elasticitate, și mă priveau toate cu pupilele negre și dreptunghiulare ale unui număr infinit de ferestre simetrice : optsprezece și iarăși optsprezece măreţe edificii, pe două rînduri, care se duceau să se întîlnească și să se piardă în direcția îndepărtatelor și nevăzutelor frumuseți ale regiunilor lacustre ; optsprezece și iarăși optsprezece zgîrie-nori din beton armat ; propria-mi creație : strada Belloveso.

— Iată, strigai plin de generozitate spre Demon, iată opera noastră.

— Eu n-am nici un amestec, răspunse.

Mă răsucii brusc spre el, uitînd cu totul că e invizibil.

— Uită-te însă, reluai. Asta e ceea ce se cheamă frumusețea modernă. Opera noastră : strada Belloveso.

Și mă întorsei s-o mai contemplu o dată. Acum, la cele patruzeci de mii de ferestre se iviseră mai

mult de patruzeci de mii de capete vii, de toate vîrstele şi sexele : nu barbarii aceia biturigi pe care-i salutasem, printre bordeiele lor, în acea primă şi memorabilă dimineaţă, ci patruzeci de mii de bărbaţi foarte moderni, de femei şi copii, care invocau cu toţii viitorul noii inimi active a Italei.

De îndată ce zgomotul se stinse, iar cele patruzeci de mii de capete se retraseră, peste întreaga cîmpie se lăsă din nou o linişte cenuşie, care mă împresură din toate părţile şi începu să mi se strecoare în suflet. Ceaţa, murdară, porni apoi să asedieze şi să asalteze frumoasele clădiri de cîte cincizeci de etaje. Le văzui clătinîndu-se toate în faţa ochilor mei plini de lacrimi. Apoi se produse un miracol : etajele părură să se desprindă din propriile lor edificii, şi fiecare etaj, ca şi cum ar fi fost de sine stătător, începu să se aşeze, ici şi colo, în aer, orizontal, coborînd pe pămînt în largi volute, împrăştiindu-se şi ocupînd întreaga suprafaţă a cîmpiei ; dar dincolo de ele se întindea o nouă cîmpie, la infinit, cenuşie şi lină, punctată de-un număr nesfîrşit de stîlpi de fier şi de arbori. Apoi pămîntul înghiţi chiar şi risipa aceea de etaje şi revăzui întorcîndu-se îngîmfatele vilişoare şi rîzînd infatuate din turnuleţele lor trandafirii în mijlocul negurii cenuşii care împresoară Milano, oraşul plin de gravitate.

Mă ridicai pătruns de frig şi amorţit. Îmi revenii complet, întinzîndu-mi braţele şi bătînd cu picioa-

rele în pămînt; dar în mișcarea aceasta sui din adîncuri și țîșni din beregată și răsună un vast, sferic, fundamental căscat: un căscat pe care nu-mi aduc aminte să-l mai fi slobozit vreodată în viața mea; și acestuia îi răspunseră larg toate ecourile cîmpiei și ale îndepărtatei și nevăzutei regiuni lacustre, pînă la cele dintîi creste ale Alpilor.

Și iată că glasul vesel al Demonului îmi strigă:

— Așa-mi place. Sîntem din nou prieteni? Căscatul ăsta e cel mai minunat gînd pe care l-ai avut în ultima vreme.

— Așa crezi? răspunsei. Bine: să facem pace.

Și-n timp ce ne apropiam de primele străzi ale orașului, Demonul mă mai întrebă o dată, pe un ton maliții, dar plin de bune intenții:

— Și Belloveso?

— Mă gîndeam tocmai, răspunsei, c-ar fi prea puțin național, iar astăzi și prea puțin politic, să atribui cu atîta solemnitate capitalei morale a Italiei o origine galică.

CAPITOLUL AL CINCILEA

ULTIMUL VAMPIR

1. ALTARUL

În fața mea se înalță forma îndrăzneață a unui altar ce scînteiază de mulțimea culorilor ; ceva mai scundă, de jur împrejurul lui se întinde o masă pentru sacrificii din marmură cu vine violacee și cu un brîu lat de arabescuri aurite ; sus, de cele două laturi ale altarului, patru lumînări marmoreene care au, în loc de flacără, cîte-un foarte puternic bec electric. Ba, uneori, altarul acesta îmi evocă, mie, care-l contemplu, vaga amintire a unei orgi, numai că tuburile sînt scurte și divers colorate, ca penele păsărilor de la tropice ; strălucirea acestor culori se intensifică răsfrîntă de suprafața oglinzii care îmbracă întreaga parte din fund a altarului.

Între altar și masa de sacrificiu, *inter aras et altaria*, cum spune Pliniu cel Tînăr, chiar în fața mesei de sacrificiu și spre mine care privesc, oficiază, trecînd și retrecînd în mod bizar cu ofrandele votive, agili sacerdoți înveșmîntați în negru

și cu vaste fulgerări alburii în jurul gîtului și pe piept.

Și-n timp ce contemplam astfel altarul, masa de sacrificiu, orga și ceremonia însăși, mă sprijineam cu spatele de un perete de cleștar. Buzele mele sorb o băutură necromantică, a cărei nemaiîntîlnită savoare nu-i dezvăluie misterul originii — vegetal sau animal.

Cu mine se află și Graziano, iar cu Graziano încă cineva, al cărui nume n-am reușit să-l înțeleg. Graziano stă și el rezemat de peretele de cleștar. Dacă mă întorc, în spatele nostru, dincolo de peretele acesta, zăresc oameni ale căror mișcări și gesturi le văd, dar ale căror glasuri nu le aud : oameni care-și văd de treburile lor, sau care stau nemișcați, sau, după cît se pare, așteptînd cu neastîmpăr alți oameni.

Graziano nu se uită la altar. Borul pălăriei îi acoperă ochii. Locul îi e familiar. Vine aici în fiecare zi, după încheierea celor mai importante afaceri, ca să se odihnească și să pună la cale altele. Această primă încăpere a cafenelei Campari din Milano, oraș cu viață activă, e locul clasic pentru întîlnirile de afaceri.

Într-adevăr, Graziano spune :

— Ar fi o mică afacere : la Caprino Bergamasco am cîteva vagoane de lemne. Le dau cu unsprezece quintalul.

— Nu mă pot ocupa, răspund. Ca să fiu sincer, lemnul nu e genul meu.

— În afaceri, rostește el pe un ton mustrător, nu există genuri.

— Ca în literatură ?

Se uită la mine, dar nu-mi răspunde. Între timp, al treilea întreabă :

— Cîte vagoane ?

Pe acest al treilea mi l-a prezentat cu puțin înainte Graziano. Are o figură mulțumită, ochii roșii, paltonul desfăcut, iar vesta încheiată anapoda : cu alte cuvinte, primul nasture în butoniera a doua, și așa mai departe, în așa fel că jos, în dreapta, se vede o bucată de vestă cu butonul, iar sus, în stînga, iese o bucată de vestă cu butonieră.

— Șase vagoane, răspunde Graziano. După care urmează cîteva indicații tehnice.

În timpul acesta, fui absorbit de intrarea a două tinere fete, trase la față și împopoțonate. Se așezară la o masă vecină cu a noastră, apoi începură să citească pline de interes o scrisoare cu marginile îndoliate.

Al treilea rosti :

— Mă duc să dau un telefon. Te găsesc tot aici ?

— Da, răspunse Graziano ; pînă la și jumătate nu mă mișc de-aici.

Cafeneaua se umplea din ce în ce, iar în jurul mesei de sacrificiu, acel du-te-vino al sacerdoților în frac și plastron alb se intensificase ; alergau în toate direcțiile și-și strigau comenzile ca niște centurioni pe cîmpul de bătălie.

Graziano e un om care-a cunoscut faima, dacă nu chiar gloria. Cu zece ani în urmă, a ieşit învingător într-un concurs ciclist. Apoi a început să se îngraşe, cînd viaţa lui s-a îndreptat spre un cu totul alt scop. Ajunul războiului l-a găsit făcînd negoţ cu accesorii de automobile. Războiul l-a făcut furier într-un birou al aviaţiei militare la Roma, unde i-a dezvăluit calea ce duce spre bogăţie. Armistiţiul l-a adus din nou la Milano, în automobilul său personal. Cu toate acestea, a rămas modest : nu şi-a luat nici nevastă bogată şi nici amante costisitoare, nu şi-a schimbat nici măcar croitorul şi nici n-a început să cumpere romane cu coperţile ilustrate : lucruri care-l deosebesc de alţi îmbogăţiţi contemporani.

După plecarea celui de-al treilea personaj, am văzut, într-un răstimp foarte scurt, alte trei persoane apropiindu-se rînd pe rînd de Graziano, schimbînd cu el cîteva cuvinte misterioase, şi-apoi îndepărtîndu-se. După fiecare din episoadele acestea, îmi surîdea plin de bunătate. Rosti apoi o sentinţă demnă de Înţelepţii Eladei :

— Numai munca-ţi poate dărui adevărata mulţumire.

Cele două fete terminaseră de citit scrisoarea, dar nu deveniseră nici mai frumoase şi nici mai puţin melancolice. Acum discută, pline de modestie, cu chelnerul. Eu, stimulat poate de sentenţa morală a tovarăşului meu, mă ridic şi spun :

— Am să mă gîndesc la cele ce mi-ai spus : șase vagoane. Te găsesc aici în seara asta ?

— Da ; în fiecare seară după nouă și jumătate pînă la închidere.

— La revedere.

În timp ce pornesc spre ieșire, intră tocmai cel de-al treilea tovarăș, cu vesta lui încheiată anapoda ; se așază pe locul meu, spunîndu-i lui Graziano :

— Uite, aici...

2. UNUL, VASILISCUL ȘI CHELNERUL GIOVANNI

— Ceea ce se cheamă o afacere e mecanismul cel mai simplu al aparatului social. Și constă, în general, în ceea ce urmează : să cumperi la un preț și să revinzi numaidecît la un preț mai ridicat. Învățătura supremă a lui Ermete Leisterio.

„Ceea ce se cheamă o afacere trebuie delimitată în mod precis de Muncă. Munca corespunde unei posibilități limitate, o afacere e nelimitată, ca Timpul și Spațiul, categorii ale spiritului universal. Dacă un volum de muncă cere un anumit interval de timp și-o anumită cantitate de energie, un volum dublu de muncă va cere un timp dublu și o dublă energie. Dimpotrivă, același interval de timp și aceleași acțiuni necesare încheierii unei afaceri egale cu zece pot avea drept rezultat încheierea uneia egale cu o sută, sau cu o mie : cîmpul de acțiune al unui om de afaceri e, de aceea, nelimitat.

De unde decurge, ca un prim și foarte firesc efect, faptul că un om care se ocupă cu afacerile se îmbogățește cu mult mai repede decît indiferent ce om care muncește cu brațele sau cu mintea, ceea ce provoacă deseori revolta celui care nu știe să pătrundă pînă-n miezul lucrurilor. Cel de-al doilea efect care decurge din aceasta este că ceea ce se cheamă o afacere, cu alte cuvinte, cumpărarea și revînzarea perpetuă, este acea acțiune umană care se bucură de cel mai mare credit : așa spunem, de pildă, că America e cea mai mare națiune (cu toate că duce lipsă de poeți, filozofi și alți oameni de spirit) fiindcă e națiunea care face cele mai multe și mai mari afaceri : așa cum în mod asemănător se afirmă că Milano e capitala morală a Italiei, deoarece e orașul în care se cumpără și se revinde în cel mai scurt timp.

Iată pricina pentru care m-am dedat afacerilor."

Așa-mi spuneam și-mi repetam în gînd principiile generale care-mi hotărîseră poziția teoretică și practică : în care timp ieșii din Galerie și pornii spre piața Scala, unde o străveche simpatie mă îndemnă să zăbovesc o clipă pentru a contempla mantia de pe umerii lui Leonardo, cel ce-a iubit atît de mult toate artele și toate științele. Apoi, continuîndu-mi drumul, începui să cuget în mod special asupra afacerii care-mi căzuse în mînă.

Activitatea mea se contura în felul următor :

1. — Să-mi însușesc cît mai repede cu putință un minimum de cunoștințe în legătură cu lemnul și cu prețurile respective.

2. — Să mă duc apoi la Caprino Bergamasco pentru a vedea și evalua cele șase vagoane ale lui Graziano.

3. — Să găsesc un cumpărător.

4. — Să mă întorc la Caprino Bergamasco pentru a expedia cheresteaua cumpărătorului.

5. — Să scot o sumă cît se poate mai mare din asta și să-i plătesc lui Graziano cea mai mică sumă cu putință.

Eșalonîndu-mi astfel, în gînd, fazele progresive ale sarcinii mele, mă trezii în fața cafenelei „Cova", tradiționalul loc de oprire a tuturor gînditorilor și a oamenilor de acțiune din orașul activ.

Unde mă oprii și eu, nesigur încă de imediata direcție în care trebuia s-o iau ; puțin mai la o parte, totuși, deoarece știam bine că la o asemenea oră locurile cele mai bune de pe renumitul trotuar se cuvin, după obiceiul pămîntului, unui restrîns număr de muritori, care contemplă de-acolo, cu ochi semizeiești, viața cea trecătoare.

Și cum stăteam eu așa, veni spre mine un individ oarecare și-mi puse pe umăr o mînă plină de bunăvoință.

Care era numele, înfățișarea exterioară și calitățile intime ale acestui individ oarecare nu prezintă nici un fel de importanță pentru povestirea de față.

Spuse :

—Ferice de tine că poți sta, ca un filfison ce ești, în față la „Cova", aruncînd ocheade trecătoarelor.

Profund jignit, începui să mă apăr :

— Te înșeli, amice. Mă aflu aici numai de cîteva clipe, și doar în trecere, iar gîndul meu e numai la afaceri. Poate că Fortuna însăși mi te-a scos în cale. Să intrăm : eu am să-ți ofer un vermut cu sifon, iar tu ai să-mi dai în schimb o informație.

Apoi, de îndată ce ne înmuiarăm buzele în amestecul acela picant, intrai numaidecît în miezul problemei :

— Spune-mi, îl întrebai, tu care ești tată de familie : cît plătești pentru un chintal de lemne ?

Tovarășul meu îngălbeni, apoi se uită la mine cu privirea aceea cu care-l cerceta Beatrice pe Dante Alighieri în clipa cînd acesta o întreba despre cauza lipsei de greutate a propriului său corp de îndată ce-a ajuns în primul cer : adică — pentru cei care nu-și amintesc prea bine *Paradisul* — se uită la mine așa cum te uiți la un nebun. Și-mi luă pulsul.

— Bate regulat, spuse, liniștindu-se. Nu cumva te-ai dedat, ca și Xenofon după războaiele din vremea lui, economiei domestice ? Numai că timpurile noastre nu-s favorabile studiilor de felul acesta.

— N-o lua razna, l-am întrerupt, și răspunde-mi la întrebare.

— Nu-ți pot răspunde. Nu cumpăr lemne. Acasă la mine e calorifer. Nu mai funcționează de trei ani, dar există ; de asta nu folosesc lemne.

Luai, sînt sigur, înfățișarea unui om aflat în pragul deznădejdii, fiindcă prietenul căută numaidecît să-mi vină în ajutor :

— Așteaptă, propuse ; hai să-l întrebăm pe Carletto.

Carletto era un individ care trecea tocmai prin fața noastră, dar eu nu-l cunoșteam.

Tovarășul meu îl opri :

— Spune-mi, Carletto, cît plătești tu chintalul de lemne ?

Carletto se uită la noi cu niște ochi cu care trebuie să se uite, în zilele cele mai nefaste, puii de vasilisc. Vasiliscul acesta biped, care avea înfățișarea unui om și răspundea la numele de Carletto, era înfășurat într-o haină botticelliană strînsă în talie cu un cordon, iar cordonul se încheia în față cu o cataramă uriașă. După ce se răsuci în falduri hainei, șuieră :

— Lemne ! Lemne ! Le plătesc atîta cît mi se cere, atîta le plătesc. Crezi că mai înțelege cineva ceva ?

Intuii numaidecît în Carletto tipul clasic al omului care tună și fulgeră împotriva timpului în care trăiește.

Invitatul meu se întoarse, deznădăjduit, spre mine :

— Vezi ? începu să se tînguie, azi n-avem nici un pic de noroc.

Dar mă lăsă numaidecît, fiindcă chiar în clipa aceea trecea un chelner, iar el, în zelul lui, îl opri.

— Spune-mi, Giovanni, cum ai face dac-ai vrea să ştii cît costă astăzi un chintal de lemne ?

Chelnerul Giovanni, auzind asemenea întrebare, deveni numaidecît ţeapăn, cu tot trupul lui flexibil : cumpăni o clipă pe palma stîngă tava încărcată cu pahare, farfurioare şi sticle multicolore, strînse şi scuturâ cu energie şervetul pe care-l mînuia cu dreapta, scrută fix infinitul din faţa lui, şi :

— Singurul lucru pe care l-aş avea de făcut, rosti, ar fi să mă duc şi să întreb la un depozit de lemne.

După ce aruncă aceste cuvinte, chelnerul Giovanni porni glonţ.

Invitatul meu se întoarse spre mine cu umilinţă :

— Îmi pare rău, suspină, dar mi-am dat toată osteneala. Vermutul mi-l plăteşti totuşi ?

3. NEPREVĂZUTUL

În după-amiaza aceleaşi zile, după un prînz îmbelşugat şi cîteva ceasuri de excelentă odihnă, care-mi refăcură forţele pierdute în ostenitoarele străduinţe ale dimineţii, ieşii din casă şi pornii cu hotărîre spre o stradă unde ştiam că există un depozit de lemne.

Mărturisesc că-mi bătea inima de emoție în timp ce mă îndreptam spre locul acela, cu totul nou pentru mine. Emoția pe care-o provoacă noutatea e cunoscută de toată lumea. Oricine o poate încerca intrînd pentru prima dată într-o cafenea, într-un salon, bibliotecă, bar automat, într-un tribunal, în orice loc public sau privat. Emoție alcătuită mai cu seamă din sfială. Am credința că, dacă aș fi dus la închisoare, tulburarea cauzată de asemenea fapt, care e, în mod obișnuit, un lucru supărător prin însăși esența lui, ar deveni, în ceea ce mă privește, de-a dreptul insuportabilă la gîndul că lipsa mea de experiență s-ar putea traduce prin gesturi pline de stîngăcie care-ar dezvălui-o în mod ridicol celor prezenți. Așa se întîmplă și în ziua aceea, deoarece, trebuie să mărturisesc, nu mai fusesem niciodată într-un depozit de lemne. Și de aceea, apropiindu-mă, îmi încetineam pașii.

Dar, ajungînd pe neașteptate în fața lui, locul mă surprinse în mod plăcut. Nu existau nici vitrine, nici obloane, nici ușă care să-l închidă, așa că puteam zări întreg interiorul încă de pe trotuar.

Era o încăpere imensă : pe trei părți, pereții erau acoperiți pînă-n tavan de dulapuri, ca într-o bibliotecă, dar în locul cotoarelor de cărți se afla o adevărată expoziție de secțiuni de trunchiuri de copac. Iar fiecare dintre discurile acestea era ornată de o seamă de cercuri concentrice în frumoase tonalități calde și, puse așa una deasupra celeilalte într-un

număr nesfîrşit de mare, alcătuiau o splendidă panoramă, impresia generală fiind de fragilitate şi de seacă soliditate. Tavanul, scund, nu era decît o brună şi nebuloasă fantasmagorie de mici bucăţele de lemn. Într-un colţ, pe podea, fremăta un maldăr de crengi, care fuseseră tăiate cu frunze cu tot. În peretele din fund se afla o uşiţă, înconjurată şi copleşită parcă de dulapurile din jur, iar dincolo de uşă se întindea o regiune foarte neagră şi opacă, domeniul prafului de cărbune.

Locul îmi plăcu. Îmi părea bine că-l văzusem. Începeam să mă iniţiez în problema lemnelor de foc ; mi-adusei aminte de reproşul pe care i-l făcuse Antoine Furetière, cîrcotaşul abate de Chalivoy, lui La Fontaine, acuzîndu-l că nu ştie care-i diferenţa dintre lemnul necojit şi lemnul „marmenteau". Mă descotorosii însă numaidecît de amintirea aceasta, socotind-o inoportună şi inadecvată.

M-am referit, în sumara mea descriere, numai la trei pereţi. Al patrulea prezenta o surprinzătoare particularitate, cu alte cuvinte, era alcătuit numai din scînduri în care se deschidea un ghişeu, ca la bănci, sau, pentru cei care n-au pus niciodată piciorul într-o bancă, ca la agenţiile de teatru sau casele de bilete pentru tren. Ce era dincolo de ferestruica ghişeului nu ştiu, doar că în faţă se îngrămădeau trei sau patru muşterii şi strigau în gura mare.

Eu mă aventurasem între timp, plin de curaj, pînă aproape de ghişeu, cînd unul dintre beligeranţi, un domn grăsuţ şi scund, cu urdori la ochi, ieşi din grup şi porni spre ieşire. Se apropie în felul acesta de mine şi, văzîndu-mă stînd aşa, nemişcat şi pe deplin liniştit, crezu, bineînţeles, că n-am nici un fel de treabă. Se îndreptă, aşadar, spre mine cu naturaleţea care-i împinge pe oamenii simpli spre semenii lor şi-mi puse o întrebare : o întrebare neaşteptată ; o întrebarea paradoxală, întrebare care mă uimi în asemenea măsură, că rămăsei cîtva timp ţintuit locului.

Întrebarea pe care urdurosul şi sociabilul muşteriu mi-o adresă, mie, nevinovatul, suna astfel :

— Iertaţi-mă, domnule, cît plătiţi dumneavoastră chintalul de lemne ?

4. COLOCVIU

Uimirii îi urmă groaza, fiindcă trebuia să răspund.

Omul însă, încolţit de groază, în faţa unei probleme pe care trebuie neapărat s-o rezolve, recurge la soluţiile cele mai simple : şi nu numai omul, fiindcă vedem că păsărelele de pe ram, înfricoşate de apariţia cobrei, se aruncă jos între fălcile acesteia, în loc să-şi ia zborul, cum le-ar fi venit aşa de uşor. Nici prin gînd nu-mi trecu să-i spun că nu ştiu. Cuprins de teamă, începui să tergiversez : şi cu cît tergiversam mai mult,

cu atît îmi dădeam seama că am obligația morală de a-i da un răspuns precis. O dată ajuns la punctul acesta, memoria oferi deodată ochilor mei, ca într-o oglindă, imaginea lui Graziano înaintea altarului băuturilor multicolore și făcu să răsune în urechile mele, ca dintr-un fonograf, vocea lui atunci cînd rostise : „le dau cu unsprezece chintalul" : număr care se izolă pur și simplu în mine, mă luă în stăpînire și deveni motorul hotărîrii și al actului meu sensibil ; acela de-a pronunța un singur cuvînt, care păru un răspuns :

— Unsprezece.

Chipul Interlocutorului meu se concentră și se împurpură. Și asemeni ecoului multiplicat de anumite văgăuni, gura larg deschisă a acelui chip îmi retrimise de trei ori propriu-mi cuvînt :

— Unsprezece ! Unsprezece ! Unsprezece !

Iar glasul acesta — invers decît al ecoului — devenea tot mai năvalnic. Răspunsei din nou, dar pe un ton stins și aproape respectuos, murmurînd :

— Unsprezece.

El mă imploră :

— Vă rog, domnule : să luăm o trăsură, pe cheltuiala mea, și duceți-mă acolo unde-ați cumpărat lemnele cu unsprezece.

— Ah, nu ! începui să strig.

Strigăt care-mi țîșnise din adînsul sufletului, deoarece-mi amintisem de smintita urmare a plimbării mele, în trăsură, cu un necunoscut, așa cum

se povestește în capitolul intitulat „Pentru Belloveso".

Celălalt se înălță, țeapăn.

— De ce ?

N-am socotit oportun să-i relatez povestea lui Belloveso și-am răspuns :

— Am făcut un legământ.

— O juruință ?

— Da, Preasfintei Fecioare : juruința de-a nu mai merge în nici o trăsură, publică sau particulară, cu poclit sau fără, cu unul sau mai mulți cai, pînă nu mi se îndeplinește o anumită dorință.

— Vă respect juruința. Să mergem atunci cu tramvaiul.

— Cu tramvaiul ?... Nu-i cu putință.

— De ce ?

— Vedeți : e ora șaisprezece și patruzeci și nouă. Am informații precise că la ora șaptesprezece va izbucni greva tramvaiștilor.

— Și dac-am merge pe jos ?

— E prea departe, iar picioarele mi-s pur și simplu anchilozate din pricina reumatismelor pe care le-am contractat în mlaștinile din Tanganika la o vînătoare de pelicani.

— Dumnezeule, dați-mi atunci adresa, să mă duc singur.

— Inutil : negustorul nu mai are nici o surcică.

— De unde știți ?

— I-am cumpărat eu toate lemnele săptămîna trecută.

— Și erau multe ?

— O sută de chintale.

— Oh, vă rog din inimă : cedați-mi cîteva chintale.

— Le-am consumat toate.

— Într-o săptămînă ?

— Da. Fac unele experiențe, ca Bernard de Palissy. Și întocmai ca și lui, în acea zi faimoasă despre care se povestește în comentariile anglicane, așa mi s-a întîmplat alaltăieri și mie : am terminat de ars o sută de chintale, laolaltă cu masa de scris, fotoliile, podeaua, ușile, portretele de familie, calul-leagăn al băiatului meu, și pianul cu coadă al soției.

Atunci Interlocutorul mă întrebă cu un aer îmbibat oarecum de cele mai înveninate intenții :

— Nu sînteți din Milano, domnule ?

— Mă așteptam la o altă întrebare, îi reproșai.

— Care ?

— Trebuia să mă întrebați dacă, după sacrificiul unor combustibile atît de variate, experiența mi-a reușit, așa cum i-a reușit lui Palissy cînd a inventat smaltul pentru ceramică.

— Spuneam că nu sînteți din Milano, fiindcă altminteri ați ști, scumpul meu domn, că nu e bine să glumești cu milanezii ; și fiți mulțumit c-ați dat peste unul cumsecade.

Și spunînd acestea, se uită la mine cu dispreț și mă părăsi. Se îndreptă cu pași oblici pînă ajunse lîngă șinele tramvaiului, pîndind unul care venea în goană dinspre capătul străzii. Cînd tramvaiul ajunse lîngă el, omul se năpusti cu capul în jos, ca un taur, spre el, apucă de nădejde bara de alamă, puse un picior pe scară, apoi se avîntă pe platformă, răsucindu-se cu tot corpul ; și-n timp ce tramvaiul își continua fulgerătoarea-i cursă, avu încă puterea să-mi facă un gest indecent cu antebrațul, pînă ce obscena lui figură se pierdu în învolburatele depărtări și dispăru.

5. CONVINGERI

Eram aproape convins că înainte de a pătrunde taina prețurilor, e mai bine să dau o raită pe la Caprino Bergamasco.

Îi voi cere diseară lui Graziano amănuntele necesare. Iar acum, în picioare în fața unei agenții de voiaj, făcînd suma feluritelor informații căpătate cu puțin înainte pe la ghișee, și cu ajutorul unui mers al trenurilor și a unei hărți a Lombardiei, reușisem să aflu că, pentru a mă duce la Caprino Bergamasco — unde trebuia să rămîn doar cîteva ore — și a mă întoarce înapoi, aveam nevoie de trei zile. Păcat că vagoanele lui Graziano nu se aflau la Napoli. Mi-ar fi trebuit tot atîta timp și m-aș fi amuzat mai mult.

Între timp, aproape mă și convinsesem că, înainte de-a face călătoria la Caprino, e mai bine să lămuresc pe deplin problema prețurilor.

Acum e tîrziu. Pe mîine. În seara asta am să-l caut pe Graziano pentru a pune lucrurile la punct.

6. VAMPIRISMUL

În plină lumină electrică, altarul pare încremenit. A luat o înfățișare ostilă. Frumoasele culori irizate ale dimineții au căpătat un aer nesănătos.

Graziano se uită la mine năucit. Deoarece îl anunțasem :

— Mîine pot pleca la Caprino Bergamasco.

Chipul lui continuă să-și păstreze aceeași expresie, așa că mi se pare foarte potrivit să repet :

— Mă duc mîine, căci e sîmbătă, și luni seara sînt înapoi. Și ia aminte că duminică eram invitat la masă, iar mîine e un concert excepțional la Conservator și țineam să-l ascult, dar afacerile înainte de toate : am trimis o scrisoare de scuze prietenilor care mă invitaseră, iar biletul pentru concert l-am făcut cadou, fiindcă mi-l cumpărasem mai de mult.

— Și, iartă-mă că te întreb, ce ai de făcut la Caprino Bergamasco de trebuie să pleci mîine acolo ?

— Mă duc pentru afacerea aceea a ta, cele șase vagoane de lemne.

— Ai venit prea tîrziu, le-am vîndut.

— Ah !

— Știi cine-a luat afacerea pe mînă ? Cosi, acela de dimineață, ți-aduci aminte de el ?

— Acela cu vesta încheiată anapoda ?

— Acela. Ți-aduci aminte că s-a dus să telefoneze ? Pentru asta se dusese. S-a întors, l-ai văzut doar, și afacerea s-a făcut. Dar ăsta-i un fleac, nu merită să-ți pierzi vremea cu așa ceva. Așteaptă o ocazie mai bună.

— Ai dreptate.

Avea dreptate. În tăcerea care urmă, mă gîndii la vampiri : la *Phillostoma spectrum* a naturaliștilor, și la fabulosul lor consîngean din legendele slave și maure. Văzusem într-un ziar o violentă campanie împotriva mijlocitorilor, a căror nefastă intervenție e una din principalele cauze a lipsurilor de după război ; și erau asemuiți cu vampirii. Vampirul iese noaptea din morminte și pornește prin lume ca să sugă sîngele celor ce dorm. Cu asemenea imagine în mine, cum să mă dedau așa-numitelor afaceri ? Nu. Nu. În afară de cazul, după cum mă sfătuiește Graziano, că sînt de mare anvergură. Trebuie să reușesc în lucruri mari, fie că e vorba de ceva bun, fie că e vorba de ceva rău. Să cumpăr și-apoi să vînd, dintr-o lovitură, nu șase vagoane de lemne, dar, ce știu eu ? toată producția unei țări, sau o armată întreagă : să iau în antrepriză un război sau o revoluție ; să cumpăr și-apoi să vînd un imperiu, o religie. Să eclipsez astfel, printr-o acțiune nemaipomenită, în

pragul acestei noi ere, tot vampirismul de cafenea — mărunt și caduc. Să devin semizeul Vampirismului. Vampirismul ar fi căpătat dimensiuni eroice, și-apoi ar fi murit o dată cu mine.

Pînă și Apolo, povestește Heine, s-a preschimbat în vampir, după ce a fost decapitat de creștini în secolul al treilea.

Graziano e pe jumătate adormit. Becurile din sală încep, ici-colo, să se stingă și-apoi să se reaprindă, semnalul postbelic al închiderii. Dincolo de vitrinele de cristal, obloanele încep să se lase cu un zgomot asurzitor. Cîte-un client protestează îmbufnat, ca unii copii la ora cînd trebuie să se ducă la culcare. Chelnerii însă golesc mesele, becurile își reîncep jocul cu mai multă nervozitate, apoi sala rămîne în penumbră : toate semnele astea reușesc să te facă să înțelegi că nu mai ești binevenit acolo înăuntru, că trebuie să pleci. Și ieși, plecîndu-te sub oblonul pe jumătate tras.

Îl întovărășesc cîtva timp pe Graziano. După ce traversăm piața Domului, intrăm în niște străzi întunecate.

Și iată că, pe una din străzile astea, pe fundalul unei porți închise, văzurăm agitîndu-se cîteva umbre, iar dintre ele desprinzîndu-se o formă și pornind spre noi, care ne oprirăm imediat.

Erau patru femei : una bătrînă și trei tinere. Cea care venea spre noi era bătrîna ; începînd să vorbească, spuse :

— Vă rugăm, domnii mei, faceți-ne un serviciu. Locuim spre Poarta Romană și cu puțin înainte am avut o întîlnire foarte neplăcută și-acum fetelor mele li-e frică. Dacă aveți aceeași direcție ca și noi și-ați vrea să ne întovărășiți...

Nu mergem chiar în aceeași direcție, dar Graziano spuse :

— Să pornim atunci !

Și, fără multă vorbă, luă la braț două fete, una de o parte și una de cealaltă, și porniră. Eu nu îndrăznii să mă port cu aceeași familiaritate cu bătrîna și cu cealaltă fată. Așadar, Graziano și cei doi îngeri deschideau marșul ; aproape la același nivel cu ei, dar puțin mai la o parte, mergea cel de-al treilea înger, iar eu și cu bătrîna încheiam cortegiul.

Mai mult ca să spun ceva, întrebai :

— Locuiți chiar la Poarta Romană ?

— Nu... adică da... prin partea aceea mai bine zis.

— Și domnișoarele sînt fiicele dumneavoastră ?

— Ca și cum ar fi. Dar cînd te naști fără noroc, dragă domnule... Cînd te gîndești că pînă nu de mult stăteam așa de bine, pe strada Visconti, unde-am lucrat întotdeauna în mod cinstit și fără să facem rău nimănui : ghinionul însă ne-a făcut să cunoaștem pe unul de la poliție, Dumnezeu să-l răsplătească, care venea o dată pe săptămînă, miercurea, pentru Flora ; și-ntr-o bună zi, avînd

nevoie de-o casă, a început să ne persecute, așa cum se întîmplă, și sub motiv că nu avem autorizație în regulă (eu nici nu știam, dar aveam încredere în el) l-a silit pe proprietar să ne evacueze, așa, de pe-o zi pe alta. V-am spus de fapt o minciună, nu-i adevărat că locuim la Poarta Romană, sîntem pe stradă, eu și bietele mele copile ; și ca să fiu în regulă cu autorizația, altfel dădeam de dracu, a trebuit să declar că mobilele aparțin casei, deși nu-i adevărat. Acuma sîntem în perfectă regulă, dar fără un colț unde să dormim și să primim, fără un cearșeaf, fără un lighean unde să-ți speli fața și restul : bani, de altfel, am, la bancă, dar n-am putut găsi măcar o cameră, nevoită fiind să umblu de colo pînă colo toată ziua, și cu toate împreună, altfel rămîn fără fete. Oh, domnule, și cînd te gîndești că n-am fost niciodată de acord cu cei care voiau război, și nu meritam, zău așa, să fiu pusă într-o situație de felul ăsta.

Plîngea, iar eu habar n-aveam ce trebuie să fac ca s-o consolez. Cei doi îngeri care-l flancau pe Graziano izbucneau din cînd în cînd în hohote de rîs ; al treilea mergea ca o somnambulă pe lîngă trotuar, murmurînd un cîntec de leagăn într-o limbă asemănătoare cu franceza. De-a lungul drumului alternau, în mod neregulat, lumini și umbre. Și de fiecare dată vedeam strecurîndu-se pe lîngă ziduri cîte-o palidă fantomă.

În cele din urmă, matroana, ştergîndu-şi o lacrimă fierbinte, reluă :

— Poate că dumneavoastră, domnule, m-aţi putea ajuta.

— Cum ? !

— Da, dumneavoastră, care sînteţi oameni de lume, şi umblaţi peste tot, oameni care ştiu ce-s afacerile... dac-aţi găsi cît mai curînd posibil un loc potrivit ca să putem sta împreună... n-aţi avea nici un motiv să vă plîngeţi după aceea. Sau, cel puţin, să plasăm fetele, provizoriu, bineînţeles, într-o casă bună, pînă cînd rezolv lucrurile : Înţelegeţi, plînge inima-n mine să las să se irosească atîta capital. Gîndiţi-vă, domnule ; veţi avea comisionul dumneavoastră, bineînţeles.

Graziano auzise tot, fiindcă se întoarse şi-mi strigă strălucind de veselie :

— Gîndeşte-te, iată o afacere !

Ajunseserăm în faţa casei sale. Îşi retrase braţele de sub braţele fetelor şi, introducînd cheia în broasca uşii, rosti :

— Deocamdată, ăstora două, cred c-o să le dau adăpost noaptea asta aici. Dumneata, doamnă, treci mîine dimineaţă la şapte ca să le iei.

— Foarte bine şi noapte bună. Iar dumneavoastră, domnule, în ce parte-o luaţi ?

Cuvintele acestea mi-erau adresate mie, care tăceam. Avui prezenţa de spirit să răspund :

— Trebuie să vă părăsesc, doamnă, fiindcă mi-am amintit tocmai că am o întîlnire importantă.

— Și la afacerea aceea a mea, aceea despre care v-am vorbit, o să vă mai gîndiți, nu-i așa?

— Nu e de resortul meu, doamnă. Eu a trebuit să mă specializez.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

INSULA IRENEI

1. ELUCIDARE ISTORICĂ

Ducîndu-mă spre Galerie, pentru una din întîlnirile mele de afaceri, găsii trecerea barată de un şirag de soldaţi zîmbitori.

De-acolo de lîngă şirul de soldaţi, vedeam oameni gesticulînd şi strigînd cu moderaţie. Cîte unul, după ce se sătura de strigat, ieşea din Galerie şi venea să se piardă prin mulţimea din piaţa della Scala, unde mă aflam şi eu.

Şi acolo era lume care striga, dar ceva mai tare; şi mulţi, vociferînd aşa, stăteau cu privirile aţintite spre palatul care, în plină Renaştere, întreprinzătorul genovez Tomaso Marino pusese să-i fie durat pentru a-i servi drept locuinţă personală; dar în vremea despre care vorbesc eu, şi mai este şi astăzi, sediul municipalităţii oraşului Milano.

Erau chiar şi unii care, în loc să strige şi să se uite la ferestrele palatului, încercau să intre în Galerie; numai că soldaţii aceia zîmbitori, care lăsau să iasă de-acolo pe oricine voia, nu lăsau, în schimb, pe nimeni să intre. Puteai paria că Ga-

leria, datorită unui asemenea sistem, va fi absolut goală după un anumit interval de timp.

Numai că nu umplerea sau golirea Galeriei Vittorio Emmanuele erau punctele principale în legătură cu care se împărțiseră oamenii în acea după-amiază de februarie din primul an de după război. Era vorba de-o problemă privind stindardele. Se întîmplase că tocmai în ziua aceea fasciștii dăduseră foc unui stindard roșu și, la fel, alții dăduseră foc unui stindard tricolor. Cu toate acestea, nici unii, nici ceilalți nu erau mulțumiți de echilibrul astfel statornicit. De unde vacarmul. Deoarece în acea epocă istorică, și mult timp după aceea, asemenea întreceri pline de pitoresc au fost semnul cel mai vizibil al activității politice din epocă ; care era în realitate, și e încă, mult mai profundă și mai fecundă, cum va să demonstreze suita evenimentelor, celor care vor avea norocul să mai trăiască vreo cîțiva ani.

Ceilalți cetățeni ai Italiei — cei care, cu alte cuvinte, nu aveau o încredere absolută în nici una din cele două teze politice opuse — n-aveau decît o singură și imparțială dorință : dorința ca unul din cele două stindarde — sau al treilea, al patrulea, al o sutălea — să le poată arde pe toate celelalte și să fluture blînd peste întreaga țară, care părea părăsită și la discreția neloialului zeu Întîmplarea.

Nu ignor faptul că, dacă paginile acestea vor fi citite, printre mulți alții, de cine știe ce personaj

pedant, poate că acesta va extrage din unele cuvinte de-ale mele anumite temeiuri de nesiguranță și de îndoială. Am vorbit despre tricolorul fascist. Dar pe vremea aceea nu era — se va întreba acel bănuitor urmaș — nu exista nici un tricolor oficial, era la putere „fascismul" ?

Nu. Nici unul din cititorii de astăzi nu poate confunda tricolorul oficial cu acela politic de care am vorbit, și care fusese ars de către roșii ; și nici roșii nu făcuseră din asemenea holocaust o manifestație ostilă Guvernului. Pe vremea aceea, din tricolorul oficial guvernamental nu mai supraviețuia decît bățul ; și, mare atenție, să nu se considere cumva acest băț guvernamental ca simbol al unei inflexibile rigidități.

2. SPIRIT DE AVENTURĂ

Dinspre San Fedele — vacarmul crescînd și ici și colo, prin piață, acțiunile individuale și violente înmulțindu-se — începură să se ivească grupuri de militari, mai puțin zîmbitori decît cei care barau trecerea spre Galerie : și la fiecare nouă apariție, luau pe neașteptate naștere, în mulțime, impulsuri plin de avînt, în timpul cărora se mai zdrobea cîte un șold, iar în cîte-o gură strigătul de entuziasm se preschimba în urlet de durere. Atunci unele femei și tinere fete, care ajunseseră în primele rînduri, se retrăgeau spre fundul pieței țipînd, ca niște nimfe surprinse de satiri, sau

ca niște găini urmărite de-o bicicletă : apoi, după ce lucrurile se potoleau, porneau să-și facă iarăși loc în față cu acea tenacitate demnă de un sex mai constant și cu impulsuri mai eficace. Pe neașteptate însă, cu un dur gîfîit de motor, apăru în piață o autopompă, un jet de apă țîșni înalt de tot, scînteind în razele soarelui invernal, și se abătu cu o rece eleganță peste grupurile din mijloc ale însufleților mulțimi.

Există oameni care susțin că în timpul demonstrațiilor publice o pompă aruncătoare de apă curată de izvor înfricoșează mai mult decît o mitralieră. Nu știu ce s-ar fi întîmplat la apariția unei mitraliere : la cea dintîi fulgerare a apei fui tîrît de valul unei fugi tumultuoase. Mă simții ca și cum aș fi fost luat și înghițit de un curent, izbit de un zid, ridicat pe jumătate în aer și aruncat, în cele din urmă, într-un recipient. Abia atunci reușii să mă eliberez, să ridic capul, să privesc în jur. Eram opt sau zece, în curtea interioară a unei case, și doi dintre întîmplătorii mei tovarăși tocmai închideau și zăvorau în cea mai mare grabă ușa.

Și cum eram despărțiți de restul universului, ciulirăm urechile.

Afară, zgomotul talazurilor politice se muta de colo-colo, subliniat de cîte-un pocnet sec de armă : din cînd în cînd, pocnetele încetau, apoi reîncе-

peau ; şi, din cînd în cînd, din vacarmul acela izbucneau ţipete.

Unul din cei doi care zăvorîseră uşa, după ce-şi contemplase furios efectul înţeleptei operaţii, răcni :

— Nişte derbedei.

Nu eram lămurit dacă apostrofa era adresată uneia sau celeilalte facţiuni demonstrante, pompierilor sau omenirii aceleia care se agita prin pieţe şi străzi în scopul de-a pregăti o eră nouă : nu încercai să aprofundez lucrul acesta, fiindcă tocmai atunci începu să mă preocupe o altă problemă. Primul meu gest — de îndată ce trupul meu se detaşă de amalgamul uman şi redeveni entitate de sine stătătoare — primul şi afectuosul meu gest fu acela de-a vîrî mîinile în buzunar pentru a căuta pachetul cu ţigări.

Era strivit însă într-un hal fără hal.

Dintre ţigări nu mai rămăsese întreagă, sau în stare de-a fi folosită, nici una singură.

Exclamai :

— Asta, nu-mi place de loc.

Severul tovarăş care zăvorîse uşa îmi aruncă o privire dispreţuitoare.

Un al treilea însă, care trebuie să fi asistat cu înţelegere la drama mea, veni spre mine zîmbind şi cu un portţigaret deschis şi bine garnisit, pe care mi-l întinse invitîndu-mă :

— Serviţi, vă rog.

Între timp, vacarmul străzii părea să se fi îndepărtat. Mă așezasem pe prima treaptă a unei scări ce dădea în acea curte interioară. Detunăturile încetară cu totul. Cîțiva, mai curioși, propuseră să redeschidem poarta, dar turbatul nu voi. Omul cel ponderat care-mi oferise o țigară se așeză și el, tot fumînd, alături de mine, pe treapta scării, și-mi spuse cu cea mai mare seninătate:

— N-a mai plouat de opt zile, de asta-i așa de frig.

Superioritatea aceasta ne înfrăți, ne deosebi și ne separă de grupul curioșilor și al furioșilor. Gustarăm neașteptata fraternitate privind cîtva timp în liniște.

Poarta fu redeschisă. Ieșirăm cu toții. Vacarmul se terminase. Piața se transformase într-un lac.

— În ce direcție mergeți? mă întrebă tovarășul meu.

— Aveam o intîlnire de afaceri, dar acum e tîrziu. Am să mă duc să mănînc într-un restaurant oarecare.

— De ce nu veniți la pensiunea mea?

— Unde?

— Aveți încredere în mine: vă veți simți minunat.

Un neînvins spirit de aventură m-a îndemnat întotdeauna să primesc cu brațele deschise orice chemare spre neprevăzut. Acceptai și-l urmai plin de docilitate pe acela care-mi sărise în ajutor într-unul din momentele grele ale vieții.

Și mergînd așa unul lîngă altul, mă așteptam să mi se prezinte ; tăcerea însă continuînd, mă întrebam ce-l împiedica să aducă la îndeplinire o îndatorire atît de elementară. După cîțiva pași, îmi răspunsei că poate aștepta să mă prezint eu. Puțin cunoscător în asemenea materie, deplinsei faptul că nu mă aflam în posesia unei reguli generale care să mă îndrume în cazul de față.

În timp ce, gîndindu-mă la toate astea, duceam o luptă tacită înlăuntrul meu, ajunseserăm, cu toate că nu-mi dădusem seama de drumul parcurs și nici de destinație, complet necunoscută mie.

— Iată-ne.

Urcarăm pe-o scară îngustă și luminoasă, așa cum sînt toate scările din foarte modernele case ale orașelor în plină activitate, cu alte cuvinte, cu pereții din plăci mici de faianță albă, netede și foarte strălucitoare, încît par tot timpul proaspăt spălate, făcînd toate stăruitoarea impresie a unor camere de toaletă bine întreținute. La etajul al doilea intrarăm într-un apartament drăguț, în vestibulul căruia se afla o specie de palmier. Ciceronele meu se apropie de-o ușă, anunțînd :

— E un domn care rămîne la masă ; e cu mine.

Îl urmai apoi într-un salonaș cu un mic divan așezat într-un colț, iar în spatele divanului o oglindă înaltă avînd deasupra o acvilă amenințătoare de lemn. Intră o doamnă destul de tînără, dar mai curînd grasă, și-atunci Ciceronele meu rosti :

— Doamna Irene, proprietăreasa noastră.

Găsii potrivit, înclinîndu-mă, să-mi murmur cu oarecare aproximație numele de familie.

— Sînteți din Milano ?

— Sînt aici de-o lună de zile.

Doamna Irene se întoarse spre cel ce făcuse prezentările :

— Domnul rămîne cu noi ?

— Sper, răspunse, am impresia că are o excelentă înclinație pentru asta.

Eu încremenii.

3. PRIMUL ȘI AL DOILEA

Încremenii, și am impresia că întreaga mea ființă s-a retras într-un neașteptat gest de neîncredere ; începeam chiar să bănui, într-un mod destul de obscur însă, că am căzut în cine știe ce cursă. Ciceronele meu rosti :

— Îmi dați voie.

Și porni spre încăperile interioare ale acelei misterioase locuințe. Ceea ce mări starea mea de neliniște, asta și datorită faptului că nu-mi plac femeile grase. Dar aproape chiar în clipa aceea din anticameră intră un om grav, iar doamna mi-l prezentă :

— Iată-l pe Giulio, soțul meu.

Și adăugă numaidecît :

— Al doilea soț al meu.

După obișnuitele formule de politețe, dispăru și acesta în partea unde ieșise celălalt. Eu și cu văduva recăsătorită rămaserăm singuri. Mă hotărîi să iau loc. În anticameră se auzi o voce joasă fredonînd o arie din *Nina* de Paisiello ; vocea se apropia ; se întrerupse apoi în clipa în care în salonaș pătrunse un nou personaj, mic, pîntecos, plin de vioiciune, care se înclină în fața doamnei în pas de dans aproape, îi sărută mîna și-o întrebă :

— Ce mai faceți, *donna* Irene ?

Donna Irene. mi-l prezentă.

— Domnul Pietro.

Și adăugă numaidecît :

— Primul meu soț.

Simții că mă îngălbenesc la față, și părul făcîndu-mi-se măciucă în vîrful capului. În jurul frunții mele adia un vînt înghețat.

Domnul Pietro însă nu era un spectru, deoarece spectrele, atunci cînd o iau din loc, dispar din fața muritorilor în cea mai mare liniște ; în vreme ce primul soț al văduvei recăsătorite ceru, ceremonios, îngăduința de-a se duce să se spele pe mîini (lucru pe care spectrele nu-l fac), mă salută întinzîndu-mi dreapta (caldă și cărnoasă), iar după ce ieși reluă cu glas scăzut cîntecul întrerupt în anticameră.

Toate aceste semne vădind o viață normală molcomiră oarecum groaza de moarte care mă cuprinsese. Îmi recîștigai întrucîtva stăpînirea de sine.

Simţii însă că de data aceasta între mine şi *donna* Irene tăcerea nu şi-ar mai fi avut rost. Trebuia să sfîşii vălurile care se adunau în jurul meu. Îmi dădui toată silinţa să încep o conversaţie.

Şi întrebai :

— Unde v-aţi petrecut vacanţa vara trecută, doamnă ?

Îşi încruntă pentru o clipă sprîncenele, ca şi cum ar fi căutat să-şi amintească, începu însă dintr-o dată să suspine :

— Ah, nu-mi mai vorbiţi de vara trecută.

Mă simţii descumpănit. Îmi revenii printr-un efort de voinţă, şi pornii atacul din altă direcţie.

— Unde vă veţi petrece vacanţa vara viitoare, doamnă ?

De astă dată doamna surîse, cu toate acestea mă imploră :

— Nu-mi vorbiţi de vilegiatura verii viitoare.

— Iertaţi-mă, mă revoltai, dar de care vilegiatură trebuie să vorbesc ?

— Trebuie să înţeleg atunci că dumneavoastră, răspunse în modul cel mai raţional *donna* Irene, simţiţi cu adevărat nevoia să vorbiţi despre vilegiatură ?

Observaţia mă lovi în plin, îmi dezvălui că pînă în clipa aceea, fără ca eu să-mi fi dat seama, mintea mea rămăsese într-o stare de adîncă tulburare, şi că vorbisem ca un om beat.

— Aveţi dreptate, doamnă, rostii. Şi n-aş vrea să credeţi că sînt obsedat de ideea vilegiaturii.

Nu. Nu vorbesc de asta niciodată. Nu mă gîndesc la asta niciodată. Nici nu plec vreodată în vilegiatură, datorită unor foarte curioase motive pe care le-am expus într-o povestire intitulată *Florestan și cheile,* pe care îmi îngădui s-o citez deoarece acum nu mai scriu, mă ocup de afaceri. Astfel, după cum vedeți, folosindu-mă de cea mai scurtă expunere cu putință, v-am pus la curent cu tot, cu caracterul, cu trecutul și cu prezentul meu. Viitorul se află încă pe genunchii lui Zeus. Vă voi mai spune încă ceva : principala ocupație pe care i-a hărăzit-o vieții mele, în ceasurile de răgaz, e aceea de-a asculta. Nici nu vă puteți imagina ce capacitate de-a asculta am. Toți, zi și noapte, iarnă și vară, ba chiar și în anotimpurile intermediare, îmi povestesc iar eu ascult. Îmi povestesc despre viața lor, despre speranțele și necazurile lor, despre crizele și perversiunile spirituale, sexuale sau cerebrale, iar eu ascult, ascult totul, pe toți și pe toate, idioți și savanți, copii și bătrîni decrepiți, bărbați și femei invertite, curtezane, fecioare și semi-fecioare, soții, bunici, văduve, văduve recăsătorite. Dacă dumneavoastră, doamnă, faceți parte dintr-una din aceste categorii, povestiți-mi despre dumneavoastră și eu vă voi asculta. Dacă faceți parte dintr-una deosebită, pe care am uitat-o sau despre care nu am cunoștință încă, povestiți, povestiți vă rog, și voi avea de adăugat o nouă subspecie varietăților de per-

soane care mi-au povestit evenimentele vieții lor. Între timp, dacă-mi permiteți, voi fuma o țigară.

Spunînd acestea, îmi adusei aminte că n-am la mine nici măcar una. Înainte însă de-a destăinui doamnei imposibilitatea de a-mi pune planul în aplicare, îmi întinse o cutie umplută pînă la refuz. Între timp, incidentul, readucîndu-mi pe neașteptate în amintire scena petrecută cu o jumătate de oră mai înainte, sub portal, după vacarmul politic din piața Scala, mă făcu să-mi dau deodată seama că nu știam unde mă aflu, nici în ce stradă sau în ce cartier al orașului și nici în ce scop mă puseseră zeii față în față cu *donna* Irene. Mă simții în afară de timp și de lume.

Doamna zîmbi. Zîmbi așa cum zîmbesc toate femeile mici și bondoace, nu numai cu ochii și cu gura adică, dar și cu pometii, și cu obrajii, și cu amîndoi sînii. După care spuse :

— Pînă acum șase luni am trăit în provincie, și asta nu contează. Acum șase luni am venit să locuiesc la Milano cu soțul meu, primul meu soț...

Cuvîntul acesta îmi întipări în mod automat pe față o expresie plină de durere, așa cum se obișnuiește atunci cînd o văduvă vorbește de soțul defunct. Mi-amintii însă numaidecît că defunctul soț îmi strînsese mîna cu cîteva minute mai înainte și plecase fredonînd *Nina* lui Paisiello. Mă grăbii să-mi iau aerul unui om vesel și plin de luare-aminte. Oglinda fu aceea care, de sub gheara acvilei sculptate, îmi dezvălui succesivele aspecte

ale chipului meu. Doamna nu observase trecătoarea mea clipă de neatenție.

— Ne-am adus, bineînțeles, și copilul, care are doi ani. Numai că la Milano abia am găsit o cămăruță, una singură, mică și urîtă, și locuiam acolo toți trei, claie peste grămadă, îngrozitor de prost, vă puteți închipui. Și orice încercare de-a găsi un apartament fu inutil. Soțul meu avea un prieten, pe Giulio, care era neînsurat și locuia singur într-un apartament enorm, ăsta pe care-l vedeți. Și-atunci, cum era și normal, am divorțat de Pietro și m-am măritat cu Giulio.

— Divorțat ?

— Divorț de formă, bineînțeles : cînd are să vină timpul divorțului legal, dacă nu se rezolvă între timp criza de locuințe, o să-l dăm și pe-acela. Un aranjament amical. Și cum aici erau prea multe camere, am deschis o mică pensiune ; și știți cine-a fost unul din primii noștri clienți ? Pietro.

— Defunctul ?

— Cu alte cuvinte ?

— Nimic. Ceea ce mi-ați povestit, doamnă, e extrem de actual și de patetic.

— Toate astea ne-a inspirat felurite idei : o idee nemaipomenită ; și ideii acesteia, presupun, i se datorează prezența dumneavoastră aici.

— Prezența mea ?

În vreme ce așteptam multdorita explicație, intră slujnica și ne anunță că masa e servită. Doamna porni, cu o urmai ; și-n timp ce intram în sufra-

gerie, de pe diversele uşi intrară, în acelaşi timp, toţi comesenii, adică, în afară de mentorul meu şi de cei doi soţi ai donnei Irene, încă trei persoane, între care o doamnă.

4. CENACLU PLATONICIAN

Era o masă dreptunghiulară, în jurul căreia ne-am aşezat cu toţii, adică : la mijlocul uneia din părţile mai lungi doamna Irene, avînd la dreapta un preot şi la stînga pe domnul Pietro care continua să fredoneze în scurtele răstimpuri dintre o înghiţitură şi alta sau dintre un cuvînt şi altul. Eu în faţa doamnei, la dreapta mea o doamnă, sau domnişoară, destul de drăguţă, la stînga un domn important, cu o barbă asiriană şi redingotă. Pe cele două părţi mai scurte şedeau, la una, actualul soţ al Irenei, la alta, domnul care mă introdusese acolo şi pe care, după puţin timp, aflai că-l cheamă Gionata.

La început mîncarăm în linişte. Eu încercam să mă ocup de zîmbitoarea şi graţioasa mea vecină. Cele dintîi cuvinte limpezi pe care le auzii printre clefăiturile atîtor fălci ieşiră din gura celui mai tăcut dintre noi, adică dintr-a lui Giulio, actualul soţ, o persoană plină de gravitate ; şi se referiră la un subiect gastronomic, gradul de prăjeală a puiului pe care-l devoram în clipa aceea. Pînă aici nimic bizar, dar după asemenea consideraţii culinare mă aşteptam la altele, de natură

economică. Întors de pe front de-o lună de zile, nu trecuse o singură zi ca la masă, fie că eram acasă la mine, într-una străină, sau la restaurant, la fiecare fel, indiferent de natura lui, animală sau vegetală, indiferent dacă era crud sau fiert, să nu fi auzit vorbindu-se de scumpirea alimentelor. Iar din ziua aceea și pînă astăzi, cînd scriu, au trecut alte cincisprezece luni, cu alte cuvinte, aproximativ cinci sute de zile, adică aproape o mie de mese ; ceea ce înseamnă că, de la întoarcerea mea, am auzit vorbindu-se de mai bine de-o mie de ori despre scumpirea alimentelor, ca și, în toate celelalte împrejurări de fiecare zi, despre scumpirea tuturor celorlalte lucruri absolut necesare sau de prisos ; și m-am și resemnat să aud expunîndu-mi-se toată viața, pînă la cea mai înaintată vîrstă (deoarece toți chiromanții au căzut de acord să-mi acorde o foarte lungă existență) comparația dintre noile prețuri și cele dinainte de 1914.

În epoca aceea, deoarece supliciul dura de numai treizeci de zile, nu mă obișnuisem încă : așa că percepui cu o plăcută uimire cuvintele lui Giulio, ca și pe celelalte, puține la număr, ale comesenilor care-i răspunseră, cuvinte care rămaseră într-o zonă gastronomică, adică de estetică pură. Convorbirea aceea din jurul mesei îmi rezerva însă motive de-o și mai adîncă uimire. Una din uși, cînd o deschise fata care ne servea, începu să scîrțîie. Domnul Pietro, ca un om practic ce se afla, spuse că trebuia unsă cu niște ulei.

Doamna Irène, femeie romantică, așa cum sînt toate doamnele ceva mai plinuțe, spuse cu glas molatic :

— Parcă s-ar tîngui după cineva.

Atunci cel care-mi oferise o țigară la scăparea din naufragiu, cel pe care-l chema Gionata, ca pe inventatorul lui Gulliver și ca pe fiul lui Saul, luă cuvîntul și rosti :

— Observația dumneavoastră, *donna* Irene, îmi readuce în minte una din problemele care, de cîtva timp, mă obsedează în cel mai înalt grad. Iat-o : dacă ar exista o ușă dotată cu simțuri și sentimente, cu fantezie și dorințe adică, ar prefera să fie închisă sau deschisă ?

Îl priveam în extaz. Ceilalți comeseni nu păreau să se mire de chinul spiritual al lui Gionata.

— Am dat problemei, continuă, o soluție provizorie. E necesar să stabilim dacă natura, adică scopul ușii, este acela de-a separa sau de-a uni. Urmăriți-mi judecata. Ușa, în calitatea ei de deschizătură lăsată într-un perete, are scopul vizibil de-a înlesni comunicarea dintr-o cameră în cealaltă. În calitatea ei de canat însă, are funcția contrară, cu alte cuvinte aceea de-a putea tăia pomenita comunicare, redînd peretelui întrerupta lui unitate. Cînd ușa e închisă, deschizătura lăsată în perete e inutilă, cînd ușa e deschisă, inutil e canatul.

Savură o sorbitură dintr-un Chianti plin de lumină. Domnul Pietro fredona romanța din *Elixirul*

dragostei, ale cărei note fură dominate din nou de cuvintele lui Gionata :

— Ușa însă e o unitate indivizibilă din punct de vedere metafizic, alcătuită din deschizătura lăsată în perete și canat ; ușa, așadar, considerînd-o sensibilă, ușa în totalitatea ei personală ar trebui să fie sfîrtecată de o perpetuă și de nepotolit luptă interioară.

Urmă un răstimp de tăcere, fiindcă nimeni nu găsea un argument demn de-a fi opus dialecticii lui Gionata, care se dovedea un expert în cele mai subtile și fecunde practici ale filozofiei.

După răstimpul acela de tăcere, și după ce înghițise o imensă felie de sfeclă însîngerată, ne oferi un corolar plin de imaginație :

— Cînd scîrțiie cu-atîta durere, ce parte din ușă scîrțîie de fapt ? Țițînile, sau balamalele, dacă vreți cu tot dinadinsul. Cu alte cuvinte, exact punctul în care se unesc cele două naturi, acolo unde canatul se asamblează cu golul din perete.

Natura mea de om practic — să nu se uite că în epoca respectivă mă consacrasem întru totul afacerilor — mă împinse să caut o aplicație politică logicii dezinteresate a lui Gionata. Începui :

— Subtila dumneavoastră observație, domnule Gionata, poate găsi o curioasă verificare în situația actuală a societății.

La cuvintele acestea ale mele, pe fețele tuturor comesenilor se așternu o înfrigurată așteptare. Își întrerupseră toți operațiunea pe care-o îndepli-

neau ; așa că, unul rămase cu paharul în mînă, altul cu furculița înfiptă în bucățica de carne, al treilea cu șervetul la gură, încremeniți cu toții în acțiunea respectivă, și începură să se uite la mine. Pe buzele Irenei rătăci un surîs matern.

— Deoarece astăzi trăim într-o epocă de dureroasă tranziție...

La punctul acestei de-a doua introduceri ale mele, două sau trei atacuri de tuse, în mod vădit false, se auziră din cele mai diverse puncte ale mesei. Eu, imprudent, continuai :

— ...și deoarece misterioasa suferință în care ne-a aruncat războiul, fie din necesitate, fie datorită greșelilor unor anumite concluzii proprii...

Fui întrerupt de-un urlet, dar de un urlet plin de veselie :

— Plătește !

Și-i ținură isonul încă două :

— Plătește ! Trebuie să plătești !

Mă uitai uluit spre Irene. Ea încercă o molatică apărare :

— Domnul, bineînțeles, nu știe...

— Nu admitem necunoașterea legii, tună Pietro.

— Poate că vina-i a mea, rosti Gionata, fiindcă nu v-am avertizat. Trebuie să știți că aici e oprit, sub pedeapsa de-a plăti două sticle, de-a vorbi, de bine sau de rău, serios sau în glumă, îndelung sau făcînd o singură aluzie, de condițiile prezentului.

— Minunat, strigai, legea-mi place nemaipomenit de mult, și-mi îngădui să nu primesc apărarea *donnei* Irene, așa c-o rog să dea dispoziții pentru imediata punere în aplicare a pedepsei.

Donna Irene făcu semn slujnicei și apărură două bătrîne sticle de vin trandafiriu. Asirianul, care stătea la stînga mea, observă :

— Asta nu micșorează vina lui Gionata : după mine, trebuie să plătească și el.

Comesenii începură să aplaude, și-n vreme ce vinul trandafiriu al amenzii mele umplea paharele, slujnica, promptă, și pusese la gheață, în contul lui Gionata, două sticle de Asti spumos.

— Să nu credeți, mi se adresă Gionata, că numita lege e izolată și de sine stătătoare. Nu e decît consecința unei norme mai largi, care e însăși rațiunea reuniunii noastre. Aici — și deveni solemn —, aici nu se poate aduna și nici nu ne poate frecventa decît o categorie extrem de restrînsă de persoane : cu alte cuvinte, puținele persoane care sînt satisfăcute, dintr-un motiv sau altul, de starea actuală a lucrurilor.

— Mi se pare, obiectai, că nu sînt puține. Furnizorii armatei și îmbogățiții de toate categoriile, negustorii de galanterie de damă, politicianii socialiști și populari, munctorii de la...

— Nu, nu, mă întrerupse Gionata, nu m-ați lăsat să termin. Vorbesc de cei satisfăcuți, nu de cei copleșiți de avantaje materiale. Satisfăcuți : *satisfactus :* păstrînd sensul de moderație. Cei care

s-au bucurat de mari avantaje în urma schimbărilor istorice actuale se află, în mod necesar, într-o stare de suprasaturație, de nesiguranță, de uimire și de neliniște ; e un succes care apasă ; și, mai mult decît atît, în ei dăinuie o teribilă nevoie de acțiune, ceea ce contrazice în cel mai înalt grad spiritul acestui cenaclu, sau insulă, sau oază de filozofi, sau abație telemitică, sau cum vreți să-i spuneți. Principiul constă într-o satisfăcătoare adaptare în ceea ce privește cauzele mărunte, pentru a fi găsit, în dezechilibrul universal, modeste și potolite motive de echilibru personal. Și cel mai luminos exemplu, iată-l : doamna Irene. Oricine altul, aflîndu-se în mijlocul unor adversități asemănătoare, s-ar fi dat bătut și ar fi abandonat partida, ea însă a știut, într-un mod genial, găsi în înseși aceste adversități un temei de viață senină. Iată de unde a pornit ideea acestei chinovii a noastre. Cinste doamnei Irene, ca și primului și celui de-al doilea soț al său.

Închinară zgomotos pentru trifurcata pereche, unii închinară cu vin trandafiriu, alții cu auritul spumos : cele două scînteietoare culori puseseră stăpînire pe întreaga masă și începură să scînteieze, amestecîndu-se, chiar și gîndurile și ideile noastre.

După ce-am închinat și eu, cu toată conștiinciozitatea, rostii :

— Cu riscul de-a cădea pentru a doua oară în contravenție, mărturisesc că, deoarece au fost ex-

cluși, cu atîta înțelepciune, orice soi de rechini, nu văd ce motive de satisfacție s-ar mai putea găsi — de felul moderat și banal pe care ni l-a definit domnul Gionata.

— Am spus doar că sînt rare, uneori abia sesizabile. Iată, de pildă, mult respectatul nostru prieten, și arătă către preot. Și-a băut întotdeauna cafeaua fără zahăr ; cîtva timp, lucrul acesta n-a avut cine știe ce importanță pentru el, nu-i crea o situație specială în societate. Dar de cînd băutorii de cafea tună și fulgeră de două sau de mai multe ori pe zi împotriva zaharinei, el se bucură de superioritatea acelei situații privilegiate, urmare firească a vechiului său obicei — de unde și bucuria plină de rafinament și zilnic reînnoită datorită faptului că viețuiește în epoca istorică a zaharinei ; care bucurie i-a conferit dreptul de necontestat de a-și vedea locul său la această masă.

Preotul își bea chiar atunci cafeaua. O sorbea din farfurioară, așa cum se spune c-ar fi făcut ex-Kaiserul Wilhelm, dar poate că-i una din calomniile acelea antigermane, pe care le-a pus în circulație — fiind atît de necesare — războiul. Și așa, cu fața-i aprinsă plecată să-și soarbă băutura, iar nasul puțin încrețit, își ridicase ochii spre mine, certificîndu-mi prin acest semn mut beatitudinea, fără îndoială complexă, și care trecea dincolo de simpla plăcere a simțurilor. Între timp,

fuseseră servite din belşug băuturi a căror natură şi origine vădeau o mare varietate.

Atunci vecinul meu din stînga, ştergîndu-şi cu şervetul barba-i asiriană, vorbi :

— În faţa exemplarei candori a satisfacţiei încercate de cuviosul nostru amic, mă întreb dacă pot rămîne, fără mustrări de conştiinţă, printre voi. Satisfacţia mea e atît de complexă, încît uneori mă încearcă îndoiala dacă nu trebuie să fiu numărat printre marii beneficiari, cu atîta justeţe excluşi din această oază. Eu sînt istoric, adică un artist. Şi, ca artist, îmi iubesc materia studiului meu pentru ea însăşi. Sînt medievalist. Şi adior evul mediu. Şi ani îndelungaţi am deplîns faptul că nu m-am născut în vremea lui Romulus Augustus sau lui Abelard, că n-am frecventat curtea lui Carol cel Mare, ca istoricul Egingard [1], de care s-a îndrăgostit Emma, fiica împăratului. Urăsc telefonul, motoarele cu explozie, versurile albe, Camera de Muncă, microscopul, fracul şi Parlamentul. De cîţiva ani însă mă simt încet dar sigur condus, îndrăznesc să spun înălţat chiar, spre acel ev mediu al studiilor şi visurilor mele. Mai cu seamă în ultimii patru ani, din acel binecuvîntat august 1914 pînă-n noiembrie 1918, am simţit o adevărată fericire văzînd lumea plină de fronturi de luptă, asupriri rasiale, invazii. Inima-mi exulta cînd am văzut pentru prima dată oraşul cu-

[1] Cronicar francez (aprox. 770—840), secretarul lui Carol cel Mare şi autorul *Vieţii* acestuia.

fundat în întuneric. Cînd tramvaiștii fac grevă, îmi place să colind străzile și să mă uit la șinele inutile, în nădejdea că trecerea timpului le va îngropa în solul de unde n-ar fi trebuit să iasă niciodată. Îmi place să știu că în fiecare noapte, pe străzile orașului, bandiți înarmați atacă trecătorul pașnic și că magazinele sînt devastate în modul cel mai îndrăzneț, ca pe vremea lui Eribert Intimianul. Și cînd mă gîndesc că astea nu sînt decît semne lipsite de importanță, cînd prevăd că în curînd ni se va oferi spectacolul, mai întîi al unei dictaturi industriale, apoi al revoluției, cu schimbări și faze alternative, astfel că vom fi (cel puțin pentru cîtva timp, în mod sigur pentru întreaga durată a vieții mele) transpuși în plin ev mediu de o succesiune de oligarhii diferite, avide însă toate de luptă...

— Plătește ! Plătește ! Să plătească !

Nu-mi aduc aminte de ce culoare a fost vinul proaspăt ivit în urma acestei vesele amenințări.

Întorcîndu-mă spre zîmbitoarea și parfumata doamnă sau domnișoară care stătea alături de mine, o întrebai :

— Dacă nu sînt indiscret, datorită cărei împrejurări dăruiți acestei reuniuni fericita favoare a prezenței dumneavoastră ?

Doamna sau domnișoara rîse cu și mai multă veselie și mă privi de jos în sus cu aerul unei gîște

pe care-o neliniștesc anume viziuni dionisiace, acr, după cum știe fiecare, deosebit de tulburător, care mă făcu să uit în aceeași clipă chiar propria-mi întrebare. Dar și pornise să-mi răspundă, în numele fetei, Gionata Cutezătorul, astfel :

— În orice epocă ar trăi o femeie, aceea e epoca cea mai bună pentru ea. Domnișoara se află printre noi ca distinsă reprezentantă a acestui adevăr general.

Nu-mi aduc aminte dacă filozoful și-a continuat dizertația, și poate că nici chiar atunci n-am observat, deoarece, trebuie să mărturisesc, creierul meu nu se afla în condiția de-a putea urmări o expunere prea lungă, sau o înlănțuire de concepte.

Mi-aduc aminte numai, și cu destulă luciditate, că într-un anumit moment și aproape pe neașteptate îmi dădui seama că abundența elementului lichid care, din exterior, îmi invadase interiorul, m-a făcut să simt nevoia imperioasă de-a restabili echilibrul între mine și macrocosm prin mijlocirea unei evacuări corespunzătoare a elementului lichid din interiorul meu către lumea exterioară.

5. LICHIDELE DRUMURI

Dar un fel de rușine, care e de altfel tot atît de absurdă pe cît e de generală și de stăruitoare la oamenii bine educați, și poate că acesta e tocmai

indicele cel mai exact și produsul cel mai sigur al civilizației, rușinea aceea mă împiedeca să-mi manifest dorința față de vreuna din gazdele mele. Mi-aduc aminte de clipa aceea din viața mea ca de-un vîrtej de fum, de parfumuri, lumini, voci ascuțite, iar în centrul vîrtejului, dorința aceea a mea, care devenea tot mai îngrijorătoare, mai dureroasă și mai chinuitoare.

Nu-mi aduc aminte cum și cui i-am plătit cuvenita contribuție pentru cină și pentru contravenție, nu-mi aduc aminte dac-am făgăduit sau nu să revin, nici cu ce cuvinte mi-am luat rămas bun și nici cine m-a condus pînă la ieșire ; știu doar că, la un moment dat, m-am pomenit afară, în plină stradă, solitară și aproape întunecată, străjuită de un solid trotuar de piatră ; și pe trotuarul acela, în muta solitudine a lumii și sub un cer înghețat, făcui un îndelung popas, cu privirea ațintită pe firmament. Orion trimitea spre mine scînteietoarea lui splendoare, în timp ce eu stăteam așa, nemișcat, în mijlocul ospitalierei străzi ; și, încet-încet, pe măsură ce număram stelele, din mine se scurgea orice neliniște și simțeam că spiritul și nervii mei se potolesc cu repeziciune și pentru multă vreme.

Cînd mi-am dat seama c-am atins mult rîvnita stare de echilibru, mi se păru chiar că stau mult mai ferm pe picioare și că mintea mi-e aproape limpede. Îmi întornai privirea de pe sferele celeste către solidul caldarîm. Și-n penumbră între-

zării, cu un orgoliu patern, în mijlocul străzii, un fel de rîu arcadian care curgea spumegînd la vale și se pierdea departe în umbră. Nu putui, văzînd toate astea, să-mi înăbuș un hohot nebunesc de rîs. Și un la fel de nebunesc joc al fanteziei mă îndemnă să urmez drumul acelui rîu, așa că străbătui strada dintr-o singură mișcare, în așa fel că direcția în care pornisem n-avea decît acest mobil, lipsit de orice chibzuială. La un moment dat, orice urmă a recentei mele creații dispărea și se pierdea în pămînt, inerția însă mă purta mereu înainte. Începui, tot mergînd așa la întîmplare, să mă gîndesc mai cu temei asupra felului curios în care-mi petrecusem seara, începînd cu tumultoasa după-amiază din piața Scala pînă la ceasul în care mă aflam atunci. Încercai și-un fel de remușcare pentru ziua pierdută în mod atît de infructuos, mă scuzai apoi singur gîndindu-mă că fusese o meritată odihnă după activa viață pe care-o dusesem în zilele precedente. Și treceam așa de la o idee la alta, fără să mă opresc definitiv la vreuna ; și cred că tot așa, intram mereu de pe-o stradă pe alta. Și mă trezii deodată într-o piață mică, oprit drept în mijlocul ei, uitîndu-mă de jur împrejur, ca să-mi pot da seama unde mă aflu ; cînd deodată o voce ce părea că iese din zidul întunecat, mă îngheță. Zidul rostise :

— Domnule !

Făcui un pas înapoi şi-mi îndreptai privirea spre zidul care se contura în întuneric. Văzui atunci desprinzîndu-se de lîngă el o umbră, care mă imploră c-o voce umilă :

— Domnule, n-aveţi cumva un chibrit ?

Cuvintele erau într-o oarecare măsură liniştitoare ; spiritul mi se calmă şi el aşadar, şi cercetai omul. Văzui cu mare uimire că era în frac, fără pardesiu şi cu capul gol, aşa că la început crezui că am de-a face cu un ginosofist venit aici din India lui Alexandru Macedon.

Cu toate acestea, n-am îndrăznit să-i fac cunoscută ipoteza aceasta a mea. M-am apropiat de el şi i-am întins un chibrit ; mă pregăteam tocmai să plec, cînd adăugă, după o uşoară ezitare :

— N-aveţi, din întîmplare, şi o ţigară ?

Mă reaprovizionasem în fericita insulă guvernată de blajina Irene. I-am întins ţigara. Atunci necunoscutul, ca după un mare efort lăuntric, întrebă grăbit, dar cu o voce plină de hotărîre.

— Poate c-aveţi şi cinci lire ?

Făcui iarăşi un pas înapoi, fiindcă mă încercă deodată bănuiala că necunoscutul vrea să se repeadă asupra-mi. Înţelese că mi-e teamă şi căută numaidecît să mă liniştească.

— Nu, nu, nu vă fie frică, domnule ; drept cine mă luaţi ?

Apoi vocea i se drapă într-o anumită noblețe, declarînd :

— Sînt cerșetor.

Urmă un scurt răstimp de tăcere. Căutam o frază curtenitoare pentru a-l face să-mi ierte injuriosul gest. Vrui să-i arăt că soarta lui mă interesa și că apreciam încrederea pe care mi-o arătase. Și fiindcă zăboveam în căutarea mea generoasă, necunoscutul repetă :

— Fac pe cerșetorul.

Eu, găsind în sfîrșit ceea ce căutam, îl întrebai :

— De cînd ?

— De cîteva ore, răspunse.

— Vă luasem drept ginosofist.

— Nu știu ce-i asta. Pînă acum cîteva luni trăiam modest și liniștit din munca mea. Nenorocirea mă lovi luînd înfățișarea norocului. Locuiam într-un mic apartament, aproape central, și ceea ce cîștigam îmi era de-ajuns pentru viața mea mediocră. O firmă de pomezi îmi oferi douăzeci de mii de lire pentru a-i ceda apartamentul. Suma mi se păru enormă, așa că primii. Nu găsii însă altă locuință, nici măcar o cameră modestă : ci doar o cameră, salon și baie într-un hotel de prima mînă. Speram să stau acolo numai cîteva zile, dar nu mai găsii nimic altceva, niciodată. Cele douăzeci de mii de lire ale mele se evaporară, mai bine zis intrară în buzunarul hotelierului. Între timp, mi-am vîndut toate hainele, fără să-mi pot face altele. Nu mi-a mai rămas, după cum se vede,

decît fracul. Nu mi-am mai putut cumpăra nici o pălărie măcar, ultima m-a părăsit ieri. Fructul muncii mele, îndestulător pentru modesta viață pe care-o duceam cînd aveam o locuință, mi-ajunge acuma să-mi plătesc doar camera cu salon și baie. Pentru mîncare nu-mi mai rămîne decît să cerșesc. Iată de ce, domnule, mă vedeți în haine de seară, cu capul gol și cerșind în această piață. Fie blestemat, acum și în vecii vecilor, orice fabricant de pomezi.

I-am întins, fără un cuvînt, cele cinci lire. Îmi mulțumi cu efuziune și mai spuse :

— Dacă pe lîngă un chibrit, țigară și cele cinci lire ați binevoi, domnule, să adăugați vreo indicație sau vreun sfat care să-mi permită să ies din situația critică...

— Nu e în puterea mea, domnule ginosofist. Omul însă e făcut din suflet și din trup. Încercați să puneți trupul sub stăpînirea sufletului, singurul refugiu și remediu posibil în timpurile acestea absurde și nenorocite.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți.

— Nici eu. Eu sînt un om care s-a dedicat afacerilor. Un filozof însă v-ar putea indica modalitatea de-a vă convinge singur că situația în care vă găsiți e cea mai fericită cu putință. Căutați să vă adresați domnului Gionata, care locuiește la *donna* Irene.

— Dați-mi, vă rog, adresa.

Lovit în plin de această cerere, îmi dădui deodată seama că nici la ducere, nici la întoarcere, din motive diferite însă, nu fusesem atent la drumul pe care-l străbătusem. Vrui să încerc reconstituirea itinerariului. Privii în jur.

— Să vedem, spusei, știți din ce parte am intrat în piață ?

— Nu, domnule. Ațipisem aproape, v-am văzut numai în clipa cînd vă opriserăți, în locul acela, și vă uitați de jur împrejur, întocmai ca acuma.

După o clipă de intensă și inutilă concentrare, strigai :

— Dar atunci nici eu n-am să mă mai pot întoarce în insula celor fericiți, în chinovia telemitică, la banchetul platonician al blajinei Irene.

Ginosofistul dădu din cap, apoi încercă să mă consoleze :

— Nu vă mai gîndiți la asta, domnule. Iar dacă, din întîmplare, aveți o pălărie pe care n-o mai purtați, trimiteți-mi-o, vă rog. Iată numele meu.

Scoase un creion și-o bucată de hîrtie, își scrise numele, pe care nu-i nevoie să-l repetăm aici, și adresa, care era al celui mai renumit și fastuos hotel din oraș.

— Noapte bună.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

ÎNDEPĂRTATA LAURĂ

1. DIAGNOSTIC

În ziua de 9 februarie 1919, la ora 9 şi 45 dimineaţa, începu să mă doară capul.

Încercînd să găsesc cauzele posibile ale acestui eveniment extraordinar, nu întîrziai să mă conving că putea fi, cu siguranţă, atribuit muncii intense pe care-o depusesem în ultimele săptămîni, adică timp de-o lună încheiată. Căci exact cu o lună înainte, în ziua de 9 ianuarie, mă întorsesem de la exerciţiul trupului la cel al spiritului, de la primitiva şi arcadica viaţă militară la cerebralul vîrtej al metropolei.

Mă apucă groaza cînd îmi dădui seama de timpul scurt în care atîtea şi atît de intense experienţe se putuseră concentra. Cu o lună, aşadar, cu numai o lună înainte, cu exact treizeci şi una de zile, ajunsesem pe neaşteptate în cîmpul deschis al oraşului activ, îl străbătusem în lung şi-n lat ca într-un marş rapid de recunoaştere, mi se arătaseră şuvoaiele şi cascadele de aur, intuisem noile moravuri şi noua religie ivite brusc pe solul fortificat

de influența războiului purtat pe alte meleaguri. Cu exact o lună de zile înainte, la ordinul imperios al noilor necesități, eu, dedicat ani de-a rîndul studiului și-apoi, răstimp de-o scurtă paranteză, milităriei, fusesem reîntrupat pe neașteptate om de afaceri. În acest nou exercițiu, hotărîtoarele mele experiențe se succedaseră și se acumulaseră cu o repeziciune nemaipomenită, așa cum s-a povestit în cele șase capitole precedente. Cine le-a citit și și-a dat seama că o activitate de felul acesta, insolită pentru mine și de neprevăzut la început (chiar dacă, în ceea ce privește urmările, foarte nerodnică) s-a desfășurat în aria strîmtă a treizeci și una de zile solare — nu va trebui să se mire aflînd că în dimineața celei de-a treizeci și una m-am simțit deodată obosit și lipsit de vlagă.

Dacă cititorul prezentului capitol nu le-a parcurs totuși pe cele șase care-l preced, nu are nici o importanță : pentru înțelegerea acestuia e de ajuns să se știe că în dimineața zilei de 9 februarie, la orele 9 și 45, a început să mă doară capul.

2. APROPIEREA UNUI MISTER

Am luat hotărîrea să-mi îngădui cîteva zile de odihnă, și-n dimineața următoare am plecat. Am plecat la țară, unde e foarte plăcut să te duci în anotimpurile în care cei mai mulți dintre oameni nici nu se gîndesc să se miște din oraș. În cîteva

ore am ajuns în localitatea pe care-o alesesem, pe malul unui lac din Lombardia.

Întîmplarea însă mă tîrî într-o complicată și extraordinară aventură, care periclită în modul cel mai serios dragostea și încrederea mea în viața modernă, amenințînd prin aceasta întreaga nouă orientare pe care-o oferise spiritului meu înfățișarea epocii de după război.

În mica pensiune unde locuiam se aflau doi oaspeți : un tînăr și o tînără. Mi se prezentară drept frate și soră. Lucru care se vădea de altfel numaidecît datorită asemănării lor izbitoare, cu atît mai evidentă cu cît tînărul, un adolescent aproape, avea trăsături foarte delicate. Ceea ce le deosebea însă în mod cît se poate de net figurile, era privirea. Sora avea niște ochi dulci, învăluiți de melancolie chiar și cînd zîmbea, sau cînd, mult mai rar, rîdea. În timp ce tînărul purta tot timpul aprinsă, în fundul pupilelor, o undă capricioasă de nebunie.

Prima dimineață schimbarăm cîteva cuvinte banale. Seara, o găsii la masa comună numai pe fată. Îmi spuse :

— Bruno a plecat la Milano, și se întoarce mîine dimineață.

O chema Laura.

Cînd un bărbat și o femeie se află împreună, începe lupta plină de subterfugii a sexelor.

Convorbirea noastră, rezervată și destul de confuză, se prelungi pînă după terminarea mesei. Fata

era amabilă, iar uneori dădea chiar şi semne de veselie. La sfîrşit se întîmplă să pomenesc numele fratelui ei. Seninătatea Laurei se tulbură deodată, ca şi cum i-ar fi trecut un nor peste faţă. După cîteva clipe de tăcere, se ridică, îmi întinse mîna şi şopti c-o profundă convingere :

— Fratele meu e un om de geniu.

Cu o totală lipsă de oportunitate, răspunsei :

— Eu sînt un om de afaceri.

Mi-am dat seama numaidecît c-am rostit cuvintele acestea în mod mecanic, aşa cum mi se întîmpla adesea pe vremea aceea, chiar şi cînd nu era cazul. Dezacordul mă irită. Rămas singur, pornii să mă plimb, cuprins de un sentiment de mînie.

A doua zi dimineaţa, Bruno se afla iarăşi printre noi. Unda de nebunie îi sticlea mereu în fundul ochilor, bîntuită parcă de-o neliniştitoare veselie.

Aerul, în anotimpul acela, era îngheţat şi sec, iar noaptea lacul vuia ca şi marea.

În a patra zi a şederii mele în satul acela lacustru, imediat după-amiază, Bruno mă invită, oarecum misterios, să ies cu el, mă conduse la o căsuţă izolată, îmi făcu semn să urc pe-o scară întunecoasă şi să intru ; mă introduse într-o încăpere unde se aflau două mese mari de lucru pline de hărţi desenate de mînă şi de instrumente cu aspect ştiinţific, cu totul necunoscute mie, şi de rostul cărora n-aveam nici cea mai mică idee.

Bruno îmi spuse :

— Am o totală încredere în dumneavoastră.

— Mulțumesc, îi răspunsei. Toți bărbații și toate femeile pe care le-am cunoscut au avut încredere în mine. Poate că asta-i pricina pentru care n-am reușit să cîștig nici o bătălie în crîncena luptă pentru cucerirea vieții.

Nu dădu semne c-ar gusta în mod deosebit egoista mea divagație.

Deschise ușița unei grele și complicate lădițe de metal care se afla în mijlocul uneia din mesele acelea mari. Scoase dintr-unul din sertarele mesei un fel de cască telefonică și mi-o întinse. Din cască pornea un fir care făcea legătura cu misteriosul cuprins al lădiței.

— Puneți-o, mă rugă. Și spuneți-mi ce auziți.

Mă ajută să mi-o potrivesc cu ajutorul unei panglici de oțel care îmbrățișa la perfecție curba craniului, ca și cele două discuri de recepție, strîns lipite de urechi.

La început n-am auzit nimic. Îmi dădui apoi seama că tocmai tăcerea aceea era nemaipomenit de bizară. Și-abia atunci înțelesei că auzeam o tăcere înfricoșătoare.

Îmi încordai în zadar simțurile pentru a prinde, în golul acela, chiar și cea mai slabă vibrație ; tăcerea era însă totală, nefirească și monstruoasă.

Ochii mei priveau țintă în cei ai lui Bruno, care se uita la mine și avea îndrăzneala să surîdă ; dar surîsul acela, singur în imensitatea lumii din juru-mi care era otrăvită și congelată în tăcere, mă răvășea și mai mult. Cu toate acestea, nu îndrăzneam să fac nici o mișcare. Apoi, făcînd un imens efort, mă hotării să vorbesc ; dar nu știu care-au fost cele cîteva cuvinte pe care le-am rostit, căci, dîndu-mi seama că nu aud sunetul propriei mele voci, mă îngheță o groază și mai mare și, ca și cum aș fi fost un posedat, mă oprii. Și fixînd în continuare fața lui Bruno, aceasta porni să rîdă, și-o vedeam abrutizîndu-se în grimasele rîsului care, în mișcarea aceea fără sunet, păreau niște contorsiuni sardonice. Și scuturîndu-se așa de rîs, Bruno continua și el să mă privească. Atunci, cu un enorm efort de voință, mă ridicai în picioare și-mi smulsei casca de pe cap.

Deodată, contactul cu metalul întrerupîndu-se, auzii rîsul lui Bruno, printre nenumăratele glasuri din aer — în cameră se reîntoarse molcomul sens al vieții.

— Ai auzit ? mă întrebă.

O caldă undă de fericire îmi umplu sufletul ascultîndu-i cuvintele, auzindu-mi vocea răspunzîndu-i :

— Da.

— E un instrument tiranic, îmi explică Bruno, nu permite să auzi nimic altceva în afară de sunetele care-l interesează.

— Cum adică ?

— Iată !

Scoase din pîntecele diabolicei lădițe un al doilea fir, fixat și acesta — acolo înăuntru — cu unul din capete, celălalt terminîndu-se cu un ștecăr ale cărui două extremități, scurte și subțiri, erau ascuțite ca două ace. Și așa, cu ștecărul în mînă, porni să mă îndemne :

— Puneți-vă casca din nou.

Și iarăși mă cufundai în tăcerea aceea de dincolo de lume. De unde-l văzui pe Bruno depărtîndu-se cu cîțiva pași și uitîndu-se în jur : porni apoi cu hotărîre spre ușorul ușii, făcut din zadă albă, îl încercă puțintel cu mîna, apoi înfipse în el cele două extremități ale ștecărului.

Și-aproape imediat tăcerea supracerească ce mă învăluia păru străbătută de niște zvîcnete ușoare care veneau de la foarte mari depărtări, ascuțite înfiorări sonore ce țîșneau de peste tot și, lovindu-se unele de altele, se întrepătrundeau, izbucnind ici și colo — fără veste — în mici explozii, și toate acestea învăluite într-un fel de bîzîit continuu. În anumite momente, notele acelea ascuțite dar cuminți păreau să se stringă în fascicole, ca și cum ar fi fost asamblate în mod mecanic, apoi, dezmembrate din nou și lăsîndu-se în voia lor, păleau, se îndepărtau și se topeau șovăielnice pe creasta unor îndepărtate abisuri.

Absorbit de acea minunată senzație, concentrat tot în anxietatea aceea al cărei sens îmi scăpa, ochii

mei nu mai percepuseră omul ; îl văzui deodată lîngă mine, aplecîndu-se asupra-mi, scoţîndu-mi aparatul de pe cap cu delicateţe, după care trase şi ştecherul din uşorul uşii.

— Aţi auzit ?

— Da.

— Ce anume ?

Răspunsul meu întîrzia. Aş fi vrut să-i spun că auzisem preludiul armoniilor pitagoreice ale unui sistem stelar ce nu prinsese încă formă, sau poate că vreun tainic dialog dintre planul astral şi cel mental al teosofilor. Simţii însă oarecare sfială cînd vrui să expun asemenea ipoteze ultrapoetice. Şi-am răspuns :

— Cred că ronţăitul unui cariu în lemn, nu ?

Bruno începu să rîdă din nou, hohotind ca un nebun.

— Dacă în lemnul acela s-ar fi aflat un cariu, cu microfonul acesta aţi fi auzit un zgomot asurzitor, de furnale sau de imense căderi de apă. Greşeala dumneavoastră mă face să-mi dau în momentul acesta seama că una din aplicaţiile practice ale instrumentului ar fi tocmai acesta : identificarea prezenţei carilor într-un lemn preţios. Numai că pe mine nu mă interesează aşa ceva : dacă vreţi, vă puteţi ocupa dumneavoastră, care sînteţi un om de afaceri, de asemenea exploatări practice.

— Dar atunci, sunetele acelea ?...

— Sînt infinitezimalele şi veşnicele mişcări atomice ale materiei organice.

Mă uitai la el uluit.

— Vă puteți imagina cred, pornind de la experiența aceasta, forța microfonului meu — multiplicator și izolator acustic.

— E o invenție personală ?

— Considerați că nu e decît o parte neînsemnată, un amănunt izolat al invenției mele. E foarte mult încă, și veți vedea numaidecît. Dar mai întîi trebuie să faceți cunoștință cu un alt element, cel mai minunat dintre toate : oglinda alocatoptrotică.

După o mică pauză, făcu un semn, oarecum tainic, spre mica ușă zidită, ce se afla în fundul odăii.

În clipa aceea, se auzi vocea Laurei chemînd din stradă :

— Bruno !

4. LAURA

Fără să răspundă la chemare, și fără să-mi spună nimic, Bruno așeză repede lucrurile la locul lor și coborîrăm. Laura, cu pălărie și cu gulerul de blană care-i ascundea fața pe jumătate, părea mai femeie, căpătase un aer matur și tulburător. Ochii îi erau mai negri și mai adînci.

— Bruno, spuse, e ora plimbării. Veniți și dumneavoastră cu noi.

Și rostind cuvintele acestea, se uită la mine. Simții că-mi fuge sîngele din obraz. Iar cînd bătăile inimii mi se normalizară, răspunsei :

— Nu.

— Atunci, pe curînd.

Pînă seara mă gîndii la Laura. Din cînd în cînd însă, făptura şi chipul ei mi se ştergeau brusc din memorie. În răstimpul acestor lacune, în mine şi-n jurul meu simţeam o undă de goală şi îngheţată tăcere ; recunoşteam imaginea acelei tăceri care mă învăluise şi mă înnebunise aproape în timpul primei experienţe din biroul fratelui ei.

„Ăştia doi or să mă înnebunească de-a binelea, mi-am spus în cele din urmă. Straşnic sistem de recreaţie am mai găsit în solitudinea vieţii la ţară. Ciudată şi soarta asta a mea : întotdeauna am fost, şi întotdeauna voi fi un om iremediabil echilibrat. În acelaşi timp însă, soarta mi-a pus în mod tainic în mînă nu ştiu ce puternică atracţie pentru nebuni."

Şi cînd, după cîteva ore, ne-am întîlnit din nou la masa comună, am anunţat scurt şi precis :

— Peste două zile mă întorc la Milano. Vacanţa mea ia sfîrşit.

— Peste două zile ? întrebă Bruno. Adică... ?

— Adică sîmbătă : poimîine ; cu cursa de dimineaţă.

Bruno repetă :

— Sîmbătă, cu cursa de dimineaţă.

Şi adăugă :

— Foarte bine.

Renunţai să pătrund sensul acestor cuvinte. După puţin, rosti iarăşi :

— În schimb, eu plec mîine dimineață.

Mă ispiti gîndul să-i răspund și eu : „Foarte bine", dar mă reținui. Și eram gata să-i pomenesc despre lucrurile acelea minunate pe care mi le dezvăluise și de cele mai minunate pe care mi le făgăduise. Dar un tainic și plin de răutate instinct îmi impuse tăcere chiar și asupra acestui subiect. Mi se părea că de la unul la altul dintre cele trei spirite ale noastre trece o undă de ură. Apoi tăcerile pline de jenă care se furișau între noi începură să mă chinuie. Căutai un subiect de discuție care să ne coboare într-o atmosferă mai respirabilă și mai obișnuită ; așa fel, încît să putem rosti felurite banalități. Trebui să fac un efort nemaipomenit ca să-mi amintesc despre ce se vorbește în mod obișnuit în lume, în lumea oamenilor obișnuiți, a oamenilor sănătoși. În cele din urmă rostii :

— Să sperăm că sîmbătă nu va fi nici o grevă.

Bruno se uită la mine ca și cum aș fi făcut aluzie la o neverosimilă ipoteză privind tulburările cosmice.

— Adevărul e, continuai eu neînfricat, că astăzi trebuie să înveți cum să trăiești de la o zi la alta iar în același timp să contezi pe un mîine liniștit și sigur. Se pare că ne aflăm într-o tragică epocă de trecere. Cred însă că orice epocă, văzută de aproape, trebuie să li se pară oamenilor care meditează asupra ei o tragică epocă de trecere.

Și deoarece nici unul din ei nu spunea nimic, continuai :

— Poate că aţi vrea să-mi aduceţi aminte de epoca dinainte de război...

— Noi trăim, mă întrerupse Laura, ca şi cum am fi înafară de lume, şi asta de mulţi ani. Ca pe-o insulă necunoscută.

— Insula Irenei ! exclamai, tulburat dintr-o dată de ciudata amintire. Nu mă mai gîndisem niciodată la Irene.

— Unde e, întrebă Laura cu amabilitate, insula Irenei ?

— Departe.

— Şi-aţi fost acolo ?

— Da.

— Cînd ?

— Într-o vreme imemorială. Lăsaţi-mă să-mi aduc aminte. Am fost... Dumnezeule ! Îmi pare fantastic, dar ăsta-i adevărul : cu şase zile în urmă. E de necrezut.

Vorbeam, ca să spun aşa, mai mult pentru mine decît pentru cei doi smintiţi. Nu erau însă făpturi care să se minuneze de-atîta lucru. Laura mă contrazise :

— Nu e de necrezut. Locurile cele mai îndepărtate sînt acelea de unde te întorci cel mai repede. Dar nu le mai regăseşti niciodată.

Şi aşa, într-o clipită, a plasat convorbirea în regiunile nebuniei propriu-zise. N-am mai făcut nici un efort pentru a o readuce în zona normalului. Mă întrebam dacă nu mi-aş fi putut grăbi şi mai

mult plecarea. Laura mi se părea, ori de cîte ori o priveam, și mai frumoasă.

La sfîrșitul mesei, Bruno își luă rămas bun :

— Mai am de făcut unele preparative. La revedere, așadar, la Milano.

Nu-l reținui, și el dispăru.

Laura se așezase într-un fotoliu lîngă un vechi cămin în care ardea focul. N-avui puterea necesară să mă smulg de-acolo. Mă așezai într-alt fotoliu, de partea cealaltă a căminului.

Laura zîmbi și-mi spuse :

— Nu există nici un motiv temeinic ca să fiți așa de supărat pe noi.

— Domnișoară, începui s-o implor, povestiți-mi ceva despre dumneavoastră, spuneți-mi că v-ați născut într-un anumit loc, într-o anume zi, așa cum se nasc toate femeile.

Zîmbi din nou :

— Nu vă fie teamă : m-am născut într-un coltișor de pe lumea asta și-ntr-o anumită zi din calendar, și m-am născut ca toate celelalte femei, și ca toți bărbații de altfel. Mai vreți să știți și altceva ? Mi-e cam frig, cu toate că stăm lîngă foc. Mi-e frig, înțelegeți ? Cred că ăsta-i un lucru care vă poate liniști în ceea ce privește persoana mea. Și vă propun să faceți acum plimbarea pe care n-ați voit s-o faceți azi-dimineață.

Așa că, puțin mai tîrziu, mergeam alături de ea pe malul lacului, la lumina stelelor. Își ținea

ochii în pămînt, deoarece drumul era plin de gropi şi de pietre. Din cînd în cînd, haina ei de blană îmi atingea braţul. Aerul îngheţat, ca şi nu ştiu ce impresie de supranatural care ne însoţea şi veghea asupra noastră, puse stavilă cuvintelor. Apoi Laura se opri şi, fără să ridice privirea, rosti :

— Să ne întoarcem.

Dar, la întoarcere, îşi sprijini mîna de braţul meu şi şi-o ţinu aşa pînă ce ajunserăm înaintea locuinţei noastre, unde îşi luă rămas bun de la mine, aproape fără cuvinte.

5. PRAGUL

A doua zi dimineaţa, servitoarea îmi transmise salutările domnişoarei, aducîndu-mi la cunoştinţă că se simte prost şi că va rămîne tot timpul în cameră. Ziua aceea a fost cea mai goală, mai mohorîtă şi mai lungă zi din toată viaţa mea.

In dimineaţa următoare, gata de drum fiind, trimisei servitoarea să-i transmită salutările mele. Îmi aduse un bilet. Pe care era scris :

La revedere pe încă o altă dată,
LAURA

Şi plecai.

Călătoria aceea matinală — la început pe malul lacului căruia gerul îi dădea nuanţa oţelului, apoi prin pîrloage şi hăţişuri albite de promoroacă şi

de turțuri de gheață — mă limpezi. Cînd am coborît în gara Milano, mă simțeam foarte departe de locul, persoanele și zilele care se scurseră, le lăsam în urma mea asemenea unei epoci din trecut pe care-o simțeam definitiv încheiată, consfințită de-un fel de îndepărtare de neregăsit. Doar o senzație de oboseală, care părea să mai dăinuie încă în adîncul ființei mele, îmi mai stăpînea și în clipa aceea spiritul ; îmi revenii însă și mă aruncai cu un fel de bucurie fizică în mijlocul micului grup de persoane care se înghesuiau la ieșire. Afară, în timp ce mă uitam de jur împrejur în căutarea unui vehicul, mă auzii strigat de-o voce care mă înmărmuri de uimire și de-o irațională teamă. M-am întors.

— Ați fost punctual, strigă Bruno ieșindu-mi înainte, plin de bucurie. Bravo ! Veniți cu mine.

Atunci, forța aceea necunoscută care-mi conduce adesea viața și acțiunile — și numai după moarte, la încheierea socotelilor, se va putea ști dac-a fost fastă sau nefastă — mă îndemnă să nu mă opun dorinței lui Bruno. Venise cu un automobil. Și fiindcă era destul de tîrziu, spuse :

— Să luăm micul dejun.

Mă conduse la un restaurant destul de cunoscut, zgomotos. Nu mai recunoșteam omul. Era plin de vioiciune și sociabil. Rîdea aproape tot timpul. I-am spus :

— Iată-ne în plină viață modernă. Nu credeam să-ți placă lucrurile astea pe care le vedem acum în jurul nostru.

— Nu-mi plac, mi-a răspuns. Mă slujesc de ele. Eu trăiesc, în ceea ce mă privește, în secolul douăzeci, ca și cum aș fi un om de-acum zece secole sau de peste zece secole. Spiritul și felul meu de viață sînt cu desăvîrșire izolate. Uneori am impresia că bărbații și femeile acestea nici nu mă văd măcar, atît e de diferită substanța din care sînt eu alcătuit. Setea aceasta de viteză — suprimare a timpului și a distanței — care e caracterul cel mai pregnant al epocii, e materialul brut al creației mele. De aceea, toate lucrurile mă slujesc, și poate că, fără ca asta să fie intenția mea, creînd, le slujesc și eu lor.

— Întocmai ! exclamai. Simt, din cuvintele acestea ale dumitale, că facem parte din aceeași familie spirituală. Ai definit cu o mare exactitate, iartă-mă dacă vorbesc pentru moment de persoana mea, ceea ce aș fi vrut să fiu eu, dacă aș fi fost un artist ; numai că opera mea ar fi fost de domeniul fantasticului, pe cînd a dumitale ține de cel al practicii. Și eu aș vrea să operez asupra acestei materii întocmai ca și cum mi-ar place, fără să-mi placă însă, și, creînd, să-i slujesc, fără nici un fel de intenție, plăcerile și clipele de răgaz ; materia mea se simte străină și îndepărtată de toate acestea, cînd ici cînd colo, oricum singură.

— Din care pricină sînteţi demn de-a experimenta cel dintîi invenţia mea. Puţin îmi pasă dacă veţi fi şi cel din urmă.

— Unde ne ducem ?

— Nu departe.

Am ajuns în faţa unei căsuţe de pe-o stradă singuratică. Bruno mă introduse într-o încăpere aproape goală, mă pofti să iau loc şi începu să vorbească :

— Vedeţi uşa aceea masivă ? E la fel cu aceea pe care aţi văzut-o în fundul biroului meu de dincolo.

La cuvîntul „dincolo" simţii cum bătăile inimii mi se accelerează în chip ciudat.

— E biroul pantelestetic. Interiorul e în întregime izolat din punct de vedere acustic, fără să mai fie nevoie de cască. De-acolo, fără nimic altceva, veţi auzi telefonic cuvintele cabinetului celuilalt care comunică cu acesta. Pînă acum nu-i decît perfecţionarea telefoniei. Unul din pereţii biroului însă e alcătuit dintr-o oglindă, o oglindă alocatoptrotică, în care se vede, distinct, locul şi persoana cu care vorbeşti : eşti văzut vorbind, mişcîndu-te, trăind. Dat fiind că şi audiţia şi vizionarea sînt desăvîrşite, distanţa dintre oameni este, cu aceasta, complet suprimată.

O neliniştе dureroasă mă cuprindea din cînd în cînd şi-mi altera interesul pentru acea extraordinară experienţă. Bruno continuă :

— Vă atrag atenţia că nu puteţi obţine legătura decît după ce veţi lua loc în fotoliu.

Şi rostind cuvintele acestea, iată-ne în faţa tragicei uşi. Bruno o deschise, îmi făcu vînt înăuntru, şi, repede de tot, închise uşa în spatele meu.

6. ÎNTREVEDERE

Aruncat în tăcere, cercetai cu privirea întreaga cabină care, deşi fără deschizături sau lămpi, era luminată ca în plină zi. Coborîndu-mi din nou privirea din tavan spre peretele din faţa mea, încremenii numaidecît. Peretele era aproape în întregime o oglindă, o oglindă foarte strălucitoare, în care vedeam reproducîndu-se cu cea mai mare exactitate linile locului în care mă aflam — trei pereţi înguşti, iar în mijloc, un mic fotoliu — dar în oglindă nu era nimeni, eu nu eram acolo.

Mă trecu un fior din picioare şi pînă-n creştet şi avui impresia că mă despică în două : cred c-am scos şi-un ţipăt şi că m-am întors, cu gîndul s-o iau la goană, dar am izbutit să mă stăpînesc şi, strîngîndu-mi tîmplele cu palmele, am închis ochii. Atunci, în întunecimea aceea bruscă, chiar şi înspăimîntătoarea tăcere din juru-mi mi se păru reconfortantă, sau poate că mă simţeam în siguranţă datorită propriilor mele mîini care-mi strîngeau fruntea cu străşnicie. Aşa că mă liniştii, recăpătai conştiinţa locului şi a cauzelor. Cu toate

acestea, ochii mi-i țineam tot închiși ; ocolii fotoliul pe dibuite și mă așezai în el.

Și imediat tăcerea se rupse, se însufleți de îndepărtate murmure nedeslușite, glasul unei atmosfere care, nouă și proaspătă, începea să mă învăluie. Avui astfel curajul să redeschid ochii. Și văzui că oglinda din fața mea se încețoșase, ca și cum peste apele ei ar fi fluturat niște văluri cenușii — și imediat, vălurile începură să se rărească dinspre părți către centru ; pînă cînd se limpezi cu totul, și acolo, în fața mea, se ivi, șezînd, o formă omenească, forma Laurei. Imaginea Laurei își clătina capul cu dulceață, își ridica o mînă spre mine, făcîndu-mi semn. Văzui cum i se mișcă chiar și buzele, și-i auzii glasul care spunea :

— Sînt eu, da, sînt Laura.

Fixam imaginea aceea drept în ochi, dar nu izbuteam să-i întîlnesc privirea, care continua să rătăcească, pierdută parcă într-un eter de altă natură. Atunci începui să vorbesc și eu, și-i spusei imaginii :

— De ce nu te uiți la mine ?

Chipul Laurei îmi răspunse :

— Nu reușesc încă. Ține-ți privirea fixă, te rog.

Făcui un efort și-mi imobilizai întreaga făptură. Îi vedeam privirea zvîrcolindu-se și sustrăgîndu-se îndepărtărilor care-o rețineau, pînă cînd, deodată, se ivi pe raza mea vizuală : și rămaserăm așa, ochi în ochi, străpungîndu-ne, temători, pînă-n adîncul sufletelor, mistuiți de patimă.

— Vorbește, mă implor㠄.

Și fiindcă, plin de spaimă fiind, tăceam :

— Te-am avertizat, îmi spuse ea într-o suflare, că ne vom mai revedea o dată.

Chipu-i palid se împurpură, dar ochii nu i se plecară, negri și adînci cum i-i văzusem într-o anume înserare pe malul lacului tînguitor.

— Dacă te-aș vedea pe malul celălalt al unui fluviu, i-am spus, l-aș trece ca să vin să stau de vorbă cu tine. Dar așa, cum să stau cu tine de vorbă ?

— Uite ce aproape sînt de tine.

Mi se păru că-și ridică brațele spre mine.

— Laura, începui să strig, sculîndu-mă fără voia mea din fotoliu și aruncîndu-mă în brațele ei.

Pe neașteptate însă, la mișcarea aceea a mea suprafața oglinzii se șterse ca-ntr-o străfulgerare, iar dinainte-mi nu mai era nimic : lovii cu mîinile sticla extrem de dură.

Gîfiind, mă grăbii să mă așez din nou în fotoliu. Fața oglinzii se tulbură toată din pricina norilor, așa cum se mai întîmplase cu puțin înainte ; norii evaporîndu-se însă, văzui întorcîndu-se figura Laurei și privirea îi era tot ațintită într-a mea. Acuma stătea întoarsă spre mine, tremura toată și mă ruga :

— Nu mă părăsi.

Muți de data aceasta, și pentru un timp care păru nemăsurat, ne privirăm așa, îndurerați, abis

în fața altui abis ; după care șoptirăm cuvinte fără formă, și formele noastre și vocile noastre se aflau alături, așa că la un moment dat sufletele noastre avură credința că se ating ; dar fiindcă mîinile nu se puteau găsi și nu se puteau strînge vii, substanțele noastre se regăsiră, brusc și deznădăjduite, departe una de alta ; o simții infinit mai îndepărtată de mine decît dacă m-aș fi gîndit doar la ea, fără să-i văd gesturile și fără să-i aud glasul ; și cum, în chinul îngrozitor al acelei absurdități păru la un moment dat că se pleacă toată spre mine, cu chipul palid și gura rugătoare, mă cuprinse o furie atît de violentă și de disperată, încît, aproape orbit și nebun, mă ridicai, smulsei fotoliul și-l aruncai în cristalul acela infernal care se sparse cu bubuitul a nenumărate explozii, începui să izbesc, urlînd, în pereții și ușa cabinei, de unde ieșii nici eu nu știu cum, distrugînd lucruri de care nu-mi amintesc de loc, pornind ca un posedat, fără nici un gînd și fără nici o amintire, nici eu nu știu unde : singurul lucru pe care-l țin minte e că zile și nopți în șir am rătăcit înspăimîntat pe străzile cele mai fioroase, ca o sălbăticiune hăituită, încolțită, speriindu-se de orice umbră și de orice rază de lumină, tulburîndu-se la vederea oricărei forme aparente și mobile de viață ; și numai după un timp destul de îndelungat izbutii, din pricina oboselii, să mă așez liniștit într-un colțișor, să-mi

regăsesc casa, deprinderea gîndirii şi a vieţii mele : închizîndu-mă însă înăuntru pentru mai multe zile, rămăsei acolo fără să văd pe nimeni, chinuit de-o ură întunecată pentru inteligenţa umană, şi de-un sincer şi înspăimîntător elan pentru indiferenta inerţie a lucrurilor neînsufleţite şi a animalelor.

CAPITOLUL AL OPTULEA

DEMONUL ÎN ANTICAMERĂ

1. TELEFONICUL

Abia mă dădusem jos din pat — era deci, cum e uşor să-şi imagineze oricine, dimineaţa — cînd aud sunînd telefonul. Şi fiindcă aveam nu ştiu ce în mîna stîngă, mă grăbii să ies şi să apuc receptorul cu dreapta. Allo ! O voce oarecare (masculină) mi se adresă direct, fără nici o introducere, cu următoarele cuvinte :

— Fiţi, vă rog, peste o oră, la barul „Comercial", căci trebuie să vă comunic ceva important.

Mă pregăteam tocmai să-i cer unele explicaţii, cînd un neaşteptat sfîrîit de untdelemn în care se prăjeşte ceva se înălţă din nevăzutele măruntaie ale aparatului şi pentru cîteva clipe mă împiedică să aud sau să fac pe alţii să audă un singur cuvînt. Apoi, dintr-o dată, necunoscutele îndepărtări transmiseră prin misterul cablurilor pînă la urechea mea cea mai adîncă, glacială şi universală tăcere. Încercai să sun, să chem, să răcnesc, să fluier, să chelălăi, dar sforţărilor mele, de-o sonoritate din ce

în ce mai improprie genului uman, nu le răspundea decît tăcerea aceea, așa de totală și de indiferentă, că la un moment dat avui impresia că-i de esență divină, și, cuprins fără veste de respectuoasa teamă de-a nu o profana, pusei încetișor receptorul în furcă, rămăsei puțin pe loc ca să-mi trag răsuflarea, după care mă întorsei în dormitor în vîrful picioarelor. Mă îmbrăcai și ieșii din casă.

2. PATOLOGICUL

Pornind pe jos (nu-mi aduc aminte de ce pe jos, poate că tramvaiștii și toți cei care se ocupă cu transportul persoanei umane erau în grevă) spre barul „Comercial", care se afla, și se mai află și astăzi, în partea de sud a pieții Domului, pornind deci pe jos spre taina întîlnirii anonime, mi se întîmplă ceva destul de ciudat, îmi dădui adică seama că nu eram îndeajuns de curios în legătură cu acea taină, și nici cu persoana, încă neidentificată, care mă aștepta acolo.

Cauza acestei stări de spirit nu trebuie pusă pe seama unui dispreț superior privind lucrările practice și lumești, ci pe seama unui fapt de natură strict patologică. În dimineața aceea mă trezisem chinuit de-o frază, venită cine știe de unde, frază care suna în felul următor :

— Standardizarea fierului...

E limpede că ochii mei trebuie să fi citit cuvintele acelea în ajun în timp ce parcurgeau, distraţi, rubrica industrială a vreunui jurnal. Dar străvechiul adversar se amuzase strîngîndu-le şi punîndu-le la păstrare, ca să mi le strecoare în creier în timpul nopţii atunci cînd paznicii minţii nu stau de veghe la porţi.

— Ce e, ce poate să fie standardizarea fierului ?

Şi chinuit de asemenea tulburătoare întrebări, îmi continuai drumul. Nu ştiu ce mă enerva mai mult : faptul că ignoram sensul acelei locuţiuni, sau forma ei fonică, supărătoare din pricina barbarismelor inerente civilizaţiei. Încercam, dar fără succes, să-mi concentrez atenţia asupra vreuneia din nenumăratele aspecte pe care le oferă străzile comerciale chiar şi celor mai preocupaţi trecători. În faţa fiecărei firme de metal şi a fiecărei şine de tramvai, mă surprindeam întrebîndu-mă : „Cine ştie, Dumnezeule, dacă fierul acela e standardizat ?“

Treceau pe dinainte-mi fiinţe încîntătoare, dar vederea lor nu izbutea să mă consoleze. Şi cred că, dacă cea mai frumoasă dintre ele m-ar fi răpit, m-ar fi dus acasă şi mi-ar fi oferit gura, în loc să i-o sărut aş fi murmurat, languros, un singur cuvînt :

— Standardizează-te...

Eram încă pe stomacul gol.

În aceste jalnice condiţii ajunsei la ţinta călătoriei mele.

O cercetare minuțioasă mă încredință că în nici un colț din bar nu se afla vreunul din cunoscuții mei. Și nimeni, văzîndu-mă trecînd și uitîndu-mă în toate părțile, nu făcu vreun gest de recunoaștere și nici nu mă întîmpină cu caracteristicile foneme care se întrebuințează față de cei care vin la o întîlnire.

Luai, așadar, loc, și fiindcă în dimineața aceea nu era lapte, iar biscuiții se terminaseră, acceptai, plin de resemnare, sfatul pe care mi-l dădea, imperios, un chelner, de-a comanda un punci. Începui, dezolat, să contemplu preastrălucitoarea mașină care, din înălțimea uriașei tejghele de marmură, continua, cu opinteli și pufăituri, să extragă voinicește din măruntaiele-i metalice întunecate valuri de cafea, și de fiecare dată, la o jumătate de învîrtitură de mîner, se învăluia în nouri, ca Zeus cînd se pregătea să coboare pe pămînt.

Nu era multă lume. Imi atraseră atenția, în picioare lîngă tejghea, trei sau patru tineri absolut asemănători, ca și cum ar fi fost făcuți după același calapod: adică, toți erau înalți și subțiri; aveau aceeași pălărie mică și tare, dată destul de mult pe ceafă; pardesie cenușii în carouri, foarte strînse la spate cu cîte-o gaică lată, jos destul de scurte, iar sus terminate cu niște gulere bogate de blană neagră. Tinerii aceia beau tot punci, și-am

văzut că toți purtau, la inelarul drept, cîte-un inel mare.

Unul din ei, vrînd să cheme chelnerul, veni să bată, în măsuța la care stăteam eu, cu montura, extrem de dură, a inelului; observai că de sub diamant porneau două sau trei crăpături negre. Măsuța se cutremură toată, și cîteva picături din punci se vărsară pe farfurioară, dar în simplitatea și siguranța-i de sine, individul nu dădu faptului nici o atenție.

În ceea ce mă privește, băgai chiar atunci de seamă că, absorbit de studiul localului și al clienților săi, nu mă mai gîndisem la standardizarea fierului.

Și-mi fu teamă că, observînd aceasta, obsesia va pune din nou stăpînire pe mine. Deodată însă simții o palmă afectuoasă pe umăr.

Mă întorc și descopăr un chip hilar, de-al cărui nume nu-mi mai aminteam.

— Dumneavoastră erați? întrebai.

— Ce anume? răspunse acesta așezîndu-se zgomotos alături de mine. Și fără să aștepte vreo explicație, continuă: Bravo! Nu te-am mai văzut de-un car de ani. Vreau să te tratez c-un punci.

Eu mă simțeam cît se poate de prost că-i spusesem „dumneavoastră" unui individ care-mi spunea „tu" cu atîta dezinvoltură și invocai în cugetul meu o ocazie care să-mi îngăduie să fiu iertat și prin care să-i dovedesc afecțiunea mea. Așa că-i relatai aventura mea telefonică.

El rosti :

— Sînt sigur că domnul cu pricina a greşit numărul.

Mă uitai cu admiraţie la bărbatul acela extraordinar care-mi rezolvase de la prima vedere o problemă atît de încurcată. Între timp, el continua să vorbească. Începuse prin a-mi povesti alte şi felurite anecdote telefonice, se întrerupse pentru a adresa cîteva cuvinte măgulitoare unor doamne care treceau pe lîngă noi, îşi reluase apoi povestirea, dar nu în legătură cu telefoanele, ci cu situaţia politică ; la un moment dat, mă sili să iau al doilea punci, care, în ceea ce mă privea, era al treilea ; se interesă de preţul costumului meu şi mă făcu să-i promit în mod solemn că de-acum încolo voi apela la serviciile croitorului lui, se ridică apoi pe neaşteptate, ca împins de-un resort, spunînd :

— Douăsprezece fără zece minute. Acuma vino cu mine un moment la Sucursală.

Ieşirăm ; cele trei punciuri înghiţite pe stomacul gol se înfruntară destul de violent cu frigul intens al străzii şi porniră mînioase spre părţile extreme — inferioare şi superioare — ale corpului meu. O dată ajunşi pe una din cele mai tainice străzi din centrul oraşului, tovarăşul meu, care vorbise într-una, se opri în faţa unei porţi scunde. Încercai să-mi iau rămas bun, dar el începu să strige :

— Nu ți-aș ierta-o niciodată dacă m-ai părăsi aici și încă în modul ăsta.

Urcarăm la etajul al doilea și ne conformarăm invitației unui afiș alb care, de pe ușa cu geam unde era prins, spunea : *Intrați.* Și cum tovarășul meu vorbea fără întrerupere, n-am găsit niciodată momentul potrivit ca să-l întreb a cui sucursală e biroul pe care-l desenase sub asemenea nume, și nici înfățișarea anticamerei nu mă lămuri în vreun fel oarecare.

Abia intraserăm, și căutam tocmai pe cineva căruia să ne adresăm, cînd, deodată, văzurăm, în fundul odăii, ridicîndu-se o draperie de stofă, și ieșind, trîntind cu violență ușa, o doamnă cu o pălărie și un piept de-o amploare, ambele, impresionantă, care străbătu încăperea ca o vijelie, strigînd :

— ...și țineți minte că n-am să mai pun piciorul niciodată în dugheana asta împuțită.

Fraza dură exact timpul care-i fu necesar ciclonului să acopere distanța de la draperie la ușă, pe unde și ieși, tot trîntind-o ; așa că traseul fulgerător și pitoreasca frază a opulentei apariții rămaseră ca încadrate și montate între două bubuituri.

Eu mă dădusem înapoi în mod instinctiv, de teamă poate să nu fiu absorbit de curentul de aer pe care-l iscase. Dar de îndată ce temerile mele

dispărură, începui să chibzuiesc dacă metafora care ieşise din gura ei furioasă nu m-ar fi putut lămuri cumva asupra locului în care mă aflam.

4. DIABOLICUL

Tovarăşul meu privi, întocmai ca un câine care adulmecă, în urma respectivei doamne, şi rosti :

— Ce bucăţică...

Apoi, clătinînd din cap, se îndreptă cu hotărîre spre uşa din fund, dezvăluită nouă de zgomotoasa apariţie.

Deodată însă, dintr-un ungher de umbră aflat în partea stîngă a acelei uşi, văzurăm înălţîndu-se o făptură ce părea plăsmuită şi ea tot din umbră, atît de fluidă şi de subţirică era.

— „Vedeţi acuma, ce superb portar !" murmurai, slujindu-mă de cuvintele cu care-l gratifică Giordano Bruno pe unul din prefaţatorii lui Copernic.

Într-adevăr, apariţia îndeplinea funcţia de portar, deoarece, venind întru întîmpinarea tovarăşului meu, îl întrebă cu un glas tremurător :

— Unde mergeţi, domnule ? La ora asta *il cavaliere* nu mai primeşte pe nimeni.

Tovarăşul meu nu era omul care să se împiedice de-un asemenea lucru.

— Mă aşteaptă, spuse ; şi ridică hotărît draperia care căzu imediat, unduind în urma lui.

Firavul portar rămase descumpănit o clipă, apoi, resemnat, se întoarse spre mine, care mă așezasem pe un divan de-o culoare dubioasă, între o langustă fiartă pe jumătate și-o idilică floare purpurie.

— Dumneavoastră pe cine căutați ?

— Eu sînt cu domnul care-a intrat.

— Și domnul acesta e cu dumneavoastră ?

Și întrebîndu-mă astfel, arătă în stînga mea. Cuprins de uimire, m-am întors într-acolo, dar lîngă mine, pe divan, acolo unde arătase, nu se afla nimeni.

Mă uitai atunci la spectrul acela tremurător și filamentos, peste a cărei frunte osoasă se înălța o coamă de-un alb imaculat. Vorbea însă cu cea mai mare scriozitate posibilă.

Într-adevăr, repetă :

— Și domnul acesta ?

Cu toate că în fiecare zi mi se întîmplă să am de-a face cu cîte un nebun, mă simțeam destul de prost, deoarece nebunii pe care-i întîlnești zilnic sînt de-o natură total diferită. Deodată însă avui impresia că cel nebun sînt eu cînd, de lîngă mine, din stînga mea, de pe divanul pe care stăteam, de unde văzusem cu proprii mei ochi că nu se află nimeni, auzii o voce care mă încuraja :

— Spune-i cine sînt.

Eram gata să urlu de groază, dar între timp recunoscui vocea și groaza se preschimbă numai-decît într-o caldă emoție ; exclamai :

— Tu!

— Da, eu, răspunse Demonul; de cîtva timp ai uitat de mine cu totul.

— Dar ăsta, ăsta? îl întrebai cu neliniște; eu nu te-am văzut niciodată; credeam că n-ai decît glas, nu și-o formă vizibilă. Cum se face că simulacrul ăsta de om te poate vedea?

— Nu știu, e meritul lui, nu-l jigni.

Portarul cel cu părul colilie nu se simțea ofensat ci, imperturbabil, cu vocea lui behăitoare, stăruia:

— Și domnul acesta?

— E Demonul meu.

— Asta înseamnă că e cu dumneavoastră. Iar dumneavoastră sînteți cu domnul care-a intrat. Foarte bine. Trebuia să aflu tot, de dragul exactității.

Și, liniștit, porni să se retragă în ungheru-i întunecos, mulțumit că și-a îndeplinit datoria.

5. METAFIZICUL

I-am spus Demonului:

— Vreau să te văd și eu, ce Dumnezeu!

— Violența asta a ta, mă mustră, dă dovadă de puerilitate și încăpățînare; și e dictată mai mult de furia de-a te simți inferior unui ușier, ușier de sucursală, decît de dorința naturală și profundă de cunoaștere.

— Vreau să te văd, repetai, îndărătnic ca un copil ; și n-aș putea să jur că, rostind cuvintele acestea, nu loveam cu picioarele în podea.

— Încăpățînarea asta a ta nu e demnă de un filozof ci, în cel mai bun caz, de-un om de acțiune.

— Eu sînt om de acțiune.

— Atunci, dacă ești un om de acțiune, așează-te în colțul acela și nu mai face nici o mișcare. Da : pe scaunul din dreapta ușii cu draperie, vizavi de cel pe care se odihnește și doarme acel demn ușier față de care încerci un sentiment de josnică invidie.

Și, de îndată ce luai loc într-o poziție absolut simetrică față de fantoma cea căruntă care căzuse chiar atunci într-un somn profund, vocea Demonului meu reluă :

— Dacă eu devin, pentru o frîntură de timp, vizibil ochilor tăi, pentru exact același răstimp tu devii invizibil pentru toți ceilalți. Și-n timpul acesta nu vei mai avea puterea să te miști și să vorbești, ci vei fi ca o porțiune conștientă și inactivă a neantului.

— Are să-mi facă multă plăcere.

— Eu între timp am să mă port ca și cum aș fi o ființă omenească și vie.

— Un moment, te rog : nu ai, cumva, cine știe ce formă înspăimîntătoare ?

— Lașule ! Nu. Eu n-am nici o formă : va trebui să copii o formă oarecare, prima care-mi va veni în minte.

— Atenție la alegere, îl rugai. Și tăcui.

Și tăcînd, simții deodată cum mi se scurg puterile, așa cum se întîmplă după o dietă îndelungată sau după o anemie subită, ochii mi se încețoșară, păru, pentru o clipă, că-n jurul meu nu se mai află nici un punct solid, că sînt gata să fiu precipitat în gol.

Cînd îmi revenii din starea de pierdere a întregii mele ființe, ochii mi se redeschiseră; ușierul cel cărunt și subțiratic umbla de colo-colo prin cameră, dar de data asta zîmbea plin de tinerețe. Și-n timp ce mă întrebam cc l-a putut transforma într-atîta, mi se întîmplă să-mi arunc privirea spre locul unde se afla cu puțin înainte de-a adormi, adică spre scaunul din stînga ușii.

Pe scaunul din stînga ușii se afla ușierul cel subțiratic și cărunt, care continua să doarmă adînc.

Uimirea mea dură doar o extrem de scurtă clipă, fiindc-am înțeles imediat că cel care umbla cu pas tineresc prin cameră era Demonul meu.

Am vrut să-l întreb: „Tu ești?" — dar nu puteam vorbi. Mi-am dat seama că, așa cum mă prevenise, nu mai posedam nimic altceva pe lume în afară de conștiința propriei mele persoane, lipsită însă de orice formă de acțiune.

Așteptai atunci — cu toată pasivitatea — desfășurarea evenimentelor.

După ce Demonul meu mai dădu ocol camerei o dată sau de două ori, se auzi o bătaie discretă

la ușa de la intrare. Demonul nu răspunse ; și auzirăm o nouă bătaie. În cele din urmă, ușa se deschise încet de tot și apăru un cap înfricoșat, spunînd :

— Se poate intra ?

— Încearcă, răspunse Demonul.

Capul cel înfricoșat încercă, și iată-l înăuntru, iar o dată cu el și modesta persoană căreia-i aparținea acel cap. Demonul îl întrebă :

— Știi să citești ?

— Da, răspunse oarecum descumpănit noul vizitator, așa cred, am absolvit școala tehnică.

— Eu cred că nu, i-o întoarse Demonul, fiindcă altfel ai fi citit că pe ușă stă scris *Intrați.*

În vreme ce bietul om, dezorientat, roșea și-și răsucea pălăria în mîini căutînd fără succes un răspuns potrivit, ușa cu pricina se deschise din nou ca smulsă de vînt și intră un tinerel zăpăcit ; spre care Demonul meu se întoarse numaidecît interpelîndu-l cu aceste cuvinte :

— De ce-ai intrat fără să ceri voie ?

Tinerelul cel zăpăcit răspunse numaidecît :

— Fiindcă scrie *Intrați.*

— Aici voiam s-ajung, spuse Demonul. *Intrați* e un răspuns : cînd cineva întreabă *Se poate ?* i se răspunde *Intrați.* Așadar acolo, pe ușă, se află răspunsul gata pregătit pentru cel care a întrebat. Dar pentru cel care, așa ca dumneata, nu a întrebat nimic, inscripția, întrucît e un răspuns, nu are valoare, e ca și cum nici n-ar exista.

Tînerelul răspunse cu hotărîre :

— Dumneata eşti nebun.

— Exact la asta mă gîndeam şi eu, începu să strige primul vizitator, pe care prezenţa celuilalt îl făcea să reacţioneze cu o neaşteptată violenţă.

— Nu, i-o întoarse imediat Demonul meu. dumneata n-ai dreptul să gîndeşti asemenea lucru, fiindcă dumitale ţi-am spus exact contrariul a ceea ce i-am spus acuma domnului acestuia ; aşa că, dacă sînt nebun din punctul lui de vedere, dintr-al dumitale sînt chintesenţa înţelepciunii, viceversa. Alegeţi, domnilor.

— Să alegem ?

— Sigur, alegeţi pentru care dintre dumneavoastră sînt nebun şi pentru care cu mintea întreagă. În lipsa unui criteriu logic de alegere, putem da cu banul sau, dacă doriţi...

— Oh, îl întrerupse cel de-al doilea venit, eu n-am timp de pierdut ; trebuie să vorbesc cu patronul pentru o slujbă.

— Şi eu, murmură primul venit, am nevoie să-l văd pe patron, am o poliţă.

— Patronul, răspunse Demonul meu plin de îngîmfare, nu primeşte la ora asta.

Chiar în clipa aceea, ca pentru a-i dezminte cuvintele, draperia din faţa uşii din fund undui ; uşa se deschise, iar în cameră năvăli jovialul tovarăş care mă adusese în locul acela.

— Vezi că primeşte ? strigară cei doi postulanţi.

Tovarășul meu, fără să le dea nici cea mai mică atenție, se întoarse numaidecît spre Demon.

— Ușier, spuse, iată zece lire pentru dumneata Spune-mi însă un lucru : cine era acea splendidă doamnă care-a ieșit de-aici acum un sfert de oră, înainte de-a intra eu ?

— Ce înseamnă asta ? protestă zăpăcitul. Bagă de seamă la ce-ți spun eu, căci mă grăbesc.

— Eu, se smiorcăi speriatul, am venit înaintea dumitale, așa că mă grăbesc și mai mult.

Tovarășul meu le ținu piept amîndurora :

— Ușier, răspunde-mi mie, eu îți dau zece lire, asta înseamnă că mă grăbesc cel mai mult.

Demonul meu, ridicîndu-și o mînă cu solemnitate, răspunse :

— Ceea ce-mi cereți, domnule, depășește funcția mea, care e de natură exclusiv spirituală.

Zăpăcitul îi luă partea :

— Gentilomul acesta are dreptate.

— E o imoralitate, supralicită sfiosul, de la oarecare distanță.

Tovărășul meu răcni :

— Imoral eu ! Eu ! Eu !

Și năpustindu-se asupra sfiosului, îi dădu una cu dosul palmei, nimerind ținta cu mare exactitate.

Atunci zăpăcitul, luînd apărarea proaspătului său aliat, sări la gîtul agresorului și începu să-l

scuture bine, încercînd să-l sugrume, în vreme ce sfiosul, care fusese de fapt cel atacat, striga : „Bravo ! Dă-i !“ şi învîrtindu-se în jurul celor doi combatanţi, dădea şi el, cînd îi venea bine, cîte-o lovitură în fluierul picioarelor amicului meu.

Lucrurile ajungînd aici, Demonul socoti că e timpul să intervină, aruncînd către grupul infam al celor trei bătăuşi strigătul acesta viclean :

— Patronul !

6. ETICUL

Aşa cum dintr-o dată se dezleagă o şaradă, imediat ce ne vine în minte cuvîntul căutat, tot aşa, la cuvîntul „Patronul !“, se desfăcu într-o clipă, şi ca prin farmec aproape, vălmăşagul acela ignobil. Şi fiecare căută să-şi ia cît mai repede înfăţişarea-i obişnuită şi toţi trei, înfrăţiţi pe neaşteptate din pricina fricii, rămăseseră cu gura căscată şi împietriţi ; nu li se mişcau decît ochii, trei perechi de ochi, care parcurseră de mai multe ori drumul de la faţa Demonului meu la uşa din fund.

Atunci Demonul rosti :

— Să vă fie ruşine !

— Dumnezeule ! imploră sfiosul care era cel mai puţin maltratat dintre cei trei.

— Taci, dumneata nici nu ştii de ce trebuie să-ţi fie ruşine.

— Ba da, înţeleg, de scena asta involuntară care...

— Nu, nu, nu pentru încălcarea asta plăcută şi-atît de omenească trebuie să vă ruşinaţi. Ci pentru că v-aţi întrerupt de îndată ce am rostit cuvîntul „Patron".

Cei trei izbutiră să-şi deschidă şi mai mult gurile şi să rămînă cu ele aşa. Acuma însă nu se mai uitau la draperia nemişcată din fund, ci la Demonul meu, care-i domina. Acesta continuă :

— Cine e patronul ? Unul care, cu cîteva decenii în urmă, bătea anticamerele ca şi dumneavoastră, pentru aceleaşi motive josnice ca şi ale dumneavoastră : anticamerele cine ştie cărui patron care bătuse altele asemănătoare cu cîteva decenii înainte. Şi de teama unui individ de felul acesta aţi renunţat la omeneasca şi minunata plăcere de-a vă bate.

Cele trei guri se închiseră la loc. Unul singur, tovarăşul meu, încercă să se slujească de-a sa, spunînd :

— Ar trebui să înţelegeţi că...

Demonul meu îl întrerupse :

— Înţeleg doar un singur lucru, şi anume, că domnul acesta care-şi caută serviciu, ăstălalt care caută bani, şi dumneata, cel mai mîrşav dintre toţi, care, pe lîngă celelalte, ai fi gata să arunci zece lire ca să poţi alerga după acel biped care-a ieşit de-aici, înţeleg că ignoraţi cu toţii ceea ce se cheamă viaţa spiritului. Trăiţi ca nişte animale, urmărind doar satisfacerea de moment ale

celor mai josnice pofte fără nici un fel de dorință de-a lăsa urmașilor urma trecerii voastre muritoare prin lume. Animalul însă are o scuză : ignoră infinitul. Pe cînd omul, și nu numai dumneata, care-ai terminat o școală tehnică, dar și cel mai puțin instruit, știe măcar atît : că timpul și spațiul sînt infinite.

— Noi însă ne gîndim la viitorul nostru, pe cînd animalele nu, obiectă cel cu școala tehnică.

— Și mai rău, i-o întoarse Demonul. Ca cineva să se gîndească la propriul său viitor înseamnă că e mai animal decît animalele, deoarece animalul e animal datorită unei pofte de moment, în vreme ce a te îngriji de propriul tău viitor înseamnă să fii cu premeditare animal pentru o îndelungă succesiune de momente, zile și ani, să multiplici adică în fiecare clipă și să proiectezi în nedefinit propria-ți animalitate. Aceste persoane, domnilor, sînt o vie insultă la adresa Naturii și a Istoriei.

După o clipă de concentrată tăcere, jovialul meu tovarăș, om împăciuitor, spuse :

— Domnule, ai dreptate, și m-ai convins. Și astea nu-s zece lire, ci douăzeci. Și-acuma spune-mi, te rog, adresa doamnei aceleia superbe care-a ieșit de-aici acum o jumătate de oră, exact cînd am intrat eu.

— Și-apoi anunță-ne patronului, adăugară ceilalți.

Cei trei solicitanți se aflau în mijlocul camerei. Demonul se dădu cu cîțiva pași înapoi. Ei se uitau la el, plini de nerăbdare.

În clipa aceea simții umblîndu-mi prin vene un fel de căldură.

Și-n vreme ce toți trei se uitau la Demon, acesta-și ridică brațele, foarte lungi, și le ținu o clipă ridicate — întocmai ca-ntr-o melodramă — apoi, pe neașteptate, dispăru.

Cei trei scoaseră cîte-un urlet. Începură să dea din mîini ca niște posedați, apoi făcură stînga-mprejur și se repeziră spre ușă. Doi dispărură dincolo de ea ; al treilea, care era tovarășul meu, alunecă pe prag, căzu grămadă pe el și, cuprins de frică, nu mai izbutea să se scoale.

Alergai spre el.

Recunoscîndu-mă, șopti :

— Ești tot aici ? Ai văzut ? Ai văzut ?

— Ce să văd ? făcui eu cu nevinovăție.

Jovialul meu tovarăș roși :

— Nimic... nu mă prea simt în apele mele... Fă-mi plăcerea și condu-mă pînă la o trăsură.

După ce l-am ajutat să se urce și mi-am luat rămas bun de la el, iar trăsura a luat-o din loc, vocea Demonului meu mă întrebă :

— Ești mulțumit ?

— Nu, i-am răspuns. N-a fost tocmai pe gustul meu. Eu aș vrea să văd cum ești.

— Ți-am spus doar că n-am o formă materială proprie.

— Aș vrea să știu însă sub ce formă și mai cu seamă datorită cărui fapt te putea vedea ușierul acela bătrîn.

— Asta e un mister. Ce fel de Demon aș mai fi dacă în jurul meu nu s-ar afla nimic misterios în ceea ce te privește ?

CAPITOLUL AL NOUĂLEA ŞI CEL DIN URMĂ

MÎNGÎIEREA FILOZOFIEI

1. CAUZA ESENŢIALĂ A SFÎRŞITULUI

An de an încoace — de fapt de un an şi-o treime, fiindcă dimineaţa aceea era îngheţată în timp ce azi, cînd scriu, cerul lombard se învăpăiază sub semnele îngemănate ale Leului şi Fecioarei — de un an şi patru luni mă simt de multe ori oscilînd între două gînduri.

Unul e uşuratic pînă la vulgaritate, şi se prezintă în felul următor:

„Ce măreaţă, invidiată şi exemplară poziţie socială aş avea eu astăzi, dacă în dimineaţa aceea, de-acum un an şi o treime, dimineaţa de 11 februarie 1919, primul an de După război, dacă în dimineaţa aceea m-aş fi dus la Excelenţa-sa."

Celălalt, care i se opune, e mai subtil şi are în el şi ceva metafizic:

„Fiecare face lucrurile pentru care e născut, şi nimic altceva. Ceea ce nu e, de fapt, predestinarea individului respectiv, ci forma subiectivă a fericirii lui."

Cu alte cuvinte : Eu nu sînt născut pentru o poziție socială măreață, invidiată și exemplară. Așa că, dacă în dimineața aceea m-aș fi dus la Excelența-sa, aș fi pierdut cîteva ore de somn, iar azi aș fi fost exact acolo unde sînt ; iar efortul acela al meu, rămînînd absolut steril, nu s-ar fi înscris în nici un fel printre evenimentele biografiei mele, întocmai după cum actele națiunilor și ale popoarelor neesențiale nu contribuie cu nimic, după cum ne-a învățat Hegel, la biografia lumii.

Și dacă amintesc aici — în ultimele și concludentele pagini ale cărții privitoare la viața mea activă — de acea întîmplare matinală, o fac pentru a insufla o notă de calm pasionatului vîrtej în care am fost nevoit să-mi împing cititorul atîta timp cît a durat iureșul atîtor mult prea active aventuri.

Și poate că, povestind-o pe cea din urmă dintre acestea, le voi șterge pe toate, și în întregime, din propria-mi amintire, ca și din însăși existența lor. Atunci nu mi se va mai întîmpla să mă simt oscilînd între cele două gînduri pe care vi le-am expus și-n mine se va pune capăt oricărei neînțelegeri dintre omul comun și omul filozof. Domolindu-se, în felul acesta, orice interes — care-a mai supraviețuit totuși — privind aspectele episodice ale vieții, voi putea începe, așa cum doresc de cîtva

timp, descrierea unor evenimente cu un mult mai durabil şi mai mare răsunet şi de-o mai prodigioasă fertilitate.

2. CAUZELE INCIPIENTE

În seara dinaintea dimineţii aceleia, adică în seara de 21 februarie, care la drept vorbind e şi ziua în care Demonul meu a binevoit să mi se dezvăluie în forma lui umană, în seara aceea am început amîndoi (ideea fusese a lui) să răsfoim un caiet în care-mi consemnasem unele observaţii în legătură cu afacerile mele, ca şi evenimentele mai importante.

Demonul, făcînd o sinteză rapidă, îmi spuse:

— Iată-te debarcat în Oraşul Activ, şi pentru că ai văzut trecînd pe dinaintea ta două-trei cocoţele, te laşi prins de febra arginţilor. Să mergem mai departe. Principii lăudabile, în vizuina publicitară a magistratului aceluia dubios. Şi cu ce justă hotărîre navighezi în oceanul în care mişună rechinii. De toată fantezia aceea pe care-ai risipit-o fără rost atunci cînd ai vrut să înzestrezi oraşul Milano cu o pădure de zgîrie-nori, cred că e mai generos din partea mea să nu-ţi vorbesc. Şi iată, ziua de 5 februarie, iată aici toate zadarnicile tale eforturi pentru a deveni un abil mediator între cumpărători şi vînzătorii cu ridicata. Pînă cînd, puţin după aceea, aflat în faţa celei mai uimitoare

invenţii moderne, nu poţi extrage din asta decît pretextul unei insipide iluzii amoroase. Mulţi, în această epocă în care superficialitatea e la mare cinste, au reuşit să devină bogaţi şi puternici prinzînd nişte ocazii mult mai puţin însemnate decît acelea care ţi s-au prezentat ţie. Tu, în tot timpul ăsta, n-ai făcut decît o simplă plimbare. Acuma, să vedem : poţi să-mi spui cel puţin de ce n-ai putut trage din toate astea nici un folos material ?

Am rămas o clipă pe gînduri, apoi, cu umilă sinceritate, i-am răspuns :

— Fiindcă, prima dată, ca să nu încep vineri, am amînat totul pe luni ; şi, ca un făcut, lunea aceea căzuse într-o 13 ; te poţi uita şi-n calendar.

— Bravo, exclamă Demonul. Un imbecil de primul grad mi-ar fi răspuns : „fiindcă ocaziile nu-mi erau favorabile". Un imbecil de gradul al doilea ar fi spus : „fiindcă n-am fost îndeajuns de abil ca să prind momentul". Tu mi-ai servit singura cauză care m-ar putea satisface, văd că mai pot trage nădejde în ceea ce te priveşte.

3. O INTERVENŢIE

În clipa aceea bătu cineva la uşă, şi mi se înmînă o scrisoare.

O aduse, şi mi-o încredinţă, un tînăr comisionar de hotel.

Scrisoarea era de la Giacomino.

E cu totul inutil să explic aici în amănunt cine era Giacomino. E de ajuns să spun că e unul din nenumăraţii prieteni pe care i-am avut în timpul feluritelor schimbări care-au survenit în decursul vieţii mele.

Pe lîngă aceasta, Giacomino era, şi cred că mai e şi astăzi, secretar particular, şi deosebit de influent, al unei persoane care-a fost în mai multe rînduri ministru.

Persoana respectivă era ministru şi pe vremea aceea, adică o Excelenţă.

Scrisoarea lui Giacomino spunea :

Iubite prietene,

Excelenţa-sa e la Milano. Am vorbit mult despre tine : ţi-am obţinut o întrevedere pentru mîine dimineaţă la 7, la „Continental". E vorba de-un lucru interesant şi important, pentru care e nevoie de inteligenţa şi de capacitatea ta de muncă. Va fi un mare şi neaşteptat noroc pentru tine !... Voi fi şi eu acolo, ca să te introduc. Aşadar, pe mîine ; cu bine.

Tînărul comisionar aştepta un răspuns.

Scrisei un bilet de răspuns ; care nu fu decît un fel de ecou mecanic al ultimelor cuvinte ale propunerii primite : *Aşadar, pe mîine ; cu bine.*

Imediat ce uşa se închise în urma spatelui firav al comisionarului, mă trecu un fior de frig. Soba însă era aprinsă. Frigul era înlăuntrul meu.

Îmi dădui seama că vine dinspre Demonul meu. Şi fiindcă nu spunea nimic, încercai umila nevoie de-a mă scuza :

— E ceva special, îi explicai, nu puteam spune nu.

— Eu mă duc la culcare.

În seara aceea păream să fiu predispus în modul cel mai ciudat cu putință la imitație.

Așa cum imitasem ultimul rînd din biletul lui Giacomino, copiai și ultimul act al Demonului meu și mă dusei la culcare.

Mai întîi însă îmi luai și unele precauții. Socotii că în dimineața următoare îmi va trebui o jumătate de oră ca să mă îmbrac și un sfert de oră ca să ajung la „Continental". Una peste alta, o oră. Trebuia, deci, să mă trezesc la 6. Potrivii deșteptătorul și, culmea prevederii, l-am pus cu puțin înainte de 6, fiindcă e limpede că, atunci cînd e vorba de o Excelență, trebuie să fii mai mult decît punctual.

4. SOMNUL CELUI DREPT

Înainte de-a adormi, încercai să fac unele supoziții în legătură cu felul în care i-aș fi putut fi de folos Excelenței-sale.

Fără a fi tras nici un fel de concluzii în privința asta, începui să fac o mulțime de supoziții în legătură cu propria-mi persoană — om nou, ajuns la putere pe-un drum rapid și plin de strălucire.

N-am putut stărui nici asupra unor asemenea supoziții, deoarece n-aveam cum extrage din ele imagini prea limpezi. Pentru că mai imperioasă și mai stranie mi se prezentă o altă întrebare : Cum arată Excelența-sa ?

Stăteam în cumpănă între tipul anglo-american, ras și iute, și tipul clasic, bărbos și pompos. Simții apoi că-mi pierd brusc capul, dîndu-mi seama că habar n-aveam care era resortul ministerului Excelenței-sale.

Între timp, simțeam cum mă cuprinde somnul. Dar nu somnul acela brusc și plin de siguranță din nopțile mele de inocență. Agitata fantomă a ambiției veni să se aplece asupra pernei mele tocmai cînd eram gata să aţipesc și începu să mă chinuie cu fel de fel de uneltiri — josnice și-n același timp subtile. Zării un foarte lung portic de marmură, — pe sub care trecea un maiestuos și nesfîrșit cortegiu panateneic, iar eu, așezat pe-un tron scînteietor, îl urmăream pînă ce se pierdea în depărtare, spre cerul de culoarea mării. Dar marmura porticului se și prefăcuse în pulbere, și luminii solare îi urmase umbra funerară a unui nu știu care salon sau cabinet sever, și eu debitam niște fraze fără cap și fără coadă în fața unui om arogant, care-mi apărea cînd ras ca un quaker, cînd bărbos ca un merovingian ; și cînd îmi dădui seama că spusele mele sînt fără nici un sens, mă împotmolii cu totul, neîndrăz-

nind însă să-i spun că pricina e numai forma aceea a lui schimbătoare. Deodată, plecîndu-mi ochii, văzui că nu am nici măcar cravată şi că merovingianul anglo-saxon fixa cu toată duritatea plastronul gol al cămăşii mele : amănuntul acesta mă paraliză cu totul.

În clipa aceea adormii de-a binelea, dar visul meu se referi la lucruri mai practice şi absolut reale. Am visat, cu alte cuvinte, că m-am trezit prea tîrziu, că, zăpăcit, m-am dat jos din pat, mi-am pus un pantof, apoi celălalt, după care am băgat de seamă că nu-l mai am pe primul. După aceea m-am repezit în jos pe scări, care nu se mai terminau ; că de pe una treceam, prin nişte coridoare imense, pe alta, iar uneori mă surprindeam că urc în loc să cobor ; sau că urcasem tot timpul, şi-atunci mă întorceam înapoi, mereu înapoi ; şi citeodată îmi dădeam seama că visez, şi din pricina asta căutam să scot un geamăt sau vreun strigăt, un zgomot care să mă trezească. Cădeam însă într-un somn şi mai adînc. Dar iată, impetuos ca un val, atroce, sunetul neaşteptat al unei soneriі mă asaltă din toate părţile.

5. NECESITATEA

Cînd realizai că e deşteptătorul, îmi ascunsei capul sub cuvertură ca să-l las să termine. De-acolo îl auzeam foarte stins, teribil de îndepărtat.

Trecu o eternitate. Dădui cuvertura la o parte, sunetul redevi îngrozitor, tumultuoasă revărsare de ape. Mă ascunsei din nou. În cele din urmă încetă.

Eram cu desăvîrşire treaz şi-mi aduceam aminte totul. Era ora şase. Îmi scrisese Giacomino. Excelenţa-sa mă aştepta la şapte. Era ora şase. Trebuia să mă scol, să mă îmbrac cu cea mai mare grijă, să alerg la „Continental", la întîlnirea pe care binevoise să mi-o acorde Excelenţa-sa. Ora şase. Dar ce lumină săracă şi lividă învăluia lucrurile la ora asta.

„Cinci minute ca să-mi vin în fire."

În acele cinci şi nespus de dulci minute mintea începu să mi se înnegurezc din nou. Mă speriai la timp.

„Nu, nu, adorm iarăşi."

Atunci mă aşezai în capul oaselor. Mă cuprinse un frig groaznic.

„Cum poţi primi pe cineva la ora şapte ? Gladstone era şi el matinal. Trebuie să fie vreo particularitate de-a oamenilor de stat. Straşnic gust !"

Încercam, stînd pe pat în capul oaselor, să-mi trag cuvertura pînă la bărbie. Dar în timpul acestor manevre, pe sub cuvertură pătrundea un uriaş curent de aer rece.

„Şi ce am eu de făcut acolo, la urma urmei ? Ce trebuie să-i spun ?"

Rămînînd în poziția aceea mi-era mult prea frig. Mă vîrîi din nou sub cuvertură, ca să mă mai încălzesc puțin înainte de-a mă da jos din pat. Și pornii să-mi spun în continuare :

„Strașnic viitor mă mai așteaptă. Oamenii aceia se scoală întotdeauna la asemenea oră ? Muncesc ca niște dobitoci. Pentru alții. Și trebuie să fiu și eu ca unul din ei ?"

Puțin după aceea creierului meu i se prezentă o întrebare, o propunere, nu știu de unde, formulată gata, și nici de cine :

„Și dacă nu m-aș duce ?"

Așteptam din parte-mi o obiecție. Nu veni însă decît un argument ajutător :

„Dacă m-aș fi îmbolnăvit în noaptea asta ? M-aș fi dus altădată."

Devenii subtil, aproape spiritual :

„Să vedem. Întîlnirea din dimineața asta nu poate, în nici un caz, avea un caracter hotărîtor și definitiv. Ieri la prînz n-aveam nici cea mai vagă bănuială despre ea. Presupun că Excelența-sa n-a venit la Milano ca să mă vadă pe mine. S-ar putea oare ca, dintr-un fapt așa de puțin precis și lipsit de caracterul oricărei necesități, s-ar putea să decurgă oare un lucru așa de important ca viitorul unui om ? În mod vizibil nu."

Mă aplecai să mă uit la ceasul deșteptător. Tăcea, dar se uita și el la mine, cu un fel de rînjet alb și disprețuitor. Era ora șase și douăzeci.

„Ar trebui să iau o hotărîre."

Mă ghemuii și mai strîns sub cuvertură, ca într-o îmbrățișare de adio. O căldură de paradis îmi învălui în momentul acela trupul și spiritul. Căldură care îmi dădu brînci spre înșelătoarele perfecțiuni ale retoricii :

„Oh, de cîtă noblețe ai da dovadă mulțumindu-te cu neînsemnata fericire prezentă : cîteva ceasuri de somn serios. Și, lucru indispensabil pentru o conștiință curată, fără a dăuna nimănui : nu cred că Excelența-sa moare de nerăbdare să-mi facă mie o situație."

În clipa aceea, în sufletul meu se strecură din nou îndoiala cu privire la cea mai probabilă înfățișare a părului de pe fața Excelenței-sale și nu mă putui împiedeca să nu izbucnesc în rîs. De la care imagine, prin nu știu ce subterane canale, mă trezii deodată în fața unei alte figuri, adică în fața femeii parfumate și înfășurate în blană pe care-o văzusem trecînd pe străzile din Milano, în prima seară a întoarcerii mele în oraș. Eram invadat acum, pe lîngă ecoul stinselor mele hohote de rîs, de-o anumită duioșie. Eram aproape fericit, dar cu o undă de teamă. Acea înnourată stare de beatitudine ținu destul de mult, cufundat cum eram în apele călduțe ale unei totale uitări de sine. Și ținu destul de mult.

La un moment dat, băgai de seamă, tresărind, că de cîteva incalculabile clipe mă împingea din nou, cu perfidie, spre somn. Sării în sus, întinsei gîtul ca să văd cît e ceasul.

„Dumnezeule ! Șase și cincizeci și cinci. Oi fi dormit ?"

Făcui un calcul rapid : douăzeci de minute ca să mă îmbrac, cincisprezece de drum, în caz că voi găsi imediat o trăsură : și barba ? Nici chiar dac-ar fi intervenit vreo minune nu era cu putință s-ajung în fața Excelenței-sale mai înainte de ora șapte și patruzeci.

Ceea ce ar fi fost mai rău decît dacă nu m-aș fi dus deloc. Nevăzîndu-mă, putea să-și închipuie c-am murit : nimic însă n-ar fi putut justifica o întîrziere de patruzeci de minute.

Mă ghemuii din nou sub cuvertură.

Trezindu-mă, trei ore mai tîrziu, în odaia plină de lumină, fui nevoit să recunosc că acesta din urmă, da, acesta fusese somnul deplin și mulțumit de sine al omului drept.

6. IDILA

Cu toate acestea, în străfundul inimii mele mai stăruia o umbră. Exista în mine ceva care avea nevoie de mîngîiere.

Și ca să mă mîngîi, începui să-mi spun :

„Demonul meu are să fie mulțumit".

Într-adevăr, vocea lui răsună numaidecît deasupra capului meu, hilară și definitivă cum n-o mai auzisem de multă vreme :

— Da, spuse, abia acuma sînt cu desăvîrşire mulţumit, dacă nu chiar mîndru de tine. Şi din clipa asta încolo, o simt, nu voi mai fi ca o entitate deosebită de tine, dar alături de tine, ci voi fi tu însuţi, iar tu vei fi eu, topiţi în mod indisolubil în aceeaşi unică substanţă.

CUPRINS

GALERIA SCLAVILOR

Fereastra 7
Ruma 15
O sirenă la Paraggi 25
Fericire de mamă 31
Un rege la plimbare 43

VIAȚA ACTIVĂ

CAPITOLUL ÎNTÎI Cîmp deschis 61

1. Catehismul 61
2. Extaz 63
3. Frivolitate 65
4. Aristocrațiile 67
5. Noua încarnare a verbului 71
6. Oblonul 75

CAPITOLUL AL DOILEA Statuia lui Bartolo 77

1. Sfatul lui Cavour 77
2. Hercule și Scufița Roșie 78
3. Improvizație 81
4. De la domnul A. la domnul Z. 82
5. Lina și „Lotus"-ul 89
6. Forțe majore 95

CAPITOLUL AL TREILEA Rechinul 99

1. Cinci spectatori în trei fotolii 99
2. O vizită de afaceri 103
3. Trăsnetul 108
4. Zoologie 110
5. Apocalips 115
6. Compensații 118

CAPITOLUL AL PATRULEA Pentru Belloveso 120

1. Preludiul minunat 120
2. Călătorie fatală 123
3. Strada Belloveso 127
4. În linii foarte mari 130
5. Locuința mea 134
6. Crepuscul 135

CAPITOLUL AL CINCILEA Ultimul vampir 141

1. Altarul 141
2. Unul, vasiliscul și chelnerul Giovanni 145
3. Neprevăzutul 150
4. Colocviu 153
5. Convingeri 157
6. Vampirismul 158

CAPITOLUL AL ȘASELEA Insula Irenei 165

1. Elucidare istorică 165
2. Spirit de aventură 167
3. Primul și al doilea 172
4. Cenaclu platonician 178
5. Lichidele drumuri 188
6. Un ascet indian 191

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA Îndepărtata Laură 195

1. Diagnostic 195
2. Apropierea unui mister 196
3. Tăceri şi muzică 199
4. Laura 203
5. Pragul 208
6. Întrevedere 212

CAPITOLUL AL OPTULEA Demonul în anticameră 217

1. Telefonicul 217
2. Patologicul 218
3. Divagativul 220
4. Diabolicul 224
5. Metafizicul 226
6. Eticul 232

CAPITOLUL AL NOUALEA ŞI CEL DIN URMĂ Mingîierea filozofiei 237

1. Cauza esenţială a sfîrşitului 237
2. Cauzele incipiente 239
3. O intervenţie 240
4. Somnul celui drept 242
5. Necesitatea 244
6. Idilă 248

Redactor : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Apărut 1969. Tiraj 60.175 ex. broşate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 8,70. Coli tipar 8. A. nr. 10.468/1969. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 85—32=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 574 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

bontempelli

NOI VOLUME ÎN CURS DE APARIȚIE
ÎN «BIBLIOTECA PENTRU TOȚI»

Choderlos de Laclos
Legăturile primejdioase, roman, 2 vol.

Thomas Hardy
Jude neștiutul, roman, 2 vol.

Mihail Sadoveanu
Amintiri (I. *Anii de ucenicie*, II. *Amintiri literare*)

Marcel Proust
În căutarea timpului pierdut, roman, 2 vol. (VII—VIII, *Sodoma și Gomora*)

Nathaniel Hawthorne
Casa cu șapte frontoane, roman

Evelyn Waugh
Un pumn de țărînă; Preaiubita, romane

G. Călinescu
Cartea nunții, roman

Ionel Teodoreanu
Turnul Milenei, roman

Anton Holban
Bunica se pregătește să moară, nuvele

bibl. bpt pentru toți

Vol. I și II lei 9

editura pentru literatură